

SIJAISVANHEMMAN JA SIJOITETUN LAPSEN
KIINTYMYSSUHDE PITKÄAIKAISISSA
PERHESIJOITUKSISSA

Sijaisvanhempien kokemusten tarkastelua

MARIA HIRN
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2015

Tampereen Yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

HIRN, MARIA: SIJAISVANHEMMAN JA SIOJETUN LAPSEN KIINTYMYSSUHDE PITKÄAIKAISISSA PERHESIOITUKSISSA. Sijaisvanhempien kokemusten tarkastelua.

Pro gradu -tutkielma, 87., sivua ja 4 liitettä.

Sosiaalityö

Ohjaajat: Kyösti Raunio ja Tarja Vierula

Toukokuu 2015

Tutkielman tarkoituksena on tutkia sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välistä kiintymyssuhteen muodostumista sekä kiintymyssuhteen jatkumista sijaisvanhempien kokemana. Lisäksi tutkimus pyrkii antamaan vastauksen siihen, mikä merkitys sosiaalityöllä ja lapsen syntymävanhemmilla on kiintymyssuhteen muodostumiselle ja kiintymyssuhteen jatkuvuudelle. Tutkielmalla on haettu vastauksia myös siihen, minkälaisia korjaavia kokemuksia perhesijoitus lapselle tarjoaa.

Tutkimuksessa on sovellettu fenomenografista tutkimusotetta. Tutkielman aineisto koostuu seitsemästä sijaisvanhempien puolistrukturoidusta teemahaastattelusta, jotka toteutettiin syksyllä 2014. Haastatteluaineisto on litteroitu ja tutkimuksen pääteemat on jäsennetty sisällönanalyyysillä. Teoreettisena viitekehysenä tutkimuksessa on käytetty kiintymyssuhdeteoriaa.

Tutkielman tulosten mukaan sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välisen kiintymyssuhteen muodostumiseen tarvitaan paljon aikaa ja se koetaan vaativaksi ja haasteelliseksi prosessiksi. Sijaisvanhemmat joutuvat tekemään usein tietoisien päätösten lapsen rakastamisesta sekä osoittamaan sellaisia tunteita lasta kohtaan, joita varsinkaan sijoituksen alussa ei vielä voi edes olla olemassa. Jotta kiintymyssuhde saataisiin alulle, sijaisvanhemmat tarvitsevat usein vahvaa ja toistuvaa tietoista tunteiden stimulointia lasta kohtaan. Sosiaalityöntekijä on myös merkittävässä roolissa kiintymyssuhteen jatkumisen tukemisessa. Sosiaalityöntekijältä toivotaan erityisesti kuuntelemisen taitoa sekä yhteisen tunnekokemuksen jakamista sijaisvanhempien kanssa. Myös syntymävanhempi on merkittävässä roolissa. Syntymävanhempi voi tukea kiintymyssuhteen syntymistä hyväksymällä sijaisperheen ja antamalla lapselle luvan elää elämäänsä sijaisperheessä. Parhaimmillaan syntymävanhempi on työstänyt läpi oman menneisyytensä ja luottaa sijaisvanhempiin. Jotta sijoitus ja kiintymyssuhde saataisiin jatkumaan vaikeista ja haasteellisista tilanteista huolimatta, tulee sijaisvanhemmalle tarjota työrauha sijoituksen alussa. Myös rakenteiden tulee tukea sijoituksen jatkumista.

Perhehoidossa muodostuneiden korjaavien kokemusten vaikutukset näkyvät haastateltavien mukaan lapsen elämässä yleensä kaikilla kehityksen osa-alueilla. Parhaimmillaan lapsi alkaa korjaavien kokemusten avulla sietämään herkemmin pettymyksiä ja lapsen taidot elämänhallintaan kasvavat.

Avainsanat: perhesijoitus, sijaisvanhemmuus, kiintymyssuhde, korjaavat kokemukset

University of Tampere

School of Social Sciences and Humanities

HIRN, MARIA: THE ATTACHMENT BOND BETWEEN THE FOSTER PARENT AND THE PLACED CHILD IN LONG-TERM FAMILY HOME PLACEMENTS. A study of the foster parents' experiences.

Master's thesis, 87 pages and 4 attachments.

Social work.

Supervisors: Kyösti Raunio and Tarja Vierula

May 2015

The purpose of this Master's thesis is to explore the formation and the continuity of attachment between a foster parent and a placed child, as experienced by the foster parent. Additionally, this research aims to answer questions related to the role of social work and of the birth parents in the formation of attachment and its continuity. The thesis further seeks to provide answers on the nature of corrective experiences presented to the child in family home placement.

This research applies phenomenographical research approach. The research data consists of seven semi-structured themed interviews with foster parents, which were carried out in the autumn of 2014. The interviews have been transcribed and the main research themes have been analysed by using content analysis. The attachment theory has formed the theoretical frame of reference in this research.

The research results of this thesis show that the formation of attachment between a foster parent and a placed child requires considerable amount of time and that this process is experienced as demanding and challenging. Often the foster parents need to take a conscious decision to love the child and to show such emotions towards the child which can't even yet exist at the beginning of the placement. To initiate attachment, the foster parents often need strong and repetitive conscious stimulation of emotions towards the child. The supportive role of the social worker is significant in the continuity of attachment. The ability to listen and share emotional experiences with the foster parents are particularly wished for from the social worker. Also the birth parent plays a key role. The birth parent may contribute to the formation of attachment by accepting the foster family and letting the child live his or her life in the foster family. In the best case scenario, the birth parent has worked on his or her past and trusts the foster parents. In order to maintain the placement and attachment, despite difficult and challenging situations, the foster parent must be afforded freedom from disturbance at the beginning of the placement. Also structures that support the placement's continuity must be in place.

The influence of the child's developmental corrective experiences formed in the foster home is usually visible in all sectors of life. At best, with the help of these corrective experiences the child becomes more tolerant towards disappointments and his or her life skills become better.

Key words: family home placement, foster parenthood, attachment, corrective experiences

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 PERHEHOITO LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLLOSSA	5
2.1 Sijaisvanhemmilta vaadittavat valmiudet	6
2.2 Sijaisvanhemmille tarjolla oleva tuki	8
2.3 Syntymävanhempien rooli sijaishuollossa	9
3 KIINTYMYSSUHDE	12
3.1 Kiintymyssuhdeteoria ja kiintymyssuhteen muodostuminen	12
3.2 Kiintymyssuhteen häiriöt	14
3.3 Kiintymyssuhteen jatkuminen ja katkeamisen riskit perhesijoituksissa	15
3.4 Kiintymyssuhde ja korjaavat kokemukset	18
4 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	21
4.1 Suomessa tehtyjä aikaisempia tutkimuksia	21
4.2 Kansainvälisiä tutkimuksia ja hoitomenetelmiä	24
5 TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄ JA TOTEUTUS	27
5.1 Teoriasidonnainen lähtökohta tutkimukselle	27
5.2 Fenomenografinen tutkimus	28
5.3 Teemahaastattelu aineistonhankintamenetelmänä	30
5.4 Haastattelujen toteuttaminen	32
5.5 Sisällön analyysi analyysimenetelmänä	36
5.6 Eettiset kysymykset	38
6 TUTKIMUSTULOKSET	41
6.1 SIJAISVANHEMMAN JA SIJOITETUN LAPSEN VÄLINEN KIINTYMYSSUHDE	44
6.1.1 Sijaisvanhempi ja sijoitettu lapsi suhteen alussa	44
6.1.2 Ensimmäiset merkit kiintymyssuhteesta	47
6.1.3 Kiintymyssuhteen pysyvyys	49
6.2 KIINTYMYSSUHTEEN JATKUVUUS	51
6.2.1 Kiintymyssuhteen katkeamisen uhka	51
6.2.2 Kiintymyssuhteen jatkumiseen vaikuttavat tekijät	53
6.2.3 Sijaisvanhemmuuden vaativa pesti	54
6.3 SOSIAALITYÖN MERKITYS KIINTYMYSSUHTEEN JATKUVUDELLE	57
6.3.1 Kokemukset ja toiveet sosiaalityöntekijän tuesta	57
6.3.2 Kokemukset muilta ammattiauttajilta saadusta tuesta	63
6.4 SYNTYMÄVANHEMPIEN MERKITYS KIINTYMYSSUHTEEN MUODOSTUMISELLE	64
6.4.1 Syntymävanhempi kiintymyssuhdetta tukemassa	64
6.4.2 Syntymävanhempi kiintymyssuhdetta hankaloittamassa	67
6.4.3 Lapsen kiintymyssuhde syntymävanhempiin	69
6.5 KORJAAVAT KOKEMUKSET	72
6.5.1 Perhehoito korjaavien kokemusten mahdollistajana	72
6.5.2 Korjaavat kokemukset nykyhetkessä ja tulevaisuudessa	74
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	78
LÄHTEET	88
LIITTEET	94

1 JOHDANTO

Kiinnostukseni sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välisen kiintymyssuhteen muodostumiseen ja jatkumiseen sai alkunsa työskennellessäni seitsemän vuotta vastuusosiaalityöntekijänä lasten sijaishuollossa pitkäaikaisessa perhehoidossa. Sosiaalityöntekijänä koin, että yksi työskentelyn suurimmista haasteista oli kiintymyssuhteen paradoksaalisuus, sillä jouduin sosiaalityöntekijänä samanaikaisesti tukemaan sekä lapsen kiintymyssuhdetta sijaisvanhempiin että syntymävanhempiin. Työssäni perhehoidossa kyseinen ristiriitaisuus nousikin itselleni yhdeksi haasteellisemmaksi ja oleellisemmaksi kysymykseksi erityisesti eettisiä periaatteita ja käytännön näkökulmia peilatakseni.

Ammatillisen kehittymiseni myötä aloin yhä useammin pohtia sijaisvanhemmille asetettuja suuria vaatimuksia heidän tehtävässään. Sijaisvanhemmilta vaaditaan erityisen paljon. Heidän tulee olla valmiita kiintymään lapseen, vaikka koko ajan on olemassa mahdollisuus lapsen paluusta takaisin syntymävanhempiensä luokse. Työskennellessäni sosiaalityöntekijänä huolekseni nousi erityisesti se, mikä saa sijaisvanhemman kiintymään sijoitettuun lapseen ja pystymmekö riittävästi tukemaan sijaisvanhempia sosiaalityön keinoin? Aloittaessani pro gradu tutkielman työstämisen tutkimusaiheeksi muodostui luontevasti sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välinen kiintymyssuhde, sen muodostuminen ja jatkuminen. Tarkoitukseni onkin tutkimukseni avulla lisätä ymmärrystä siitä, miten sijaisvanhemmat kokevat kiintymyssuhteen sijoitettuun lapseen ja miten he ovat pystyneet säilyttämään kiintymyssuhteen jatkumisen vaikeista ja haasteellisista tilanteista huolimatta. Tutkielman aineisto koostuu seitsemästä sijaisvanhempien puolistrukturoidusta teemahaastattelusta, jotka toteutettiin syksyllä 2014. Haastatteluaineisto on litteroitu ja tutkimuksen pääteemat on jäsennetty sisällönanalyysillä. Teoreettisena viitekehyksenä tutkimuksessa on käytetty kiintymyssuhdeteoriaa.

Tulosten tavoitteena on lisätä myös sosiaalityöntekijöiden ymmärrystä siitä, miten sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman kiintymyssuhdetta voitaisiin tukea. Tulokset voivat toimia myös toisille sijaisvanhemmille vertaistukena. On myös lapsen edun mukaista

saada lisää tutkimustietoa siitä, mitkä tekijät auttavat sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen kiintymyssuhteen muodostumista.

Perhesijoitus on ajankohtainen tutkimuksen kohde siksi, että vuoden 2012 alusta perhehoidosta tuli laitoshoitoon nähden ensisijainen sijoituksen muoto lastensuojelussa (Lastensuojelulaki 417/2007). Sijaishuolto voidaan järjestää laitoshoitona vain siinä tapauksessa, että sijaishuollon järjestäminen muulla tavoin ei toteuta lapsen etua. Myös kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrän kasvu on ollut viime vuosina vahvasti esillä. Tästä johtuen on tärkeää että, sijaisvanhempien kokemuksia tutkitaan. Hiilamo ja Kangas (2010) ovat tuoneet esiin sitä, kertooko kodin ulkopuolelle sijoittamisen lisääntyminen ainoastaan heikoimmassa asemassa olevien lasten elinolosuhteiden huonontumisesta vai saattaisiko kyseessä olla se, että lasten ongelmiin puututaan entistä vahvemmin. Mikkosen (2008) tekemän tutkimuksen mukaan lasten huostaanottojen perusteet ovat kuitenkin pysyneet hyvin samanlaisina kolmella vuosikymmenellä vaikka lasten ja nuorten hoito on tullut vuosikymmenten saatossa aikaisempaa vaativammaksi ja lapset ja nuoret ovat aikaisempaa vaurioituneimpia. Uusimpien (2013) tilastojen mukaan vuonna 2013 kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 18 022 lasta ja nuorta. Yli puolet vuoden 2013 lopussa huostassa olleista lapsista oli sijoitettu sijaisperheisiin. Vuoteen 2012 verrattuna sijoitettuna olleiden lasten ja nuorten määrä kasvoi yhteensä vajaan prosentin, perhehoidossa olleiden lasten ja nuorten osuuden kasvaessa kaksi prosentti. (Lastensuojelu. Suomen virallinen tilasto. Stakes 2013.)

Sijoitetulla lapsella on usein takanaan toistuvia pettymyksiä vanhempiensa tai häntä hoivanneiden aikuisten taholta. Tästä johtuen sijoitettu lapsi saattaa epäillä, kyseenalaistaa ja torjua sijaisvanhempien tarjoaman ”hyvän”. Sijoitetun lapsen vastareaktio rakkaudelliseen hoivaan voi olla esimerkiksi sellainen, että lapsi on pelokas ja luotaan poistyöntävä. Sijaisvanhemmuuden haasteeksi nouseekin positiivisen kehän ylläpitäminen siitä huolimatta, että lapselta saatu palaute on negatiivista. Kuitenkin on hyvä muistaa, että lapsen hyvin pitkään jatkuva vastustus ja oppositiomieliala saattavat ilman ulkopuolista apua katkaista sijaisvanhemmaksi kasvamisen prosessin. Mikäli negatiivisuus lasta kohtaan ottaa sijaisvanhemmasta ylivallan, saattaa tästä pahimmillaan seurata sijoitetusta lapsesta luopuminen ja sijoituksen purkautuminen. (Mantila ym., 2008, 24.)

Tarja Janhunen (2007) on tutkinut sijoitusten purkautumisia pitkäaikaisessa perhehoidossa. Janhunen tekemä tutkimus osoittaa, että sijoituksista katkeaa suhteellisen paljon kolmen ensimmäisen sijoitusvuoden aikana. Perhehoidossa työskennellessäni vastaan tuli myös sellaisia tilanteita, joissa sijoitus purkautui nuoren saavuttaessa murrosiän. Näin siitäkkin huolimatta, että nuori oli ollut sijoitettuna samassa sijaisperheessä jo vauva-ikäisestä alkaen. Tällaisissa tilanteissa pohdin usein, olisinko voinut tehdä sosiaalityöntekijänä jotain toisin. Ja toisaalta myös sitä, olisivatko sijaisvanhemmat voineet toimia jollakin toisella tavalla, jotta sijoitus olisi jatkunut eikä lapsen tai nuoren pitkään jatkunutta perhesijoitusta olisi tarvinnut katkaista.

Kiintymyssuhdeteoriassa korostetaan varhaisten hoivakokemusten merkitystä sekä korjaavien ja korvaavien kokemusten mahdollisuutta. Ihmisen elämänkaari sisältää lukuisia mahdollisuuksia korjaaviin kokemuksiin. Sillä minkälaiseen ympäristöön lapsi sijoitetaan, on suuri merkitys lapsen tulevan kehityksen kannalta. (Kalland 2004, 136.) Tuovilan (2008, 33) mukaan korjaavilla kokemuksilla tarkoitetaan sitä, että hyvän ja toimivan tunnesuhteen ja vuorovaikutuksen avulla on mahdollista myöhemmin korjata vaurioitunutta mieltä ja kehitystä. Tutkimukseni yhtenä tavoitteena onkin kerätä tietoa siitä, minkälaisia ovat olleet sellaiset korjaavat kokemukset, joita sijaisvanhemmat ovat omasta mielestään kyenneet sijoitetuille lapsille tarjoamaan. Sijoitusten purkautumisista on olemassa jo jonkin verran tutkittua tietoa, mutta mielestäni on tärkeää kerätä tietoa myös sellaisilta sijaisvanhemmilta, jotka ovat onnistuneet jatkamaan sijoitusta. Jotta sijoitukset saataisiin kestäväksi sekä sijaisvanhempien ja sijoitettujen lasten kiintymyssuhteet säilymään, tarvitaan tutkittua tietoa näitä asioita tukevista tekijöistä.

Tutkielmani luvussa 2 kerron perhehoidosta lastensuojelun sijaishuollossa. Luvussa 3 esittelen tutkielmani teoreettiseksi viitekehyyksiä valitsemani kiintymyssuhdeteorian, kuvailen kiintymyssuhteen muodostumisen ja tarkastelen kiintymyssuhteen katkeamisen riskejä perhekotisijoituksissa sekä esittelen korjaavien kokemusten mahdollisuuksia. Luvussa 4 kerron kotimaisista kiintymyssuhdetta koskevista tutkimuksista sekä esittelen kansainvälisiä tutkimuksia ja hoitomenetelmiä sijaishuoltoon liittyen. Luvussa 5 esitän tutkielmani tutkimuksen tehtävän ja toteutuksen, kerron aineiston keräämisestä, teemojen rakentumisesta ja pohdin tutkimuseettisiä seikkoja. Luvussa 6 käsittelen tutkimustuloksia. Luvussa 7 reflektoin

tutkimustulosten johtopäätöksiä sekä käyn läpi tutkielman pohdintaa, arvioin tulosten luotettavuutta sekä mietin jatkotutkimuksen aiheita.

2 PERHEHOITO LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLLOSSA

Tässä luvussa avaan sitä mitä tarkoitan sijaishuollolla sekä pyrin kuvaamaan, mikä merkitys sijaishuollolla on lastensuojelussa. Sen jälkeen esittelen lyhyesti perhehoidon käsitteet kuten, pitkä- ja lyhytaikaisen perhehoidon. Tämän jälkeen tuon esiin sijaisvanhemmilta vaadittavat valmiudet ja esittelen lisäksi sijaisvanhemmille tarjolla olevan tuen. Viimeiseksi kerron syntymävanhempien roolista sijaishuollossa.

Mikäli huostaanoton edellytykset täyttyvät, lapsella on oikeus tulla huostaan otetuksi ja sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on velvollisuus järjestää lapselle hänen tarpeitaan vastaava sijaishuolto (Saastamoinen 2010, 22). Huostaanoton perusteet on säädetty lastensuojelulain 40 §:ssä (Lastensuojelulaki 417/2007, 40 §). Huostaanoton perusteet on lajiteltu kahteen eri ryhmään sen mukaan, esiintyykö puitteita lapsen kasvuoloissa vai lapsen omassa käyttäytymisessä. Lapsi on otettava huostaan ja järjestettävä lapselle sijaishuolto mikäli

”1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai

2) lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään” (Saastamoinen 2010, 22).

Sijaishuollolla tarkoitetaan lastensuojelulainsäädännön mukaan lapsen hoidon ja kasvatuksen toteuttamista kodin ulkopuolella. Suomalaisessa lastensuojelussa sijaishuollossa peruslähtökohtana on ajatus, että sijaishuolto on aina väliaikaista. Lastensuojeluintervention tavoitteena on pyrkiä siihen, että lapsi voisi palata kasvamaan vanhempiensa tai vanhempiensa luokse. (Pösö 2004, 202 – 203.) Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla tarkoituksenmukaisella tavalla (Lastensuojelun Keskusliitto 2004, 12).

Sosiaalihuoltolain mukaisella perhehoidolla tarkoitetaan lapsen hoidon, kasvatuksen ja muun ympärivuorokautisen huolenpidon toteuttamista lapsen kodin ulkopuolella yksityiskodissa. Perhehoidon tavoitteena on tarjota lapselle mahdollisuus kasvuun ja

hoitoon kodinomaisessa ympäristössä sekä läheisiin ihmissuhteisiin. Lisäksi perhehoidon avulla tarjotaan lapselle perusturvallisuutta ja tuetaan lapsen sosiaalista kehitystä. (Saastamoinen 2010, 7 - 8.) Perhehoito sijaisperheessä on voimassa toistaiseksi ja se voi jatkua lapsen täysi-ikäisyyteen asti. Sijoituksen aikana lapsella on oikeus pitää yhteyttä hänelle tärkeisiin ihmisiin. Lapsen ja hänen syntymäperheensä tilannetta tulee arvioida vuosittain asiakassuunnitelmanneuvottelussa. (Helsingin kaupunki, sosiaalivirasto, 2011.)

Perhehoidon käsitteitä ovat pitkäaikainen perhehoito, joka on toistaiseksi jatkuvaa. Lapsi on perhehoidossa tarvitsemansa ajan tai kunnes hän on täysi-ikäinen. Lyhytaikainen perhehoito on määräaikaista ja se kestää maksimissaan neljä kuukautta. Lapsi sijoitetaan lyhytaikaiseen perhehoitoon yleensä kriisitilanteessa. tässä tutkielmassa tarkoitan perhehoidolla nimenomaan pitkäaikaista sijaisperheessä tapahtuvaa perhehoitoa. (Helsingin kaupunki, Sosiaalivirasto, 2011.)

Suomalaisessa lastensuojelun historiassa on ollut tyypillistä sijoittaa lapsi laitoshuoltoon. Lastensuojelun avohuollon kehittämistä, varhaista ongelmiin puuttumista sekä perheen tukemista korostavasta työskentelystä huolimatta lasten sijoitukset laitoksiin eivät ole vähentyneet. Toisaalta Suomen lastensuojelussa painotetaan perhehoitoa ja ensisijaisesti lapsen sijoittamista sijaisperheeseen. Varsinkin pienten lasten kohdalla tätä on pidetty tärkeänä. Kuitenkin Marjatta Bardyn (2001, 52) tutkimus kertoo päinvastaisesti, että myös alle 3-vuotiaita lapsia sijoitetaan laitoksiin ja pienillekin lapsille on kasaantunut useita laitossijoituksia (Laakso 2009, 28). Sijaisperheisiin sijoittaminen on vähentynyt tasaisesti koko 1990-luvun ajan. Vaikka kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on kasvanut myös viime vuosina, sijaisperheisiin sijoitettujen lasten ja nuorten määrä ei ole kasvanut absoluuttisesti. Huolestuttavaa on erityisesti se, että lasten ja nuorten mahdollisuudet päästä sijaisperheeseen ovat vahvasti eriarvoistuneet maassamme. (Ketola 2008, 30.)

2.1 Sijaisvanhemmilta vaadittavat valmiudet

Lain mukaan perhehoitajaksi voi ryhtyä henkilöä, joka on koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa mukaan sopiva henkilö

antamaan perhehoitoa (Ketola 2008, 21). Sijaisvanhemmiksi voi ryhtyä hyvin tavallinen aikuinen henkilö, jolta löytyy kiinnostusta ja halua antaa lapselle joko lyhytaikainen tai pitkäaikainen perhekoti. Sijaisperheeksi voi ryhtyä niin lapsiperhe, lapseton pariskunta tai yksinasuva henkilö. (Pelastakaa Lapset, 2014.) Sijaisperheeseen sijoitettavan lapsen ja sijaisvanhemman välinen ikäero tulee olla sellainen, että lapsi olisi voinut ikänsä puolesta syntyä näille vanhemmille. Yleensä sijoitettu lapsi myös pyritään sijoittamaan nuorimmaksi perheenjäseneksi. Sijaisvanhempien kodissa tulee olla riittävästi tilaa sijoitetulle lapselle ja sijaisvanhempien taloudellinen tilanne tulee olla tasapainossa. Lisäksi sijaisvanhempien tulee olla terveitä ja heillä tulee olla voimavaroja, joilla he saattavat kasvattaa lapsen tarvittaessa aikuisuuteen asti. Sijaisvanhempien soveltavuutta arvioitaessa tarkastellaan myös ehdokkaiden parisuhteen laatua ja kestoa, perheen historiaa ja perheen kykyä selviytyä ongelmatilanteista, perheen ilmapiiriä, perheen tukiverkostoa sekä vanhempien kasvatuserätyksiä. (Ahto & Mikkola 1999, 32 – 33.)

Sijaisvanhemman tulee kyetä antamaan lapselle aikaa, kiinnostusta ja voimavaroja huolehtia lapsesta tämän kehitykselliset tarpeet huomioiden sekä taitoa ymmärtää ja auttaa lasta työstämään tunteitaan liittyen menetyksiin. Sijaisvanhemmilta tulee löytyä ymmärrystä tukea lapsen suhteita syntymävanhempiin ja muihin sukulaisiin. Heillä tulee olla halukkuutta tehdä yhteistyötä lapsen lähimmäisten kanssa, sillä suhtautuminen ymmärtävästi lapsen sukuun ja taustoihin antaa lapselle jatkuvuuden tunnetta elämässä. (Pelastakaa Lapset, 2014.) Lapsella on oikeus sijoituksen aikana pitää yhteyttä ja tavata biologisia vanhempiaan ja sukulaisiaan. Yhteydenpito ja lapsen perhesuhteiden jatkuvuuden tukeminen ovat tärkeä osa perhehoitoa ja ne ovat merkityksellisiä asioita lapselle ja nuorelle. Hyvät suhteet lapsen syntymävanhempiin ja lapsen muihin sukulaisiin takaavat myös parhaan onnistumisen lapsen hoidossa ja kasvatuksessa. Yhteydenpidosta ja tapaamisista sovitaan yhdessä sosiaalityöntekijän, sijaisvanhempien sekä lapsen/nuoren sekä syntymävanhempien kanssa. (Ajoissa kotiin –kampanja, 2013.)

Perhe, joka haluaa ryhtyä perhehoitoperheeksi, ottaa yhteyttä oman kuntansa sosiaalitoimistoon ja kertoo toiveensa saada perhehoitoon lapsia (Ketola 2008, 22). Tämän jälkeen sosiaalityöntekijät tekevät perheeseen perheselvityksen, tai perhe osallistuu PRIDE-valmennukseen. Ohjelman nimi PRIDE tulee englanninkielisistä sanoista: parents, resources, information, development sekä education. Valmennus on pitkäkestoinen, prosessinomainen ja lapsen tarpeista lähtevä. (Back-Kiianmaa &

Hakkarainen 2008, 121 – 122.) Valmennuksessa saa tietoa sijaisvanhemmuuden haasteista. Valmennus auttaa perheitä kohtaamaan erilaisuutta ja ymmärtämään sijoitettavan lapsen tarpeet. Valmennuksessa tehdään muun muassa erilaisia harjoituksia, joissa eläydytään sijoitetun lapsen ja hänen vanhempiansa tilanteisiin ja tunteisiin sijoituksen eri vaiheissa. (Pesäpuu 2010.) Kaikilla ei ole mahdollisuutta osallistua Pride-valmennukseen. Tällöin sosiaalityöntekijät tekevät perheeseen perheselvityksen, jolla valmennetaan ja valitaan uudet sijaisvanhemmat. Perheselvityksessä sijaisvanhemmiksi aikovat saavat yhdessä sosiaalityöntekijöiden kanssa käydyissä tapaamisissa pohtia halukkuuttaan, motiivejaan ja mahdollisuuksiaan sijaisperheeksi ryhtymiselle.

2.2 Sijaisvanhemmille tarjolla oleva tuki

Sijaisvanhempi tarvitsee vaativassa tehtävässään monenlaista tukea. Ensisijaisena tukijana sijaisvanhemmalle toimii sosiaalityöntekijä. Sijoituksen alkuvaiheessa onkin tärkeää, että sosiaalityöntekijä pitää sijaisvanhempiin säännöllisesti yhteyttä. Sijaisperheet kokevat kuitenkin erityisesti sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden raskaana. (Janhunen 2008, 141 - 142.) Sijaisvanhemmuuden voidaan katsoa olevan yhteistyötä, jossa sijaisvanhempi saa sosiaalityöntekijältä neuvoja, apua sekä tukea. Lisäksi sosiaalityöntekijä on sijaisperheeseen sijoitetun lapsen luottohenkilö ja yhdessä menneisyyteen. (Ahto & Mikkola 1999, 26 - 27.)

Sosiaalityöntekijältä saadun tuen lisäksi sijaisvanhempien käyttämiä tukimuotoja ovat olleet muun muassa työnohjaus, erilaiset koulutukset, sijaisvanhempien vertais- ja pienryhmät, tukiperhe- sekä lomatoiminta, lasten terapia ja vanhempainohjanta sekä kriisiytyö. Lisäksi sijaisvanhemmilla on perhehoitolain mukaan mahdollisuus vähintään 12 vapaapäivän pitämiseen vuoden sisällä. (Janhunen 2008, 138 – 139.) Koulutushalukkuuden on huomattu olevan yhteydessä sijoitusten pysymiseen (Kalland & Sinkkonen 2001) ja sijaisvanhempien itsensä mukaan vertaisryhmätoiminta ja työnohjaus hyödyttävät heitä kaikkein eniten ajatellen sijoitusten jatkuvuutta. (Janhunen 2008, 138 – 139.)

Sijaisvanhemmat ja perhehoitajat saavat taloudellista tukea. He solmivat kunnan kanssa toimeksiantosopimuksen, jolloin kyseessä ei ole työsuhde. Sijaisvanhemmat saavat

työstään palkkion. (Ketola 2008, 19.) Toimeksiantosopimuksella sovitaan osapuolten oikeuksista ja velvollisuuksista sekä lapsen hoidosta suoritettavista korvauksista (Ahto & Mikkola 1999, 31). Esimerkiksi Helsingissä perhehoito on ollut sosiaaliviraston lasten sijaishuollon kehittämisen keskiössä useampia vuosia. Erityisen tarkastelun kohteena on ollut se, miten sijoituksen alkuvaiheessa sijaisperheitä voitaisiin tukea niin, että sijoitus saataisiin käynnistymään mahdollisimman hyvin. Tiivistä alkuvaiheen tukea pidetään erityisen tärkeänä, koska sijoituksen ensimmäisen vuoden on todettu olevan avainasemassa sen suhteen, miten sijoitus tulee jatkossa sujumaan. Sijaisvanhempien jaksamiseen on huomattu vaikuttavan sen, miten hyvin he tuntevat saavansa tukea sosiaalityöntekijältään. Mikäli sijaisvanhempi kokee tuntevansa sosiaalityöntekijän, auttaa se häntä kääntymään sosiaalityöntekijän puoleen tulevaisuudessa herkemmin. (Mantila, Mikkola & Väinölä 2008, 6, 28.)

Esimerkiksi Helsingin kaupungin sosiaaliviraston sijaishuollossa vuosina 2004 – 2008 toteutetun perhehoidon kehittämishankkeen myötä otettiin käyttöön toimintamalli, jolla pyritään auttamaan ajoissa sijaisvanhempia, ennen kuin edessä on sijoituksen ennakoimaton katkeaminen. Sellaisille sijaisvanhemmille, joilla oli jo takanaan katkennut ennakoimaton sijoitus esitettiin kysely, jonka tuloksista selvisi, että useat sijaisvanhemmat olisivat kaivanneet tiiviimpää tukea juuri sosiaalityöntekijältä. Perhehoidossa otettiin käyttöön hankkeen pohjalta sellainen työskentelymalli, jonka mukaan uusia sijoituksia tuetaan prosessinomaisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että sijoituksen ensimmäisen vuoden aikana sosiaalityöntekijän tulee tehdä 5-6 kotikäyntiä sijaisperheeseen ja jokaiselle kotikäynnille on nimetty oma tema-alueensa. Tämän lisäksi otettiin käyttöön sijaisvanhempien koulutusudistus, jolla pyrittiin vastamaan sijoituksen alku- ja sijoituksen myöhempien aikojen haasteisiin. Mikäli sosiaalityöntekijä arvioi, että tarvitsee sijaisperheessä olevaan kriisiin avuksi työparikseen psykologin tai erityistyöntekijän, on tähän mahdollisuus. Hankkeen myötä perhehoitoon saatiin myös lisättyä perhehoidon ohjaajien määrää. (Mantila ym. 2008, 91.)

2.3 Syntymävanhempien rooli sijaishuollossa

Lapsen huostaanotto ja siitä seuraava sijoitus on usein vakava kriisi paitsi lapselle, myös hänen vanhemmilleen. Syntymävanhemmat kokevat usein jäävänsä yksin syyllisyyden

ja häpeän tunteidensa kanssa. Kriisissä syntymävanhempien voi olla vaikea ottaa vastaan sosiaalityöntekijöiden tarjoamaa tukea. Tähän voi vaikuttaa esimerkiksi se, että sosiaalityöntekijä on ollut tekemässä lapsen sijoituksesta sijoituspäätöstä tai se, että sosiaalityöntekijä on voinut joutua rajoittamaan lapsen ja vanhemman välistä yhteydenpitoa. Kun syntymävanhemmat saavat tukea lapsen huostaanottoon ja sijoitukseen liittyvässä kriisissään on se myös lapsen etu, koska syntymävanhempien tukeminen voi auttaa heitä ymmärtämään herkemmin lapsensa tarpeita sekä sitä, että onnistuneen sijoituksen kannalta heidän lapsensa tarvitsee luvan kiinnittyä sijaisperheeseensä. (Mantila ym., 2008, 64 - 67.)

Syntymävanhempien rooli ja heidän oikeutensa lapseen tunnustetaan eri maiden sijaishuollossa eri tavalla, mutta lasten ja syntymävanhempien välistä yhteydenpitoa pidetään useimmiten tärkeänä. Jokainen sijoitusprosessi on yksilöllinen ja jokaisen lapsen kohdalla tulisi miettiä yksilöllisesti sitä, mikä on lapsen ja syntymävanhempien yhteydenpidon motiivi tai tarkoitus. Tällaisen yhteydenpidon motiivina voi olla esimerkiksi se, että perheen mahdollinen jälleenyhdistäminen tulevaisuudessa onnistuisi mahdollisimman kivuttomasti. Syntymävanhempien ja lapsen välisen yhteydenpidon tarkoituksena voi olla myös se, että yhteydenpidolla helpotetaan säilyttämään lapsen identiteetin tunne sekä lapsen paikka omassa perheverkostossaan. Lapselle tällainen yhteydenpito voi muodostua kokemukseksi siitä, ettei häntä ole hylätty. Toisaalta Höjerin (2001, 169-170) tutkimuksessa tuli esille, että yli puolet sijaisvanhemmista kokivat kielteisenä lasten yhteydenpidon syntymävanhempiinsa. Erityisesti näin kokivat sellaiset sijaisvanhemmat, joiden sijoitetun lasten syntymävanhempien taustalla oli päihteiden käyttöä tai pahoinpitelyä lapsia kohtaan. Kun taas Kuferin ym. (1995) tutkimuksessa on tullut ilmi, että parhaiten voivat sellaiset sijoitetut lapset, jotka tapasivat säännöllisesti, mutta ei liian usein, noin 1-2 kertaa kuukaudessa, syntymävanhempansa. (Valkonen 2008, 115 - 16).

Kati Hämäläisen (2012, 189) tekemän väitöskirjan mukaan lastensuojelulaissa painotetaan lapsen biologisen perheen ja muiden lapselle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa. Hämäläisen mukaan tällainen yhteydenpito ei painottamisesta huolimatta aina toteudu. Lapsen perhesuhteiden kartoittaminen olisi tärkeää tehdä jo ennen lapsen sijoittamista sijaisperheeseen. Tärkeää on huomioida lapsen oma kokemus perhesuhteistaan. Automaattinen ajatus siitä, että lapsen vanhemmat tai ainoastaan

lapsen äiti olisi lapselle tärkeä ihmissuhde, tulisi sivuuttaa. Joissain tapauksissa lapsen mielipide on saatettu jättää huomioimatta, vaikkakin lapsi olisi tuonut esiin, että esimerkiksi kaukana asuva sisarus olisi hänelle sellainen tärkeä ihminen, johon lapsi haluaisi pitää yhteyttä. Pahimmillaan myönteinen ja turvallinen sisarusuhde saatetaan katkaista, pitäen samalla yllä turvattomia elementtejä sisältävä lapsi-vanhempi-suhdetta.

3 KIINTYMYSSUHDE

Tässä luvussa esittelen John Bowlbyn kiintymyssuhdeteorian ja käyn läpi muuta kiintymyssuhteeseen liittyvää tutkimusta. Tutkielmani kannalta on oleellista ja perusteltua ymmärtää kiintymyssuhteen merkitys lastensuojelun sijaishuollossa perhehoidossa. Ilman syvää kiintymyssuhteen ymmärrystä ei ole mahdollista tukea sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välisen kiintymyssuhteen muodostumista ja jatkumista. On myös tärkeää ymmärtää miten sijoitetun lapsen ja hänen syntymävanhempansa välinen kiintymyssuhde vaikuttaa sijoituksen onnistumiseen. Yhtä tärkeää on myös, että sosiaalityöntekijöillä, jotka työskentelevät erilaisten kiintymyssuhdehäiriöistä kärsivien ihmisten parissa lastensuojelussa olisi tarpeeksi tietoa kiintymyssuhteesta, sen muodostumisesta ja sen häiriöiden vaikutuksista.

3.1 Kiintymyssuhdeteoria ja kiintymyssuhteen muodostuminen

Kiintymyssuhdeteoria sai alkunsa useilta eri tieteellisiltä ja sosiaalisilta aloilta. Erityisesti kiintymyssuhdeteorian syntymiseen ovat vaikuttaneet psykoanalyysi, sosiaalityö, käyttäytymistiede, evoluutiotiede sekä biologia. Nykytieteen kiintymyssuhdeteorian isä, englantilainen psykiatri John Bowlby (1907 – 1990), kyllästyi vallitseviin psykoanalyyttisiin ajatuksiin ja ryhtyi kehittämään kiintymyssuhdeteoriaa, johon ovat vaikuttaneet erityisesti sosiaali- ja käyttäytymistieteet. Ennen Bowlbyn kiintymyssuhdeteoriaa oli vallalla Freudin psykoanalyttinen teoria. Bowlby oli huolissaan erityisesti laitoksissa kasvaneiden lasten häiriökäyttäytymisestä. Bowlby koki, etteivät laitoksessa kasvaneet lapset osanneet rakastaa, johtuen siitä ettei heillä ollut ollut mahdollisuutta muodostaa kiinteää saati vahvaa kiintymyssuhdetta äitihahmoon aikaisemmassa elämässään. (Brandell & Ringell 2007, 0 - 30.)

Jonh Bowlby oli psykoanalyytikko ja lastenpsykiatri, joka korosti vanhempien merkitystä lapsen kehitykselle sekä riskejä, jotka liittyivät varhaisiin eroihin sekä hoitajien vaihtumiseen erityisesti alle kolmivuotiailla lapsilla (Broberg ym. 2005, 117). Juuri kiintymyssuhdeteorian avulla olemme oppineet ymmärtämään sitä, miten lapsen läheiset suhteet heidän vanhempiinsa kehittyvät. Kiintymyssuhdeteorian avulla olemme

saaneet myös sellaiset hyvät kehukset, joiden avulla ymmärrämme, mitä psykologisesti tapahtuu kehittyvälle lapselle, jolla ei ole läheisiä ihmissuhteita ja jolla on heikot kiintymyskokemukset. Kehittyville vauvoille sosiaaliset suhteet ovat sekä ongelma että ratkaisu. Tärkein kiintymyssuhde on lapsi-vanhempi-välinen suhde, mutta sen lisäksi lapsi tarvitsee kiintymyssuhteita myös muihin ihmisiin, varsinkin kun lapsi kasvaa isoksi. (Howe 1995, 45 – 46.)

Bowlby (1982) painottaa, että ihmisen varhaisilla kokemuksilla on tärkeä merkitys lapsen kehitykselle ja koko ihmisen myöhäisemmälle elämälle. Bowlbyn mukaan elinikäiseen kehitykseen vaikuttavat hoivaavan ja vauvan välinen vuorovaikutussuhde ja erityisesti se, minkä laatuinen tämä kehityssuhde on vauvan syntymästä alkaen. Psykoanalyttinen yhteisö tuomitsi Bowlbyn kiintymyssuhdeteorian, koska heidän näkemyksensä mukaan Bowlby hylkäsi avoimesti Freudin teorian. (Howe 1995, 30.)

Kiintymyssuhde määräytyy lapsen eikä sen mukaan, kuinka kiintynyt hoivaaja on lapseen. Kiintymys selittyy tunnesuhteena ja siihen kuuluu tunnesuhde haavoittuneemmassa asemassa olevan ja vähemmän haavoittuneemman välillä. Useimmilla lapsilla on kuitenkin olemassa useita kiintymyssuhteita ja Bowlby ajattelikin, että kiintymyssuhteissa vallitsee hierarkia. Lapsi laittaa kiintymyssuhteet tärkeysjärjestykseen ja yleensä yksi näistä kiintymyssuhteista (useimmiten äiti) on tärkein. (Howe 1995, 32.) Bowlby pitää kolmen vuoden ikää käänteentekevänä sen suhteen, miten lapsi alkaa kestää äidin poissaoloja (Rusanen 2011, 28). Äiti – lapsi-suhteen pitkäaikaiset katkeamat ensimmäisten kolmen vuoden aikana painavat luonteenomaisen leimansa lapsen persoonallisuuteen (Bowlby 1957, 37).

Bowlby (1979, 127) painottaa kiintymyssuhdeteorian luonnetta selitysjärjestelmänä. Bowlby haluaa teoriallaan selvittää: 1. Miksi ihmiset pyrkivät muodostamaan vahvoja, valikoivia sekä kestäviä siteitä toisiinsa sekä 2. Miten ja miksi keskeisten ihmissuhteiden katkeaminen tai pelkästään uhka siitä saattaa aiheuttaa ahdistusta. (Hautamäki 2001, 18.) Bowlby ei hyväksynyt sitä, että psykoanalyttinen teoria voisi yksinomaan selittää psykologisia ilmiöitä. Työskennellessään Bowlby huomasi millaisia tuskan ja vihantunteita heräsi, kun lapsi joutui eroon vanhemmistaan, väliaikaisesti tai lopullisesti. Bowlby näki, millaisia vaikutuksia sillä oli lapsiin. Bowlby tarvitsi teorian, joka selittäisi häiriökäyttäytymistä näiden henkilöiden kohdalla, jotka ovat joutuneet

eroon vanhemmistaan. (Howe 1995, 47.) 1950-luvun alussa Bowlby lopulta muodosti kiintymyssuhdeteorian. Bowlbyn jälkeen kiintymyssuhdeteoriaa on kehitelty ja sitä on tutkittu paljon myös Suomessa. Kiintymyssuhdeteoria on yksi tutkituimmista psykologisista teorioista, joka jälleen elää uutta nousukauttaan (Sinkkonen 2012, 25).

3.2 Kiintymyssuhteen häiriöt

Varhaiset kiintymysmallit ovat yhteydessä tunteiden säätelyyn, sosiaaliseen kyvykkyyteen, muistitoimintoihin, kielenkehitykseen sekä käsitykseen itsestä ja muista (Tuovila 2008, 33). Turvalliseksi koetussa tilanteessa lapsi voi tutkia uteliaana ympäröivää maailmaa, ja lapsi voi luottaa kiintymyssuhteen olemassa oloon, eli lapsi voi palata ”turvasatamaan” halutessaan. Se miten lapsen kanssa kiintymyssuhteessa oleva henkilö vastaa lapsen vaihtuviin tarpeisiin, vaikuttaa kiintymyssuhteen laatuun sekä siihen, miten lapsi kiintyy häntä ensisijaisesti hoitavaan henkilöön. Kiintymyssuhdeteorian mukaan itsenäisyys ja autonomia saavutetaan luomalla turvallisuutta ja lohtua lapselle (Page 2011, 33).

Välttelevälle kiintymiselle on ominaista, että lapsi ei osoita mitään tarvetta käyttää vanhempaa turvallisenä tukikohtana (Broberg ym. 2005, 130). Turvattoman kiintymyssuhteen omaavien ja välttelevien lasten äidit olivat säännönmukaisesti epäsensitiivisiä lapsen lähettämiä viestejä kohtaan lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana (Hautamäki 2001, 36). Lapsi, joka on ollut välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsuudessaan kokee melko varmasti vaikeuksia myöhemmissäkin läheisissä ihmissuhteissaan (Washington 2008, 8). Välttelevässä kiintymyssuhdemallissa lapsen tarpeisiin ja tunteiden ilmaisuihin vastataan valikoiden ja ne ovat ensisijaisesti vanhemman tarpeista lähteviä. Kielteisten tunteiden ilmaisuja yleensä vähätellään. Välttelevä kiintymyssuhdemalli ei ole kaikkein turvattomin malli, jos vanhempi kykenee suurimman osan aikaa huolehtia lapsen turvallisuudesta ja lapsen muista tarpeista (Ainsworth 1978, 316 - 321).

Ristiriitaisessa kiintymysmallissa vanhempi käyttäytyy lasta kohtaan ennustamattomasti ja epäjohdonmukaisesti. Lapselta puuttuu kokonaan ennakoimattomuus siitä, millä tavalla vanhempi tulee reagoimaan, vai tuleeko

reagoimaan mitenkään hänen tunneilmaisuihinsa. Lapsi saattaa alkaa liioitella tunneilmaisujaan sekä käyttäytymään huomionhakuiseksi varmistaakseen, että vanhempi huomio hänet (Aisworth 1978, 314 - 316). Ristiriitaisessa kiintymysmallissa lapsi saa osakseen ristiriitaista hoitoa. Vanhempi on välillä läsnä oleva ja huomioi lasta. Kun taas toisinaan vanhempi on torjuva ja poissa oleva. Vanhemman ja lapsen välisessä kiintymysmallissa virittäytyminen, torjuvuus ja tunkeilevuus vaihtelevat. (Tuovila 2008, 37.)

Ainsworthin turvattomaan kategorialuokitukseen ei alun perin kuulunut **jäsentymätön tai disorganisoitunut kiintymysmalli**. Tämä luokitus tunnistettiin Mainin ja Solomonin (1986) avulla, kun he huomasivat epätavallista reaktiota ja käytöstä lapsissa, joiden vanhempi oli aiheuttanut lapsille erittäin traumaattisia kokemuksia käyttäytymällä pelottavasti, tai olemalla ennalta-arvaamaton lasta kohtaan. Tämän kiintymysmallin lapset ovat yliedustettuina lastensuojelujärjestelmässä. (Washington 2008, 9). Tämä kiintymysmallin strategia on tuskallinen sekä lapsille itselleen, että heitä hoitaville aikuisille, koska se estää toimivan, luottavaisen ja vastavuoroisen vuorovaikutuksen, jossa kumpikin kokee antavansa ja saavansa. Näissä suhteissa vallitsee useimmiten välitön hyötyperiaate: niin pitkään, kun tyydytät minun toiveeni, ja miellytät minua, niin kaikki voi olla hyvin, mutta jos aikuinen pistää vastaan, ja vaatii lapselta jotain, niin lapsi haluaa vaihtaa häntä hoitavan aikuisen toiseen. Disorganisoituneen kiintymysmallin lapset kärsivät myös valtavasta häpeästä, joka nousee pintaan pienestäkin vastoinkäymisestä. (Tuovila 2008, 39.)

3.3 Kiintymyssuhteen jatkuminen ja katkeamisen riskit perhesijoituksissa

Vertailukelpoista ja tutkittua tietoa lastensuojelun pitkäaikaisten sijaisperhesijoitusten katkeamisista on olemassa vähän. Olemassa olevissa tutkimuksissa todetaan, että mitä vanhempana lapsi sijoitetaan ja mitä pidempään lapsi on elänyt vaurioittavissa olosuhteissa, sitä suurempi riski on sijoituksen katkeamiselle. Pelastakaa Lapset ry:n (2001) teettämän tutkimuksen mukaan sijoitusten jatkuvuuden kanssa on vahvasti yhteydessä lapsen varhainen sijoittaminen perheeseen, sijaisvanhempien hyvät voimavarat (myös materiaaliset), koulutushalukkuus sekä kyvyttömyys saada omia biologisia lapsia. Lisäksi läheisverkoston tuki sekä toimiva yhteistyö

syntymävanhempien ja sijoituksesta vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa tukivat sijoituksen jatkuvuutta. (Janhunen 2008, 123 – 124.)

Lapsen kiinnittymisen kannalta tärkeä tekijä on lapsen ikä. Alle vuoden ikäinen lapsi kiinnittyy todennäköisimmin turvallisesti. Winnicott (1950) pitää erityisen tärkeänä lapsen kiinnittymisessä lapsen historian selvittämistä. Lapsi, jolla on hyviä kokemuksia historiassaan voi saada niihin uudelleen kosketuksen sijais- tai adoptioperheen hoivassa. Lapsi tulisi sijoittaa tai adoptoida mahdollisimman varhaisessa vaiheessa (siis ensimmäinen elinvuoden aikana), mikäli lapsella ei ole kokemusta hyvästä hoidosta. Tällöin lapsi ehtii vielä saada kokemusta hyvästä hoidosta. Mikäli lapsella on varhaisvaiheesta positiivisia kokemuksia voi myöhemminkin toteutettu sijoitus tai adoptio onnistua. Toistuvat katkokset ihmissuhteissa ovat riski lapsen vaurioitumiselle, mutta varhainen hyvä kokemus voi toimia tässäkin asiassa lasta suojaavana tekijänä. (Kalland 2001, 203-231.)

Janhunen listaa sijaisvanhempiin liittyviä katkeamisen syitä, joita ovat muun muassa sijaisvanhempien väsymys, sijaisperheen muuttunut tilanne sekä sijoitetun lapsen kaltoin kohtelu sijaisperheessä. Tavallisin yksittäinen syy sijoituksen katkeamiselle oli sijaisvanhempien väsymys. Yllättävää oli, ettei sijaisvanhempien väsymys ollut suoraan yhteydessä lapsen kokemiin traumoihin, sairauksiin ja hoitoon, eli lapsen tarvitsevuus ja vaativahoitoisuus ei suoraan merkinnyt sijaisvanhemman väsymystä. Mikäli sijoitetulla lapsella ei ollut yhteyttä syntymävanhempaan, eikä mahdollisuutta vierailta syntymävanhemman tai muiden sukulaisten luona, sijaisvanhemmat väsyivät helpommin. Väsymyksen lisäksi muita sijoituksen katkeamiseen johtaneita tekijöitä olivat sijaisperheen muuttunut tilanne. Näitä olivat mm. sijaisäidin raskaus, perheenjäsenen vakava sairastuminen, avioero, päihteiden käytön lisääntyminen, muiden perheessä asuvien lasten oirehtiminen sekä asuinpaikkakunnan vaihtuminen. Sijoituksen katkeamisen syynä saattoi olla myös sijaisvanhempien ja sosiaalityöntekijöiden välisen yhteistyön ongelmat, vaikkakaan sitä ei oltu kirjattu varsinaiseksi syyksi sijoituksen purkautumiselle. (Janhunen 2008, 131 - 132, 134.)

Lähtökohtana kiintymyssuhdeteoreettisesti on, että lapsen huostaanottoa ja sijoitusta tulisi arvioida juuri pysyvyyden kannalta, sillä epätodennäköistä on, että lapsi hyötyisi lyhyistä sijoituksista vieraaseen ympäristöön. APA (American Psychiatric Association)

on nimennyt lukuisat sijoitukset yhdeksi reaktiivisia kiintymyssuhdehäiriötä aiheuttavaksi tekijäksi. Koska lastensuojelun perhehoidossa ei ole mahdollisuutta taata juridisesti sijoituksen pysyvyyttä, voi tilanteesta kehittyä sijaisperheen kannalta haastava: Uskaltavatko sijaisvanhemmat kiintyä lapseen, jonka he saattavat menettää? Entäpä uskaltaako lapsi kiintyä sijaisvanhempiansa, kun hän tietää, että sijoitus on aina vain tilapäinen? Näyttää myös siltä, että sijaisvanhempien oma kiintymyssuhdemalli on tärkeä lapsen kiintymyssuhdemallia ennustava tekijä, minkä takia sijaisvanhempien olisi hyvä olla turvallisesti kiintyneitä. Sijoituksen onnistumisen vuoksi sijaisvanhempien sitoutuminen lapseen on tärkeää, jonka lisäksi kiintymyssuhdetta vahvistava interventio olisi oleellista. (Kalland 2011, 208 - 210.)

Uusinta tietoa kiintymyssuhdeteorian käytöstä sosiaalityössä tarvitaan ainakin niistä lapsista, jotka ovat sijoitettuna sijaisperheisiin. Pagen (2011) näkemyksen mukaan sosiaalityössä on varsin myöhään herätty ymmärtämään kiintymyssuhdeteorian merkitys ja sen käyttämisen mahdollisuudet käytännössä. Tällä hetkellä kehitys on varsin lupaavaa ja erityisesti työskenneltäessä lasten ja perheiden kanssa on kiintymyssuhdeteoria otettu käyttöön. (Page 2011, 44 – 45.) Viime aikoina kiintymyssuhdeteoriaa on hyödynnetty lapsiin, jotka kärsivät traumaista. Brandell toteaaakin, että kiintymyssuhdeteoria kuuluu luonnollisena osana sosiaalityön teorioihin ja käytäntöön (Brandell ym., 2007, 51 - 52).

Perhehoidon onnistumisen edellytyksenä on, että lapsella on vielä taitoa kiinnittyä aikuisiin ja oppia luottavaisempaa toimintatapaa. Pienenä sijoitettavilla lapsilla on yleensä tarve liittyä häntä hoivaaviin aikuisiin, eli kyky hakea turvallista kiinnittymistä. Liittymisprosessi ei ole itsestäänselvyys aikuisillekaan. Erityisesti sijaisvanhemmat kokevat monenlaisia tunteita, kun sijoitetut lapset saattavat vältellä tai torjua heidät - tai silloin kun lapsi tarrautuu joko fyysisesti tai psyykkisesti sijaisvanhempaansa. Vanhemman tai hoitajan oma kiintymysmalli heijastuu suoraan siihen, mitä heillä itsellä on tarjottavana lapselle. Lapselle on suotuisaa, mikäli sijais- tai adoptiovanhemmalle tuottaa mielihyvää lapsen tarrautuminen, eli vanhemman oma liittymiskyky on hyvä. (Niemelä 2005, 68.)

3.4 Kiintymyssuhde ja korjaavat kokemukset

Kiintymyssuhdeteoriassa korostetaan sekä varhaisten hoivakokemusten merkitystä että korvaavien ja korjaavien kokemusten merkitystä. Korjaava kokemus ilmaisuna tarkoittaa sitä, että jotain on mennyt rikki. Lapsen itsensä lisäksi rikki on yleensä läheisten ihmissuhteiden verkosto tai se ei ole koskaan kehittynyt vastaamaan lapsen iänmukaisia kehityksellisiä tarpeita. Kun lapsen elämää hahmotetaan menneisyys-nykyisyys-tulevaisuus -näkökulmista, auttamisyritysten tulisi suuntautua siten, että lapsi voi selvittää traumaattisiin kokemuksiinsa liittyviä asioita, saada toimivia yhteyksiä läheisiin ihmisiinsä tai onnistua luomaan ainakin yhden toimivan ihmissuhteen, parantaa omanarvontunnettaan ja vahvistaa sosiaalisia taitojaan vastaamaan ikätasoaan sekä tehdä ”sovinnon” perheensä kanssa. (Klap 2005, 87.)

Lapsen kannalta laitossijoitusta parempi vaihtoehto on yleensä perhesijoitus, sillä se voi tarjota lapselle pysyvän kiintymyssuhteen. Tutkimuksen valossa tiedetään, että paras apu lapselle olisi turvallinen ja pysyvä kiintymyssuhde. Hoivaava ympäristö mahdollistaa lapselle korjaavan kokemuksen. Tämä tarkoittaa sitä, että hyvän vuorovaikutuksen ja tunnesuhteen avulla vaurioitunutta mieltä ja kehitystä voidaan myöhemmin korjata. (Tuovila 2008, 33.) Määräaikaisissa työsuhteissa sekä vaihtuvissa työvuoroissa työskentelevä laitoshenkilökunta kohtaa työssään lapsen tarpeet, jotka nousevat erityisiksi haasteiksi. (Välivaara 2004, 14.) Lapsen näkökulma tulisi olla ensisijainen suunniteltaessa lapsen sijoitusta. Tarjoaako ratkaisu lapselle turvallisuutta, huolenpitoa, rakkautta, ymmärrystä ja jatkuvuutta ihmissuhteissa? Pysyykö lapsi kokonaisvaltaisesti mielessä? (Kalland 2004, 136 – 137.)

Pirjo Tuovila (2008) pohtii, että arki voi hoitaa ja paikata puutteita ja tukea huostaan otetun lapsen ja nuoren kehitystä. Tuovila tuo kuitenkin esiin, että mikäli tärkein tavoite on aina sijoitetun lapsen palaaminen biologisten vanhempiansa luokse, eikä lapsen kasvun ja kehityksen mahdollistaminen tai korjaaminen, on lapsilähtöinen näkökulma vielä todella kaukana. Kiintymyssuhdeteoria ja kehityspsykologinen tietämys antavat erittäin hyviä välineitä lapsen kuntouttamiseen, ei ainoastaan säilyttämiseen sijaishuollossa. Kiintymyssuhdeteoria auttaa hoitamaan kehityksen ongelmakohtia siten, että lapsi voi saada monenlaisia korjaavia kokemuksia, jotta hänen tulevaisuutensa olisi monilla osa-alueilla parempi. Hoitaminen vaatii tunnesuhteeseen perustuvia

vuorovaikutussuhteita ja kiintymyssuhteita uusien aikuisten kanssa, jotka ovat sitoutuneita lapsen hoitoon. Tehtävä ei yleensä ole yksinkertainen tai helppo, vaan useimmiten haasteellinen ja vaativa niin lapsen, vanhempien, sijaisvanhempien kuin sosiaalityöntekijänkin kannalta. (Tuovila 2008, 29, 32.)

Mahdollisuus uuden ja pysyvän kiintymyssuhteen muodostamiseen edistää lapsen myönteistä emotionaalista kehitystä eron ja menetyksen kokemuksen jälkeen (Valkonen 1995, 22). Kiintymyssuhteesta voidaan käyttää nimitystä turvapohja ja se koetaan välttämättömäksi paitsi lapsen suotuisalle kehitykselle, myös kehitysvaurioiden korjaamiselle. Voidaan ajatella, että ne dynaamiset prosessit, jotka vaikuttavat pitkässä psykoterapiassa, muodostavat lapsen kiintymistä sijaisvanhempaansa. Mikäli sijaisvanhempi terapeutin lailla kestää transferenssin ja erilaisten projektoiden aiheuttamat vääränlaiset tulkinnat sekä provokaatiot ja kykenee säätelemään vuorovaikutusta turvallisesti ja asettamaan rajoja ja samalla olemaan vielä empaattinen ja kannustava, kiintyminen on mahdollista vielä myöhemminkin. Keskeinen kysymys hoidon tulosten kannalta on: Voiko terapeuttistyyppinen korjaavan emotionaalisen kokemuksen tarjoama suhde muodostua, mikäli suhteen jatkuminen ei ole varmaa? Terapiasuhteessa se on mahdollista, mutta millä tekijöillä se mahdollistuisi myös sijaiskotihoitossa? (Laurila 1999, 191 - 192.)

Ruotsalainen tutkija Gunvor Andersson (2005) on tehnyt 1980-luvulla pitkittäistutkimuksen, jossa hän tarkasteli lastenkodissa asuneiden lasten kehitystä lastenkodista lähdön jälkeen. Andersson tuo esiin, että kiintymyssuhdeteorian ydin on ymmärtää lasten reaktioita, silloin kun he joutuvat eroon omista vanhemmistaan ja heidät sijoitetaan kodin ulkopuolelle. Anderssonin mukaan pitkittäistutkimus ja sen tulokset todistavat, että uusia tärkeitä kiintymyssuhteita voidaan muodostaa myös myöhemmin lapsuudessa, eikä varhaisimman äiti-lapsisuhteen tarvitse olla koko elämää viitoittava. (Andersson 2005, 43.) Anderssonin tutkimuksen perustella voidaankin todeta, että psykoanalyttiset teoriat ja erityisesti kiintymyssuhdeteorian ymmärtäminen on tärkeää ja oleellinen osa ammatillista sosiaalityötä.

Tässä tutkielmassa tarkastelen kiintymyssuhteen muodostumista sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välisessä suhteessa. Keskityn tutkielmassani siihen, miten kiintymyssuhteen muodostuminen on mahdollista sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen

välillä. Kiintymyssuhteita voidaan muodostaa myös myöhemmin elämässä, ei vain ainoastaan varhaislapsuudessa. Edellä kirjoitetun perusteella määrittelen, että kiintymyssuhteella tässä tutkielmassa tarkoitetaan tunnepohjaista vuorovaikutuksellista suhdetta, joka rakentuu luottamuksen kautta sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välillä. Korjaavilla kokemuksilla tarkoitan niitä lasta hoitavia ja parantavia asioita, joita sijaisvanhemmat voivat tarjota sijoitetulle lapselle. Korjaavien kokemusten ajatellaan paikkaavan ja korjaavan lapsen varhaislapsuuden kipeitä kokemuksia. Tällaisia kokemuksia voivat olla esimerkiksi lapsen hylkääminen tai kaltoin kohtelu.

4 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Tässä luvussa esittelen Suomessa tehtyjä tutkimuksia koskien kiintymyssuhdetta ja sen muodostumista sekä kiintymyssuhdetta sijoituksissa. Lisäksi esittelen aikaisempia tutkimuksia koskien varhaista vuorovaikutusta ja korjaavia kokemuksia sekä kiintymyssuhdetta ja korjaavia kokemuksia. Lisäksi tuon esiin sijaisvanhemmuutta ja perhehoitoa koskevia tutkimuksia sekä tutkimusta sijoitusten purkautumisista pitkäaikaisessa perhehoidossa. Esittelen myös aikaisemmin tehtyjen pro gradu - tutkielmien tuloksia sijaisvanhempien kokemuksista. Kansainvälisten tutkimusten osalta esittelen muun muassa pitkittäistutkimuksen, jossa tarkastellaan lastenkodissa asuneiden lasten kehitystä lastenkoti sijoituksen jälkeen. Esittelen myös Daniel Hugessin kehittämän vuorovaikutusterapian sekä tutkimuksen jossa on tutkittu sijaisvanhemmuuden onnistumiseen vaikuttaneita tekijöitä.

4.1 Suomessa tehtyjä aikaisempia tutkimuksia

Suomessa kiintymyssuhdetta ja sen muodostumista koskevia tutkimuksia ovat tehneet muun muassa Mirjam Kalland ja Jari Sinkkonen (ks. esim. Kalland & Sinkkonen 2001). Kiintymyssuhdetta sijoituksissa tutkinut Kalland (ks. esim. Kalland 2001 & Kalland 2011) tuo esiin muun muassa sen, että kun lapsi sijoitetaan tai adoptoidaan, kiintymyssuhdeteoriassa korostettua läheisten, pysyvien ja turvallisten kiintymyssuhteiden merkitystä on jouduttu rikkomaan. Tällöin lapsen elämässä on tapahtunut katkos. Erityisesti, mikäli lapsi sijoitetaan lastensuojelun toimenpiteenä, puuttuu lapselta kokemus turvallisesta kiintymyssuhteesta. (Kalland 2011, 207). Sinkkonen (2001, 171 - 172) toteaa, että jokaisen kiintymyssuhdeperhaisen intervention tavoitteena on ehkäistä häiriöiden syntymistä, ja tavoitella turvallisen kiintymyksen kehittymistä sekä joissakin tilanteissa tarjota mahdollisuus entistä parempien kiintymyssuhteiden kehittymiseen. Sinkkoson mielestä sijoitusta suunniteltaessa kiintymysnäkökohdat tulisi ottaa paljon paremmin huomioon, kuin miten ne tällä hetkellä huomioidaan.

Jukka Mäkelä on puolestaan tutkinut muun muassa varhaista vuorovaikutusta ja korjaavia kokemuksia liittyen lastensuojeluun ja lastenpsykiatriaan (ks. esim. Mäkelä

2003). Mäkelän mukaan korjaavilla ihmissuhteilla voi olla todella laajakantaiset ja valtaiset seuraamukset ihmisen toimintaan ja kokemisen tapaan. Kun lapsi saa huonosti toimivan perheen tilalle hänestä kiinnostuneen ja häntä kannustavan perheen, terapeutin, opettajan tai vaikkapa valmentajan, joka uskaltautuu lapsen kanssa välttämättömään intensiiviseen ihmissuhteeseen, voi se tarjota lapselle korjaavan kokemuksen sekä auttaa lasta eheyttämään omaa sisäistä toimintaansa. (Mäkelä 2003, 41 - 42.) Myös omassa tutkielmassani tarkastelen lapsen perhehoidossa saamia korjaavia kokemuksia. Tutkielmani avulla halusin saada lisäselvyyttä siihen, millaisia korjaavia kokemuksia sijaisvanhemmat ovat kyenneet sijoitetuille lapsille tarjoamaan oman kokemuksensa mukaan. Myös Tuovila (2008, 46) on tutkinut kiintymyssuhdetta ja korjaavia kokemuksia. Tuovila tuo esiin sen, että mitä enemmän lapsella on varhaisvaiheista hyviä peruskokemuksia, sitä enemmän on pohjaa, johon hyvä sijaishoito tarttuu. Tällöin lapsella on mahdollisuus ottaa vastaan hyvää ja muodostaa tervehdyttäviä vuorovaikutus- ja tunnesuhteita.

Sijaisvanhemmuuden ja perhehoitoa koskevissa tutkimuksissa Anja Laurila, Tarja Janhunen ja Leena Valkonen ovat tutkineet sijaisvanhempien kokemuksia ja perhesuhteita (Janhunen 2007; Laurila 1999; Laurila 1993; Valkonen 1995). Laurila (1993, 130) tuo esiin, että lapsen kiintymys uusiin vanhempiin muodostuu aikaisempien kiintymyssuhteiden pohjan päälle, ja nämä uudet kiintymyssuhteet yleensä pikkuhiljaa syrjäyttävät vanhat kiintymyssuhteet, ja läheisin tunneside rakentuu uusiin vanhempiin. Valkonen (1995, 68) haastatteli sijaisperheissä kasvaneita nuoria, ja suurin osa haastatelluista nuorista kertoi kiintyneensä vahvasti sijaisvanhempiinsa ja pitävänsä heitä vanhempinaan. Nuorille sijaisvanhemmat olivat tärkeitä, ja nuoret kokivat itse olevansa tärkeitä sijaisvanhemmille. Nuoret ajattelivat, että sijaisvanhemmat pitivät itseään heidän vanhempinaan.

Marjo Mikkonen (2008) on tutkinut helsinkiläistä lastensuojelun perhehoitoa kolmelta vuosikymmeneltä. Mikkonen toteaa, että sijaisvanhemmilta vaaditaan todennäköisesti aikaisempaa enemmän voimavaroja, sillä peruskouluikäisistä lapsista useammat kävivät koulua erityisluokalla ja muutenkin kaikkia tukimuotoja (terapia, psykiatrinen poliklinikka, tukiperhe jne.) käytettiin enemmän. Omassa tutkielmassani halusin saada lisäselvyyttä myös tähän asiaan, eli miten sijaisvanhemmat itse kokevat, paljonko sijaisvanhemmilta oikein vaaditaan, että sijoitus saadaan onnistumaan? Kati

Hämäläinen (2012) on tutkinut sijaisperheessä elävien lasten kokemuksia suhteistaan biologisiin vanhempiin ja sijaisperheeseen sekä muihin lapselle tärkeisiin henkilöihin. Hämäläisen tutkimuksen mukaan lapsen omat vanhemmat ovat lapselle tärkeitä. Myös sellaiset vanhemmat koetaan tärkeiksi, joihin lapsella ei ole mitään kontaktia. Sijaisperheessä lapsi kokee saavansa huolenpitoa, mutta silti sijaisperhe ei nouse yhtä tärkeäksi lapsen kokemuksissa kuin biologinen perhe.

Paula Rautio (2004) on tutkinut millaisena sijaishuoltoon sijoitettujen lapsen kokevat omat voimavaransa ja vahvuutensa sekä kokevatko he voivansa turvautua ja luottaa heitä hoitaviin aikuisiin. Rautio tutkii myös kuvaa, mikä lapsilla on taustatekijöistä, jotka johtivat sijoitukseen sekä suhteista omiin vanhempiin ja sisaruksiin. Raution (2004, 73) tutkimuksessa voitiin osoittaa, että monet lapset tarvitsevat tukea kyetäkseen turvautumaan sijaisvanhempiinsa ja ilmaisemaan tunteitaan erilaisten kiintymyssuhde-episodien aikana. Pirjo Vähämaa (2008) on tutkinut lastensuojelun perhesijoituksen onnistumista sosiaalityön kokemustietona. Vähämaa tuo esiin, että perhesijoituksissa alkuvaihe on tärkeä ja se vaatii aikaa. Erityisesti sosiaalityöntekijöiden kiire koetaan uhkana sijoituksen onnistumiselle. Vähämaan tutkimuksessa todetaan, että sijoituksen onnistumisen kannalta oleellista on sijaisperheen, lapsen ja biologisten vanhempien yhteensopivuus, oikeat yhdistelmät sekä eri osapuolten välinen luottamus toisiinsa.

Iina Mäkelä (2009) on pro gradu -työssään tutkinut sitä, miten sijaisvanhemmat kokevat lapsen tarpeet ja mahdollisuudet vastata niihin sekä mitä perhesijoituksella tulisi tavoitella. Tutkimuksessa tuli esiin sijaisvanhempien kokemus siitä, että vuorovaikutus suhteessa sijaisvanhempiin saattaa olla merkitykseltään korjaavaa sijoitetulle lapselle. Eija Pirskanen (2007) on pro gradu -työssään tarkastellut sijaisvanhempien kokemuksia jaetusta vanhemmuudesta. Sijaisvanhemmat tunsivat olevansa vanhempisuhteessa lapseen ja kiintymyssuhteen muodostumista lapseen pidettiin tärkeänä. Nina Manninen (2001) on tutkinut pro gradu -työssään sijaisvanhempien kokemuksia tehtävästään. Manninen tuo esiin, että nykypäivänä sijaisvanhemmuus on ennen kaikkea ammatillista vanhemmuutta, johon tarvitaan ammatillista koulutusta. Suvi Saarinen (2006) on pro gradu -työssään tutkinut sitä, missä mielessä sijaisvanhemmat pitävät vanhemmuutta työnä. Saarinen toi esiin, että perhehoito on kehittymässä ammatillisempaan suuntaan. Lisäksi hän toteaa, että sijaisvanhemmille tulisi turvata edellytykset vastata vaativampien lasten tarpeisiin, mutta samalla perhearvoja korostaen. Heidi Kaipio (2008)

on tehnyt opinnäytetyön sijaisvanhemmuuteen kasvamisen prosessista. Kaipion tutkimustulokset osoittavat, että sijaisvanhemmat kokevat pelkoa lapsen menettämisestä, ja tämä vaikuttaa lapsen kiinnittymiseen. Lisäksi hän toi esiin, että sijaisvanhemmat pitävät sijaisvanhemmuutta vaativampana, kuin biologista vanhemmuutta, jota voi hoitaa intuitiolla.

Edellä mainituissa tutkimuksissa tuli esille erityisesti se, että kiintymyssuhdenäkökulmat tulisi huomioida paljon paremmin, kuin mitä ne tällä hetkellä sijoitusta suunniteltaessa huomioidaan. Korjaavilla ihmissuhteilla voi olla mittavat vaikutukset lapsen tulevaisuuteen. Jo yksikin lapsen elämässä mukana oleva aikuinen, joka on aidosti kiinnostunut lapsesta voi tarjota lapselle korjaavan kokemuksen ja korjata lapsen sisäistä maailmaa. Nämä ovat asioita, joita tarkastelen myös omassa tutkielmassani, eli millaisia nämä korjaavat kokemukset sitten ovat, joita sijaisvanhemmat pyrkivät lapselle tarjoamaan. Sijoitettujen lasten on vaikea turvautua sijaisvanhempiinsa, ja usein sijoitetut lapset tarvitsevatkin erilaista tukea tässä asiassa.

4.2 Kansainvälisiä tutkimuksia ja hoitomenetelmiä

Andersson (2005, 43, 54) on tutkinut pitkittäistutkimuksessaan lasten kehitystä lastenkodista lähdön jälkeen kolmen ja yhdeksän kuukauden kuluttua sekä 5 -, 10 -, 15- ja 20 vuoden jälkeen. Tutkimuksen vallitsevana teemana olivat aikaiset kiintymyssuhteet, lasten perhesuhteet ja myöhemmin vanhempien ihmissuhteet ja käsitys siitä, mikä on ollut heidän perheensä. Anderssonin tutkimus osoittaa, että sijaishuollosta on olemassa hyviä kokemuksia ja sijaisperheestä voi parhaimmillaan saada perheen koko loppuelämän ajaksi. Toisaalta tutkimustulokset osoittavat, että sijaisperheistäkin on huonoja kokemuksia, kuten on lapsen kotiin palauttamisestakin. Tämä on mielestäni merkittävä tutkimus, sillä omassa tutkimuksessani lähden liikkeelle siitä ajatuksesta, että sijaishuollolla perhehoidossa pystytään parhaimmillaan tarjoamaan lapselle elämänpituiset ihmissuhteet sekä korjaavia kokemuksia. (Andersson 2005, 43, 54.)

Craig Clark (2008) on tutkinut vuorovaikutteista kehityspsykoterapiaa pitkäaikaisessa sijaishoidossa. Tutkimuksissaan hän tuo esiin, että terapeuttinen sijaishoito voi olla

hyvä vaihtoehto laitoshoitomuodoille. Clarkin mukaan sijaisperheen ihmissuhteet saavuttavat lähes saman kuin biologisten tai adoptiovanhempien tarjoamat perhesuhteet ja vaikuttavat myönteisesti turvallisen kiintymyssuhteen syntymiseen. (Clark, 2008 216, 234.) Cheryl Buehler, Kathryn W. Rhodes, John Orme ja Gary Guddeback (2006, 524) ovat taasen tutkineet sijaisvanhemmuuden onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä. Sijaisvanhemmat ovat itse listanneet tekijöitä, jotka vaikuttavat sijoituksen onnistumiseen. Näitä ovat muun muassa sijaisvanhemmille järjestettävä koulutus, sijaisvanhempien arviointi, tukeminen, neuvominen ja ohjaus sekä sijaisvanhempien toiminnan seuranta ja valvonta. Omassa tutkielmassani halusin saada vahvistusta myös tälle asialle, eli niille tekijöille, jotka sijaisvanhempien kokemusten mukaan, ovat auttaneet sijoituksen onnistumiseen. On tärkeää saada kokemustietoa myös niiltä sijaisvanhemmilta, jotka ovat onnistuneet jatkamaan sijoitusta vaikeuksista huolimatta.

Helen Gardenin (1996) on tehnyt tutkimusta sijoitettujen lasten perheistä, ja tutkimuksissa selvisi, että sijoitetut lapset pitivät tärkeinä suhteita sijaisperheen biologisiin lapsiin, eli he kokivat nämä sisaruussuhteina. Läheisten suhteiden muodostuminen vaikuttaakin olevan yksi sijoituksen onnistumiseen vaikuttava tekijä. Joseph Goldstein, Anna Freud ja Albert Solnit (1973) ovat taasen tutkineet lapsen etua. He korostivat tunnetasoisesta kiinnittymisestä syntyvän vasta lapsi-vanhempisuhteessa silloin, kun lapsen tarpeisiin vastataan säännöllisesti.

Daniel A. Hughes (1997) on kehittänyt hoitomallin, Theraplay-terapian, joka perustuu kiintymyssuhdeteoriaan. Hoitomalli pohjautuu lapsen ja vanhemman toimivaan vuorovaikutuksen malliin ja siinä käytetään paljon leikkejä ja sellaisia vuorovaikutuksen tapoja, joita vanhemmat käyttävät suhteessa pieneen lapseen. Theraplay-terapiassa kiintymyssekvenssit toteutetaan siten, että lapsi oppii kokemaan läheisyyden kokemuksen, eron ja jälleennäkemisen turvallisella tavalla. (Kalland 2001, 228.) Kosketuksella on parantava voima, ja theraplay-terapia antaa tähän uusia mahdollisuuksia. Kosketus on edelleen erinomainen keino, jolla me kaikki voimme välittää kiinnostusta, empatiaa, mielihyvää, luottamusta sekä myötätuntoa. Kosketuksen avulla voidaan myös yhdessä säädellä tunteita. Tiffany Fieldin (2002) ja useiden muiden tutkimukset ovat osoittaneet, että kosketus on ihmisen kehittymiselle ja parantumiselle ensiarvoisen tärkeää. (Hughes 2006, 31.) Usein sijoitetun lapsen tai nuoren hoidoksi ei riitä ns. tavallinen hyvä arki ja vanhemmuus, vaan tarpeellisia ovat

myös erityishoidot ja terapiat. Näitä Theraplay –ulottuvuuksia voidaan pitää peruspilareina myös hyvälle sijaisvanhemmuudelle. Kun kiintymys saadaan alulle ja lapsi alkaa luottaa häntä hoitavaan aikuiseen, niin kaikki muu työ mahdollistuu ja helpottuu. (Tuovila 2008, 60, 66 - 67, 69.)

Hoitomenetelmässä terapeutti käyttää omaa persoonaansa aktiivisesti muodostaessaan suhdetta lapseen, vuorovaikutus heidän välillään on leikkimielistä ja innostunutta. Ensisijaisesti hoito perustuu kokemukseräisyyteen, ja se on sanatonta, ja siinä keskitytään parhaillaan olevaan hetkeen ja paikkaan. Terapeutilla on hyvin tiukka ohjaajan rooli, ja hän johdattaa lasta erilaisiin yksilöiden välisiin kokemuksiin, joissa toteutuu normaalia vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta. (Huges 2008, 22.)

Edellä mainittujen tutkimusten ja niiden pohjalta kehitettyjen hoitomuotojen perusteella voidaan todeta, että varhaislapsuudessa muodostuneet kiintymyssuhteet eivät ole ainoita kiintymyssuhteita, joita lapsi voi elämänsä aikana muodostaa. Lapsella on mahdollisuus muodostaa myös myöhemmin elämässään uusia kiintymyssuhteita. Sijaishuollosta saatujen hyvien kokemusten mukaan lapsi voi saada parhaimmillaan perheen koko loppuelämän ajaksi. Toisaalta myös sijaisperheistäkin on olemassa huonoja kokemuksia, kuten on myös lapsen palauttamisesta kotiin. Omasta mielestäni on tärkeää tarjota lapselle kokemus perheestä ja kiintymyssuhteesta. Mikäli tämä ei ole mahdollista lapsen omien syntymävanhempien kanssa on tärkeää saada lisää tutkittua tietoa siitä, millaisia kiintymyssuhteita lapsi pystyy solmimaan myöhemmin elämänsä aikana esimerkiksi sijaisvanhempiin sekä pystytäänkö sijaishuollon ja perhehoidon avulla tarjoamaan konkreettisesti lapselle korjaavia kokemuksia.

5 TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄ JA TOTEUTUS

Tässä tutkimuksessa tarkoitukseni on selvittää, miten sijaisvanhempi kokee kiintymyssuhteen muodostumisen ja jatkumisen sijoitettuun lapseen vaikeista ja haasteellisista tilanteista huolimatta. Seuraavaksi esittelen tutkimukseeni liittyvät tutkimuskysymykset. Sen jälkeen kuvaan, millaisesta tutkimuksesta on kysymys. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan fenomenografista tutkimusotetta, jonka jälkeen esittelen tutkimusmenetelmäni ja esittelen teemojen rakentumista, aineiston keruun ja käyttämäni analyysimenetelmän. Lopuksi pohdin tutkielman eettisiä kysymyksiä.

Pyrin vastaamaan tutkimustehtävään seuraavan tutkimuskysymyksen avulla:

- 1) Mitkä tekijät tukevat tai vaikeuttavat sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välisen kiintymyssuhteen muodostumista ja jatkumista?

Sekä seuraavan alakysymyksen avulla:

- 2) Millaisia korjaavia kokemuksia sijaisvanhempi on kyennyt tarjoamaan sijoitetulle lapselle?

5.1 Teoriasidonnainen lähtökohta tutkimukselle

Metodologiselta lähtökohdaltaan tutkimukseni on teoriasidonnainen. Teoreettisena viitekehyksenä tutkimuksessani toimii kiintymyssuhdeteoria. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 18 – 19.) Yksi teoriaan suhtautumista helpottava seikka voi olla teorian ymmärtäminen Klaus Weckrothin tavoin tutkimuksen ajatuspohjaksi. (Eskola & Suoranta 1998, 80.) Tämä oli myös oma lähtökohtani tämän tutkimuksen tekemisessä. Tutkimusta tehdessäni kiintymyssuhdeteoria toimi koko tutkielmani ajan ikään kuin tutkielman kivijalkana. Eskolan (2007, 163) mukaan tutkimuksessa on mahdollista toteuttaa teorialähtöistä analyysia, jossa perinteisesti lähdetään liikkeelle yhdestä suuresta teoriasta. Ensin esitellään teoria, sitten operationaalistetaan se mittavaan muotoon (tämän vaiheen voi tehdä laadullisessakin tutkimuksessa), kerätään aineisto ja lopuksi palataan takaisin empirian maailmasta teorian maailmaan tarkastamaan, saiko teoria ja siitä johdettu hypoteesi tukea tältä aineistolta.

Jo kauan on opetettu, että hyvä tutkimus lähtee teoriasta ja jälleen palaa siihen. (Eskola & Suoranta 1998, 81.) Mielestäni tämä oli asia, jota pidin tärkeänä myös oman tutkimukseni kannalta. Ja siksi valitsinkin teorialähtöisen lähestymistavan tutkielmalleni. Eskola ja Suoranta jatkavat (1998, 82) että, kvalitatiivinen tutkimus tarvitsee teoriaa vielä enemmän kuin kvantitatiivinen tutkimus. Ensinnäkin tarvitaan jokin taustateoria, jota vasten aineistoa tarkastellaan. Toiseksi aineistojen tarjoamat melkein rajattomat tulkintamahdollisuudet edellyttävät, että tutkijalla tulee olla mielessään kysymyksiä, joihin etsitään vastauksia. Tällaiset kysymykset vaativat tulkintateoriaa, joka ohjaa tutkijan valintoja ja sitä mitä hän aineistosta etsii. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa voi toteuttaa kahta eri käsitystä teorian luonteesta: teoriasta päämääränä ja teoriasta välineenä. Teoria voi olla väline, joka mahdollistaa sen, että kerätystä aineistosta voi rakentaa tulkintoja ja jonka avulla niitä voi esittää tieteellisessä muodossa. Toisaalta yksittäisistä havainnoista voidaan edetä yleiseen, jolloin teoria toimii myös päämääränä (Eskola & Suoranta 1998, 83 - 84).

5.2 Fenomenografinen tutkimus

Sovellan tutkimuksessani fenomenografista tutkimusotetta. Fenomenografia on laadullisessa tutkimuksessa käytetty aineiston analyysimenetelmä sekä tutkimusote. Itse sana fenomenografia tulee sanoista *fainominen* (ilmiö) sekä *graphein* (kuvata, merkitä, kirjoittaa ja mitata). Fenomenografian ideana on selvittää miten tutkittavat kuvaavat jotakin tiettyä ilmiötä. Fenomenografiassa tutkitaan siis ihmisten ymmärtämisen tapoja, kuvauksia, käsitteellistämistä sekä käsityksiä. (Kakkori & Huttunen 2011, 1 - 2.) Syrjälän ym. (1994) mukaan lähtökohtana kyseisessä tutkimusotteessa on ajatus siitä, että samaa ilmiötä koskevat käsitykset vaihtelevat henkilöstä toiseen, riippuen erityisesti henkilöiden kokemustaustasta (Ahonen 1994, 114). Tutkimukseni alusta asti minulla on ollut tarkoitus tuoda esille sijaisvanhempien käsityksiä ja kokemuksia kiintymyssuhteen muodostumisesta ja jatkumisesta.

Fenomenografisen tutkimusotteen luoja Ference Marton määrittelee kyseisen tutkimusotteen seuraavanlaisesti: ”Fenomenografia on empiirinen tutkimus niistä rajoitetuista sekä laadullisesti erilaisista tavoista, joilla erilaiset aspektit ja ilmiöt ympärillämme olevasta maailmasta havaitaan, koetaan, ymmärretään, tajutaan ja

käsitteellistetään.” Fenomenografiassa tutkitaan siis fenomenaalista ja halutaan selvittää se, miten maailma ilmenee käsityksissä ja miten uudet käsitykset avaavat uuden maailman ja myös miten nämä käsitykset ovat riippuvaisia niin sanotusta elämismaailmasta. (Kakkori & Huttunen 2011, 1 - 3.) Fenomenografian sanotaankin tutkivan erityisesti ihmisten käsityksiä asioista. Ihmisten käsitykset saattavat olla hyvin erilaisia riippuen esimerkiksi henkilön iästä, koulutustaustasta, kokemuksista tai sukupuolesta. Käsitys on lisäksi dynaaminen ilmiö ja käsitykset saattavat vaihdella. Fenomenografian kannalta tarkastellen onkin siis olemassa ainoastaan yksi maailma, josta jokainen ihminen muodostaa vain erilaisia käsityksiä. (Metsämuuronen 2006, 108.)

Fenomenografisella tutkimuksella sanotaan olevan tietynlainen käsitys ilmiöiden ja ihmisten ajattelun suhteesta sekä tiedonmuodostuksen ehdoista. Fenomenografi näkeekin ihmisen rationaalisisena olentona, joka liittää mielessään tapahtumat selittäviin yhteyksiin. Tällä tavalla ihminen muodostaa koetuista ilmiöistä käsityksiä. Fenomenografit ovat kiinnostuneita tällaisten käsitysten sisällöistä eli laadullisesti erilaisista tavoista, joilla ihmiset käsittävät ympärillä olevaa maailmaa. Voidaankin sanoa, että käsitys on kokemuksen ja ajattelun avulla muodostettu kuva jostain ilmiöstä. Fenomenografinen tutkimukselle on tyypillistä se, että siinä pyritään kuvaamaan laadullisesti erilaisia käsityksiä näiden käsitysten omista lähtökohdista. (Ahonen 1994, 116 - 119.)

Martonin (1995) mukaan fenomenografisessa tutkimuksessa oleellista on kontekstin ja tarkastelunäkökulman huomioonottaminen (Gröhn 1993, 14 - 15). Pyrkimyksenäni onkin omassa tutkimuksessani onnistua tuomaan esiin se konteksti, johon haastateltavieni käsitykset liittyvät tutkimastani ilmiöstä. Fenomenografialla ei varsinaisesti ole omaa laadullisen aineiston keräysmetodia, mutta kyseisessä tutkimussuuntauksessa käytetään paljon yksilöllisiä teemahaastatteluja. (Kakkori & Huttunen 2011, 2.) Omassa tutkimuksessani käytän aineiston keruumenetelmänä juuri teemahaastatteluja ja aineistoa analysoidaan sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen kiintymyssuhdekontekstista. Tutkimuksessani analyysin avulla pyrkimyksenäni on ymmärtää sijaisvanhempien ja sijoitetun lapsen välisen kiintymyssuhteen monimutkaisuutta ja sen muodostumiseen ja jatkumiseen vaikuttavia tekijöitä.

Fenomenografisen tutkimusotteen vahvuuden sanotaan olevan siinä, että se korostaa sekä ilmiön kokemuksellisia että käsitteellisiä piirteitä (Gröhn 1993, 12). Fenomenografinen tutkimus pyrkiiin saamaan laadullista, tutkittavien ilmaisuista tulkittua tietoa käsityksistä. Kyseisellä tutkimuksella ei tavoitella tulosten yleisyyttä, vaan sen merkitys perustuu johtopäätösten teoreettiseen yleisyyteen. Fenomenografisen tutkimuksen luotettavuus perustuu aineoston ja johtopäätösten validiteettiin. Tällöin aineiston ja johtopäätösten tulee vastata tutkittavien ajatuksia sekä samalla niiden tulee liittyä tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin. (Ahonen 1994, 152.) Olenkin omassa tutkimuksessani pyrkinyt huomioimaan sen, että aineistoni sekä tutkimuksesta nousseet johtopäätökset vastaavat haastateltavieni sijaisvanhempien ajatuksia ja käsityksiä tutkittavasta aihealueesta. Olen pitänyt koko tutkimusprosessini aikana tärkeänä sitä, että aineisto ja myös johtopäätökset liittyvät tutkimukseni teoreettiseen lähtökohtaan joka on kiintymyssuhdeteoria.

5.3 Teemahaastattelu aineistonhankintamenetelmänä

Tiedonkeruumenetelmänä haastattelun idea on yksinkertainen. Mikäli halutaan tietää, mitä joku ajattelee jostakin tietystä asiasta, on kaikkein tehokkainta ja yksinkertaisinta kysyä sitä häneltä itseltään. Tiedonkeruumenetelmän käytön täytyy olla perustelua. Sen vuoksi haastatteluakaan ei kannata valita pohtimatta sen soveltuvuutta kyseisen ongelman ratkaisuun ja tutkijan omaksumaan tiedon intressiin. (Hirsjärvi & Hurme 1993, 13.) Haastattelijan tehtävä haastattelutilanteissa on kaksitahoinen. Hänen tulee helpottaa informaation kulkua ja sen jäsentämistä sekä samaan aikaan motivoida haastateltavaa. Myös jokaisen haastateltavan erityislaatu tulee huomioida. Haastattelijalta tämä vaatii niin joustavuutta kielellisten kuin ei-kielellisten keinojen käytössä sekä tilanteiden hallintaa. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 84.)

Tutkimukseni aineiston tiedonkeruumenetelmäksi valitsin teemahaastattelun. Teemahaastattelussa edetään tiettyjen keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Teemahaastattelu kohdistetaan yleensä tiettyihin käsiteltäviin teemoihin, joista keskustellaan haastateltavan kanssa. Yksityiskohtainen kysymysten sijaan haastattelu etenee yleensä siis eri teemojen mukaan. Tällä mahdollistuu se, että tutkittavien ääni

tulee kuulluksi. Tällainen haastattelumuoto tekee haastattelusta myös vapaamman, kuin esimerkiksi tarkan lomakkeen käyttö tekisi. Teemahaastattelu onkin muodoltaan niin avoin, että siinä vastaaja pääsee halutessaan puhumaan varsin vapaamuotoisesti, jolloin kerätyn materiaalin voi katsoa edustavan vastaajien puhetta itsestään. (Eskola & Suoranta 1998, 88.) Teemahaastattelua voidaan kutsua myös keskusteluksi, jonka tutkija aloittaa ja joka tapahtuu tutkijan ehdoilla. Tällöin tutkija haluaa vuorovaikutuksessa saada selville haastateltavilta tutkijaa itseään kiinnostavia asioita tai ainakin sellaisia seikkoja jotka ovat oleellinen osa hänen tutkimuksensa aihepiiriä. (Eskola & Vastamäki 2010, 26.)

Itse halusin toteuttaa haastattelut teemahaastattelujen avulla juuri tämän vuoksi, että kyseessä olisi avoin ja mahdollisimman vapaamuotoinen keskustelu, jossa haastateltavilla oli vapaa mahdollisuus omiin ajatuksiin ja vapaaseen keskusteluun. Toisaalta teemahaastattelussa käytettävät teemat takaavat sen, että jokaisen haastateltavan kanssa on puhuttu edes jossain määrin samoista asioista (Eskola & Suoranta 1998, 88). Teemat ovat siis teemahaastattelussa kaikille haastateltaville samat, mutta haastattelujen välillä kysymysten muoto ja esittämisjärjestys saattavat vaihdella (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47 - 48).

Avoimuudessaan teemahaastattelu on syvähaastattelun kaltainen puolistrukturoitu haastattelu. Puolistrukturoitu haastattelu tarkoittaa sitä, että kysymykset ovat kaikille haastateltaville samat, mutta ei käytetä valmiita vastausvaihtoehtoja, vaan haastateltava saa vastata omin sanoin (Eskola & Suoranta 1998, 87). Mielestäni puolistrukturoitu teemahaastattelu sopi parhaimmaksi aineistonhankintamenetelmäksi tutkimukseni toteuttamisen kannalta. Puolistrukturoitu haastattelu sopii hyvin käytettäväksi tilanteissa, joissa kohteena ovat arat ja intiimit aiheet tai kun halutaan selvittää heikosti tiedostettuja asioita, kuten ihanteita, arvostuksia ja perusteluja, siis asioita, joista haastateltavat eivät ole tottuneet keskustelemaan joka päivä. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 35 – 36.) Toisaalta haastattelutilanteissa oli mielestäni mukana myös elementtejä syvähaastattelusta. Syvähaastattelujen tulos riippuu pitkälle haastattelijasta, joka on tilanteessa voimakkaasti läsnä, usein avoimesti ja rehellisesti (Eskola & Suoranta 1998, 89).

5.4 Haastattelujen toteuttaminen

Ennen aineiston keruuta hain tutkimusluvan Kaupungin Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksesta ja yhteyshenkilönä toiminut erityissosiaalityöntekijä löysi tutkimukseeni haastateltavat. Tämän jälkeen olin sijaisvanhempiin yhteydessä ja kerroin yleisesti tutkimukseeni aihepiiristä ja pyrin rohkaisemaan sijaisvanhempia osallistumaan tutkimukseeni. Lopulta yhteensä seitsemän sijaisvanhempaa halusi osallistua tutkimukseeni ja haastattelin heidät. Koska kyseessä oli laadullinen tutkimus, kyseinen määrä haastateltavia oli riittävä antamaan vastaukset tutkimuskysymyksiini.

Jo etsiessäni haastateltavia toivoin saavani nimenomaan kokemustietoa sellaisilta vanhemmilta, jotka ovat onnistuneet jatkamaan sijoitusta vaikeuksista huolimatta. Otin yhteyttä sijaisvanhempiin sähköpostitse (Liite 2) kesän 2014 aikana, ja esittelin tutkimuksen aiheen ja sovimme haastattelut syys - lokakuulle 2014. En lähettänyt haastateltaville etukäteen haastattelurunkoani, sillä ajattelin, että tällä tavoin saisin mahdollisimman spontaaneja ja sijaisvanhemman omaan kokemukseen perustuvia vastauksia. Päätin, että haastattelen vain jokaisen sijaisperheen toista sijaisvanhempaa, sillä muussa tapauksessa aineisto olisi saattanut paisua liian suureksi. Haastateltavien sukupuolten jakautuminen tasapuolisesti ei ollut mahdollista, mutta ei mielestäni myöskään relevanttia. Haastateltavista kuusi oli naista ja yksi mies. Haastateltavat asuivat eri puolilla Suomea.

Haastattelut suoritin sijaisperheessä. Haastateltavien kotikentällä, esimerkiksi kotona, tehtävillä haastatteluilla on suurempi mahdollisuus onnistua. Tila oli tuttu ja turvallinen haastateltaville ja mikä tärkeintä, se on haastateltavan niin sanottu oma valtakunta. (Eskola & Vastamäki 2010, 30). Toisin kuin arkikeskustelussa, tutkimushaastattelulla on tietty tarkoitus ja erityiset osallistujaroolit. Haastattelulla on päämäärä, johon haastattelun keinoin pyritään. Haastattelijalla on tiedon intressi, jonka takia haastattelija esittää kysymyksiä ja aloitteita, kannustaa haastateltavaa vastaamaan, ohjaa keskustelua sekä fokusoi tiettyihin teemoihin. (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 22 – 23.) Itse haastattelutilanne oli mielestäni yksi mielenkiintoa herättävin vaihe tutkielman teossa. Työskennellessäni sosiaalityöntekijänä sijaishuollon perhehoidossa tunsin

sijaisvanhemmat, joita tapasin ja olin tietoinen heidän elämäntilanteestaan ja siellä tapahtuvista asioista. Nyt tehdessäni haastatteluita tutkimustani varten astuin tuntemattomalle alueelle, sillä sijaisvanhemmat eivät olleet minulle ennestään tuttuja, enkä tiennyt tarkemmin heidän elämäntilanteistaan, joka herätti itsessäni suurta kiinnostusta heidän kokemuksiinsa kohtaan.

Ruusuvuoren ja Tiittulan (2005, 29) mukaan haastattelussa on aina kyse vuorovaikutustilanteesta, jossa haastattelija ja haastateltava toimivat suhteessa toisiinsa. Haastatteluaineisto on osallistujien keskinäisessä vuorovaikutuksessa aikaan saatua verbaalista materiaalia. Luottamuksellinen suhde haastateltavan ja haastattelijan välille pidetään yleensä tärkeimpänä lähtökohtana informaation saannin edellytykselle. Toinen tärkeä ominaisuus, jota haastattelijalta vaaditaan, on neutraalius. Haastattelijalta odotetaan kysymysten esittämistä, ja hänen muut puheenvuoronsa käsittävät lähinnä jatkamiseen kehottavia tai vastauksien riittävyttä kommentoivia niukkoja palautteita. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 41, 44, 45.)

Haastatteluiden teemana olivat sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välinen kiintymyssuhde, sijaisvanhempien kokemukset kiintymyssuhteen muodostumisesta ja jatkumisesta sijoitettuun lapseen sekä sosiaalityön merkitys ja korjaavat kokemukset. Lisäksi teemana oli syntymävanhempien merkitys kiintymyssuhteen muodostumiselle (kts. Liite 4). Teemat olivat rakentuneet lukemieni tutkimusten (Hämäläinen 2012; Janhunen 2007; Mikkonen 2008; Rautio 2004; Tuovila 2008) perusteella. Hirsjärvi ja Hurme (1995, 41) toteavat, että haastattelurunkoa ei tule laatia yksityiskohtaista kysymysluetteloa vaan teema-alueuuttelo. Teema-alueitten tarkoituksena on toimia teoreettisten pääkäsitteiden spesifioituina alakäsitteinä tai –luokkina. Ne ovat ongelmia yksityiskohtaisempia, suhteellisen pelkistettyjä, iskusanamaisia luetteloita. Ne ovat niitä osa-alueita, joihin haastattelukysymykset kohdennetaan. Lähtökohtana haastatteluissa on ollut se, että sijaishuollolla ja erityisesti perhesijoituksella pystytään muodostamaan kiinteitä ja kestäviä kiintymyssuhteita. Pääfokukseni tutkimuksessa on sijaisvanhemmissa ja heidän kokemuksissaan kiintymyssuhteesta sijoitettuun lapseen, joten teema-alueet olen rakentanut näiden alueiden ympärille.

Valmistauduin haastatteluihin muun muassa käymällä useasti teemahaastattelun runkoa läpi kotonani sekä tein mielikuvaharjoituksia tilanteesta mielessäni. Haastatteluiden alussa kerroin haastateltaville, että minulla on sosiaalityöntekijänä kokemusta lastensuojelun perhehoidosta. Tutkijana olen puolestaan perehtynyt tarkemmin kiintymyssuhteen muodostumiseen. Haastattelujen alussa pyysin haastateltavalta allekirjoituksen suostumuslomakkeeseen (Liite 3). Alkuun esittelin myös haastattelun 5 teema-alueita, jotka kävimme yhdessä läpi. Neuvoisin haastateltaviani myös kysymään, mikäli jokin esittämistäni kysymyksistä on epäselvä. Lisäksi kerroin, että kyseessä on vuorovaikutuksellinen tilanne, jossa käymme vapaamuotoista keskustelua.

Sijaisvanhemmilta kysyin haastattelun alussa taustatiedot, eli sijaisvanhemman nimen (etunimi riitti), iän, koulutuksen, ammatin, elääkö sijaisvanhempi parisuhteessa vai ei. Taustatietona tiedustelin myös sitä, mitkä motiivit olivat ryhtyä sijaisvanhemmaksi, minkälainen verkosto sijaisvanhemmalla oli, oliko sijaisvanhempi käynyt Pride-koulutuksen tai osallistunut valmentavaan perheselvitykseen. Lisäksi kysyin, oliko sijaisvanhempi osallistunut mihinkään sijaisvanhemmille järjestettävään täydennyskoulutukseen, montako sijoitettua lasta sijaisvanhemmalla tällä hetkellä oli, montako sijoitettua lasta sijaisvanhemmalla oli ollut yhteensä sekä kuinka monen vuoden kokemus sijaisvanhemmalla oli sijaisvanhempana toimimisesta.

Teemahaastatteluissa keskustelin sijaisvanhempien kanssa kaikista käytettävistä teemoista, vaikkakaan jokaisen kanssa en käynyt läpi täsmälleen samanlaisia kysymyksiä. Teemahaastatteluissa oli mukana lisäksi apukysymyksiä, mutta en esittänyt apukysymyksiä missään tietyssä järjestyksessä, vaan sijaisvanhemman kertoman perusteella siirryimme haastattelutilanteissa aiheesta toiseen. On hyvä muistaa, että teemahaastattelutilanteissa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75).

Minulla haastattelijana oli tilanteessa vetovastuu, ja mikäli haastateltava eksyi teemojen ulkopuolelle, minun tehtävänäni oli palauttaa hänet takaisin teemojen pariin. Yhteen haastattelun tekemiseen olin varannut aikaa noin kaksi tuntia. Yleensä haastattelu toteutuikin siinä ajassa, mutta joissakin haastatteluissa aikaa kului enemmän, sillä

haastateltava oli halukas kertomaan erilaisia sijaisvanhemmuuteen ja sijaislapsiin liittyviä asioita, jotka eivät varsinaisesti kuuluneet tutkimukseni aihepiiriin. Olisin voinut paremmin pyrkiä rajaamaan haastateltavan kerrontaa, mutta silloin olisi saattanut jäädä jotain oleellista kuulematta. Haastattelut olivat mieluisia tilanteita, ja haastateltavat kertoivat mielellään kokemuksistaan, kunhan alkujännityksestä selvittiin puolin ja toisin. Tarkensin haastateltavilleni myös sen, että tulen häivyttämään haastateltavien tunnistetiedot sekä sen, että missä tahansa tutkimuksen vaiheessa haastateltava voi perua osallistumisensa tutkimukseen.

Haastattelijana koin, että olin itse vaikuttamassa haastatteluun, vaikkakaan en tuonut siinä esiin mielipiteitani. Haastatteluhetket olivat mielestäni intensiivisiä, jolloin haastateltavan ja haastattelijan välille muodostui kiinteä, vaikkakin lyhyt suhde. Toteutin yhden haastattelun päivässä, joka oli tutkimuksen tekemisen kannalta perusteltua, sillä haastattelutilanne oli intensiivinen ja ajatustyötä kuormittava. Haastattelut tallensin kahdelle eri sanelunauhurille litterointia varten. Kahden sanelimen käyttö helpotti keskittymistäni, sillä minun ei tarvinnut pohtia lainkaan, että mitä jos toinen niistä ei tallentaisikaan keskustelua. Haastattelutilanteessa en tehnyt lainkaan muistiinpanoja, vaan keskityin kuuntelemiseen ja läsnä olemiseen sekä vuorovaikutuksessa toimimiseen.

Haastattelujen toteuttamisen jälkeen litteroin haastattelut. Litteroinnin aikana pääsin syvemmälle sisään haastatteluihin ja koin sen tärkeäksi osaksi tutkimustani, vaikka kyseinen työvaihe olikin työläs ja aikaa vievä. Haastattelujen purkaminen itse oli tärkeää myös sen vuoksi, että sain palata uudelleen haastattelutilanteeseen ja huomaisin asioita, joita en ollut kyennyt havainnoimaan itse haastattelutilanteessa. Kirjoitin auki haastattelujen sisällön, mutta asiat, jotka eivät liittyneet lainkaan itse tutkielmaani jätin pois jo litterointivaiheessa. Litteroinnin aikana tein havaintoja ja kirjoitin ajatuksiani litterointitekstin sivuun. Litteroitua tekstiä syntyi Times New Romanin fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1,5 yhteensä 117 sivua.

5.5 Sisällön analyysi analyysimenetelmänä

Analyysimenetelmänä tutkimuksessani käytin sisällön analyysia. Sisällön analyysia voi pitää sekä yksittäisenä metodina että väljänä teoreettisena kehyksenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. Useimmat erilaisilla nimillä kulkevat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät pohjautuvat jollakin tavalla sisällön analyysiin, mikäli sisällön analyysilla tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysia väljänä teoreettisena kehyksenä. Metodina sisällön analyysi on systemaattista tekstianalyysia, jolla tiivistetään ja kuvataan käytettyä aineistoa. Analyysilla pyritään saamaan aineisto selkeään ja tiiviiseen muotoon niin, ettei sen sisältämä informaatio katoa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91, 108.) Sisällönanalyysi voidaan myös muodostaa teorialähtöisesti eli deduktiivisesti. Tällöin aineiston analyysin luokittelu pohjautuu aikaisempaan viitekehykseen, joka voi olla teoria tai käsitejärjestelmä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 116.) Omassa tutkimuksessani analyysin luokittelu pohjautui kiintymyssuhdeteoriaan.

Sisällön analyysia ohjaavat tutkimuksen suunnitteluvaiheessa keskeisiksi muodostuneet käsitteet sekä alustavasti asetetut hypoteesit. Omassa tutkimuksessani minua ohjasivat käsitteet, jotka yllätyksekseni nousivat hyvin samanlaisina esiin eri haastateltavien kohdalla. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 115). Syrjäläisen (2006, 124) mukaan sisällön analyysi voidaan jakaa seitsemään eri vaiheeseen, joita ovat ensinnäkin tutkijan ”herkistyminen”, joka edellyttää oman aineiston perinpohjaista tuntemista sekä keskeisten käsitteiden haltuun ottamista teoreettisen kirjallisuuden avulla. Toisena vaiheena voidaan pitää aineiston sisäistämistä ja teoretisointia, eli itse ajattelutyötä. Kolmantena vaiheena sisällön analyysissä aineistosta tehdään karkeaa luokittelua ja muodostetaan keskeisimmät luokat sekä teemat. Neljännessä vaiheessa tutkimustehtävä ja käsitteet täsmennetään. Viidentenä vaiheena ilmiöiden esiintymistiheydet ja poikkeukset todetaan sekä tehdään uusia luokitteluja. Kuudennessa vaiheessa tehdään ristiinvalidointia sekä saatujen luokkien puoltamista ja horjuttamista aineiston avulla. Seitsemäs, ja viimeinen vaihe muodostuu johtopäätösten ja tulkintojen tekemisestä. Erityisen kiinnostava vaihe tutkimuksessani oli ilmiöiden esiintymistiheydet ja poikkeukset. Oli mielenkiintoista huomata, miten tietyt ilmiöt toistui tutkimuksessani, vaikka samalla esiin nousi myös muusta aineistosta poikkeavia ilmiöitä.

Laadullisen aineiston analysoinnin tavoitteena on informaatioarvon lisääminen. Mielestäni analyysi lisäsi oman tutkimukseni informaatioarvoa huomattavasti. Analyysissä tiivistin aineistoa, tulikitsin sitä sekä kävin vuoropuhelua tutkimukseni teorian kanssa. Lopulta minulla olikin kasassa jotain enemmän kuin vain aineistoa alkuperäismuodossaan. Analyysin avulla hajanaisesta aineistosta halutaankin luoda mielekäs, yhteneväinen ja selkeä informaatiokokonaisuus. Analyysillä pyritään saamaan selkeyttä aineistoon siten, että selkeiden ja luotettavien johtopäätösten tekeminen tutkittavasta ilmiöstä helpottuisivat. (Tuomi & Saarijärvi 2009, 108.) Oman tutkimukseni analyysin aloitin käyttämällä perinteistä teemahaastatteluaineiston analysoinnin tapaa, jossa ensimmäiseksi järjestetään aineisto teemoittain. Tällä tavalla jokaisesta vastauksesta nostetaan esiin teemaan liittyvä kohta. Eriväristen alleviivaustussien avulla tein haastatteluista koosteen haastatteluteemojen aihealueittain. Samalla poimin aineistosta asioita, jotka toistuivat samanlaisina. Tämän jälkeen kävin tekstin läpi systemaattisesti ja poimin esiin asioita, jotka olivat samaan teemaan liittyviä, mutta jotka erosivat muiden vastauksista. Teemoittelu voikin periaatteessa olla luokituksen kaltaista, mutta siinä painottuu erityisesti se, mitä kustakin teemasta on sanottu (Tuomi & Saarijärvi 2009, 93). Aineiston analyysin avulla esittelen tutkielmassani tutkimukseni tulokset. Tutkimustulosten teemat noudattavat haastatteluissa käytettyjä teemakokonaisuuksia.

Aineistolähtöisen sisällön analyysin voi jakaa kolmeen eri vaiheeseen. Näitä ovat aineiston pelkistäminen eli redusoinnissa analysoitava informaatio, jossa data voi olla aukikirjoitettu haastatteluaineisto, joka pelkistetään siten, että kaikki tutkimukselle epäolennainen karsitaan pois. Toisesta vaiheesta käytetään nimitystä aineiston klusterointi eli ryhmittely. Tässä vaiheessa käydään tarkasti läpi aineistosta koodatut alkuperäisilmaukset ja aineistosta pyritään löytämään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Klusteroinnissa rakennetaan pohja kohteena olevan tutkimuksen perusrakenteelle sekä alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä. Kolmannessa vaiheessa aineisto abstrahoidaan. Abstrahoinnilla tarkoitetaan käsitteellistämistä ja tavoitteena on edetä alkuperäisinformaation käyttämistä kielellisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin sekä johtopäätöksiin. Abstrahointia jatketaan luokituksia yhdistelemällä niin pitkään, kuin se aineiston sisällön näkökulmasta on mahdollista. (Tuomi & Saarijärvi 2009, 108 - 111.) Myös omassa tutkimuksessani noudatin yllämainittua tapaa toteuttaa sisällönanalyysia. Vaikka

kluserointiin ryhtyminen oli itselleni haasteellista, koska ajattelin kyseisen vaiheen olevan hyvin vaikea. Kuitenkin ryhtyessäni oman aineistoni kluserointiin, ymmärsin miten tärkeä ja tutkijaa informoida vaihe siinä on kyseessä, ja miten antoisaa voikaan oman tutkimusaineiston kluserointi olla. Kyseinen vaihe oli itselleni myös hieno oppimiskokemus, jonka avulla kasvoinkin tutkijana.

5.6 Eettiset kysymykset

Tutkimuseettinen arviointi ja hyvien tutkimuskäytäntöjen huomioiminen tulisi ulottaa tutkimuksen kaikkiin vaiheisiin (Rauhala & Virokannas 2011, 238). Sosiaalityöntekijänä työskennellessäni jouduin usein miettimään ammatillisen toimintani eettisyyttä. Nyt olen tutkijana tilanteessa, jossa eettiset kysymykset kietoutuvat monella tavalla tutkimukseni tekemiseen. Tuomen & Sarajärven (2009, 132) mukaan tutkimuksen uskottavuus ja tutkijan eettiset ratkaisut kulkevat koko ajan yhdessä. Uskottavuus pohjautuu siihen, että tutkijat noudattavat hyvää tieteellistä käytäntöä.

Tutkimuseettisten normien tärkein lähtökohta ihmistieteissä on ihmisen kunnioittamista ilmentävät arvot. Tutkittavalle annetaan mahdollisuus päättää, haluavatko he olla osallisena tutkimuksessa, millä osoitetaan ihmisten itsemääräämisoikeuden kunnioittamista. Jotta tämä saadaan toteutumaan, tulee tutkittaville jakaa riittävästi tietoa itse tutkimuksesta. Saatuaani tutkimusluvan olin yhteydessä perhehoidon työntekijään. Pyrkimyksenä kyseisessä vaiheessa oli tuoda mahdollisimman selkeästi ja kattavasti esiin sen, mitä olen tutkimassa sekä sen, että osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista. Haastateltaville kerroin myös sen, että he voivat halutessaan keskeyttää haastattelun koska tahansa tai tutkimukseeni osallistumisen mistä syystä tahansa, mikäli he niin haluavat toimia. (Kuula 2011, 60 - 61, 106 - 107.)

Eettisesti erityisen tärkeää on haastateltavien kanssa tehty sopimus koskien tutkimusaineiston luottamuksellisuutta. Luottamuksellisuus tarkoittaa aineiston osalta sitä, että haastateltavat sijaisvanhemmat voivat luottaa tutkijan kanssa tehtyyn sopimukseen. Tulenkin käyttämään tutkimusaineistoa vain siten, kuin tutkijana olen luvannut aineistoa käyttää ja mitä olemme käyttötarkoituksesta sopineet. Tutkimuksen

luotettavuutta lisää myös se, että haastateltavia informoidaan tutkijaa koskevasta vaihtolovelvollisuudesta. Tämä tarkoittaa sitä, että ihmisiltä suoraan kerätyistä aineistoista ei ole lupaa kertoa ulkopuolisille edes hyväntahtoiseen puuttumiseen vedoten. (Kuula 2011, 89 - 90, 92.)

Yksi eettisesti tärkeä momentti tutkimusta tehdessä on haastateltavien yksityisyyden kunnioittaminen. Tämä tarkoittaa sitä, että ihmisellä itsellään tulee olla täysi oikeus määrittellä se, mitä ovat ne tiedot, mitä he tutkimuksen käyttöön antavat. Yksityisyyden kunnioittaminen on lisäksi sitä, että tutkimustekstit kirjoitetaan tavalla jolloin yksittäiset tutkittavat eivät ole niistä tunnistettavissa. (Kuula 2011, 64.) Onkin erittäin tärkeää, ettei esimerkiksi joku toinen sijaisvanhempi tunnista tutkimukseeni osallistunutta sijaisvanhempaa, mikäli hän luki tutkielmani. Tutkittavien tunnistamisessa kirjoitustavalla onkin suuri merkitys. Toisaalta Kuula (2011, 207) tuo esille, että tunnistettavuuttakin tärkeämpää saattaa olla tutkimustekstissä tutkittavaan liitetty tieto tai ominaisuus, jonka tutkittava kokee itseään leimaavana tai häpeällisenä. Omassa tutkielmassani olen yrittänyt kiinnittää huomiota erityisesti tähän eettiseen puoleen, jotta sijaisvanhemmat eivät tutkielmaani lukiessaan tuntisi itseään esimerkiksi leimatuiksi tai häpeällisiksi.

On olemassa monenlaisia tutkimustarkoituksia vanhojen tutkimusaineistojen käyttämiseksi (esim. Kuula 2011, 228 - 229). Aikomukseni oli arkistoida haastatteluissa tuetettu aineisto, ja informoinkin siitä tutkittaville ja sain heidän kirjallisen suostumuksensa. Päädyin kuitenkin aineiston hävittämiseen siitä syystä, että en ollut haastattelutilanteessa ymmärtänyt pyytää haastateltavilta suostumusta kirjallisesti aineiston säilyttämiseen ja arkistointiin yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon mahdollista myöhempää käyttöä varten jonkun muun tutkijan tutkimuksessa. Minua myös alkoi mietityttää, että pystynkö varmuudella tuhoamaan haastateltavien tunnistettavuustiedot ennen arkistointia. En halunnut ottaa asiassa minkäänlaista riskiä, joten päädyin lopulta hävittämään kaikki aineistot. Olin myös haastateltaville luvannut hävittää nauhoitetut aineistot.

Sijaisvanhemmuus on itsessään tutkimusaiheena sensitiivinen, jonka otin huomioon tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Haastattelutilanteissa tavoitteena noudatin hienovaraista ja kunnioittavaa haastattelutapaa. Haastattelutilanteissa annoin aina sijaisvanhemmille

mahdollisuuden kertoa käsityksistään itse haluamallaan tavalla. Haastattelut etenivät usein hyvin vapaamuotoisesti, sijaisvanhempien kertoessa heidän tilanteestaan ja omista käsityksistään liittyen kiintymyssuhteen muodostumiseen ja jatkumiseen. Suoritin kaikki haastattelut itse. Litteroitaessa haastatteluja muutin sijaisvanhempien ja lasten nimet sekä muut tunnistetiedot tunnistamattomiksi. Nauhoitetut haastattelut tuhosin heti litteroinnin jälkeen. Tavoitteenani oli muutenkin koko tutkimusprosessin ajan tehdä kaikki tutkimukseen liittyvät työvaiheet parhaalla mahdollisella tavalla.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni tuloksia. Aluksi tuon esille haastatteluun osallistuneiden taustatietoja ja heille sijoitettujen lasten huostaan ottoon johtaneita syitä ja perusteita sijaisvanhempien kuvaamina. Tuon myös esiin motiiveja perhehoitajaksi ryhtymiseen. Tämän jälkeen esittelen varsinaiset tutkimustulokset, jotka olen jäsentänyt viiteen eri teema-alueeseen. Nämä alueet ovat sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välisen kiintymyssuhteen muodostuminen, kiintymyssuhteen jatkumista tukevat tekijät, sosiaalityön merkitys kiintymyssuhteen jatkuvuudelle, kiintymyssuhde ja korjaavat kokemukset sekä syntymävanhempien merkitys sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen kiintymyssuhteessa.

Tutkimukseen osallistuneita sijaisvanhempia oli siis seitsemän joista kuusi oli naista ja yksi mies. He olivat iältään 35 - 67 -vuotiaita ja heidän koulutuksensa vaihteli opintoasteisesta korkeakoulutukseen. Sijaisvanhemmista kuusi toimi perhehoitajana kokopäiväisesti. Yksi sijaisvanhemmista oli parhaillaan vuorotteluvapaalla, mutta hän oli jäämässä myös kokopäiväiseksi perhehoitajaksi. Sijaisvanhemmista viisi eli parisuhteessa, ja he saivat apua ja tukea kumppaniltaan perhehoitajan tehtäväänsä.

Sijaisvanhemmista neljällä oli parhaillaan kaksi ja kolmella muulla yksi, kolme tai neljä sijoitettua lasta. Heillä oli ollut aikaisempia sijoituksia 0 – 17, ja kokemus sijoituksen katkeamisesta oli neljällä. Biologisia lapsia sijaisvanhemmista oli myös neljällä, ja lasten lukumäärä vaihteli yhdestä neljään. Kolmella ei ollut lainkaan biologisia lapsia, ja yhdellä sijaisvanhemmista tämä oli tietoinen valinta. Sijaisperheistä viisi oli toiminut myös joko tukiperheenä tai kriisiperheenä. Kokemusta sijaisvanhempana toimimisesta sijaisvanhemmilla oli viidestä 31:een vuoteen.

Sijaisvanhemmista kolme oli käynyt Pride-koulutuksen ennen perhehoitajaksi ryhtymistään, ja yksi sijaisvanhemmista oli osallistunut perheselvitykseen. Kaksi kertoi, että heidät oli hyväksytty sijaisvanhemmiksi kotikäynnin perusteella. Yksi sijaisvanhemmista ei ollut osallistunut minkäänlaiseen ennakko valmennukseen, sillä hän oli aloittanut parisuhteen henkilön kanssa, jolla oli jo ennestään sijaislapsi. Kolme haastateltavista kertoi osallistuneensa perhehoitajille järjestettäviin täydennyskoulutuksiin, ja yksi kertoi aikovansa lähitulevaisuudessa osallistua.

Ainoastaan yksi haastateltavista sijaisvanhemmista kertoi, ettei ole osallistunut minkäänlaiseen täydennyskoulutukseen. Eräs haastateltavista sijaisvanhemmista toi esille, että hänellä olisi halukkuutta osallistua täydennyskoulutukseen, mutta hänen kalenteri on yleensä puolivuotta eteenpäin täynnä, jolloin koulutukseen osallistuminen on haasteellista.

Yksi sijaisvanhemmista toi esiin, miten tärkeä osa koulutukset ovat olleet omalle jaksamiselle, ja erityisesti sijoituksen alkuvaiheessa. Hän toi esiin, että vaikka asiat voivat sinällään olla jo entuudestaan tuttujakin, asioiden uudelleen mieleen palauttaminen on ensiarvoisen tärkeää. Samainen sijaisvanhempi kertoi, että on olemassa riski, että arjessa alkaa toistaa jotakin toimimatonta tapaa tehdä perhehoitajan työtä ja jonka voi saada poikki koulutuksen avulla. Hänen mukaansa koulutus toimii ikään kuin kurinpalauttajana ja ohjaa takaisin oikealle tielle.

Sijaisvanhemmat nimesivät tukiverkostukseen muun muassa oman äitinsä, sisaren tai lapsen sukulaiset, jotka voivat auttaa välillä lasten hoidossa. Tukiperhe oli kahdella sijaisperheellä, ja sitä pidettiin hyvänä asiana sekä lapselle että koko sijaisperheelle. Tukiperheen käytössä huolestutti, sen väliaikaisuus. Tukiperheen käytössä pidettiin erityisen tärkeänä sitä, että lapsi voi saada myötätuntoa ja ymmärrystä tukiperheestä, varsinkin silloin kun lapsesta tuntuu, ettei sitä saa tarpeeksi sijaisperheestä. Muita tukiverkoston nimettyjä tahoja olivat esimerkiksi lapsen avustaja koulussa sekä sijaisvanhemman oma lapsi. Jotkut sijaisvanhemmista olivat myös palkanneet väliaikaisesti lastenhoitoapua.

Sijaisvanhempien kertoman mukaan yleisimmät perusteet lasten huostaan oton olivat vanhempien päihteiden käyttö, ja mielenterveysongelmat. Pitempään sijaisvanhempina toimineiden mukaan huostaan oton perusteet ovat pysyneet vuosikymmenien muuttuessa samoina. Tämän toteaa myös Mikkonen (2008, 15) huostaanoton syistä ja perusteista, eli ne näyttäisivät pysyneen 20 vuoden aikana lähes samoina. Uutena ilmiönä pidettiin päihteidenkäyttäjien profiilin muutosta, eli alkoholin käytön rinnalle oli noussut päihteiden sekakäyttöä ja huumeet. Muita huostaan oton perusteita olivat perheväkivalta, epävakaa kotiolot, vanhempien elämänhallinnan puute, kyky suojella lasta, vanhempien jaksamattomuus sekä lapsen hylkääminen.

Aineistosta esiin nousseet motiivit ryhtyä sijaisvanhemmaksi olivat hyvin moninaisia. Yleisin ja eniten toistuva motiivi oli halu auttaa sekä mahdollisuus tarjota lapselle koti ja turva. Sijaisvanhemmat kertoivat motiiviksi myös ylpeyden siitä, että heidät oli hyväksytty sijaisvanhemmiksi ja todettu tarpeeksi hyväksi vanhemmiksi. Erityisesti jo pidempään toimineet sijaisvanhemmat toivat esille oman tarpeensa ja halunsa auttaa muita. Nämä sijaisvanhemmat nostivat motiiveina esiin myös eräänlaisen itsekkyyden siitä, että juuri hän on niin hyvä ja pätevä, että hänellä on mahdollisuus jakaa ja auttaa. Kyseiset motiivit sijaisvanhemmuuteen saattoivat myös muuttua vuosien varrella. Aluksi motiivina oli mahdollisesti ollut halu auttaa lasta, mutta vuosien kuluessa kyseinen motiivi oli saattanut muotoutua aivan toisenlaiseksi. Sijaisvanhempien itsetuntemuksen lisääntyessä joidenkin sijaisvanhempien motiiviksi paljastui halu auttaa ja hoitaa itseään. Näin voi olla esimerkiksi tilanteessa, jolloin omassa lapsuudessa esiintynyt välttelevä kiintymyssuhde omiin vanhempiin olikin perimmäinen motiivi sijaisvanhemmaksi ryhtymiselle.

Motiivina esiintyi myös halu saada lisää lapsia. Kun omia lapsia ei enää alkanut suuresta toiveesta huolimatta kuulua, alettiin sijaisvanhemmuutta pitää yhtenä vaihtoehtona. Muutamalla sijaisvanhemmalla oli ollut jo pienestä alkaen jonkinlainen kiinnostus sijaisvanhemmuuteen. Esimerkiksi omat vanhemmat olivat aikoinaan harkinneet sijaisvanhemmiksi ryhtymistä, joten ajatus oli lähtöisin jo oman lapsuudenperheen arvomaailmasta. Jollakin taas motiivi ryhtyä sijaisvanhemmaksi oli vahvistunut oman opiskelun ja työn kautta. Yksi mainitsi motiivikseen myös hengellisen ja henkisen kutsumuksen. Yksi sijaisvanhemmista kertoi, että minkäänlaista motiivia ei edes tarvittu, sillä ryhtyessään parisuhteeseen pakettiin kuului myös sijoitettu lapsi.

6.1 SIJAISVANHEMMAN JA SIJOITETUN LAPSEN VÄLINEN KIINTYMYSSUHDE

6.1.1 Sijaisvanhempi ja sijoitettu lapsi suhteen alussa

Tutkimuksessa esiintyvien lasten nimet on muutettu, että lasten tunnistettavuus ei toteudu. Nimien käyttö inhimillistää aineiston tarkastelua sekä helpottaa analyysin seuraamista.

Aineistossani sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välisen kiintymyssuhteen muodostuminen näyttäytyi vaikeammaksi ja kompleksisemmaksi prosessiksi, mihin sijaisvanhemmat olivat osanneet varautua. Halu kiintyä lapseen ja toive siitä, että lapsi kiintyy sijaisvanhempaansa oli jokaisella sijaisvanhemmalla vahva. Heistä useimmat olivat saaneet valmennusta tehtävänsä, mutta siitä huolimatta lasten vaikeus kiintyä sijaisvanhempiansa, lapsen vaikeahoitoisuus ja lapsen vaativa oireilu yllättivät, kuten haastateltava kuvaa alla olevassa aineistoesimerkissä:

”No se kiintymyssuhde alkoi syntyä tosi, tosi hitaasti. Me ajateltiin, et me vaan rakastetaan sitä, ja oltiin aika tavalla naiiveja. Piiahan oli sitten kaikkee muuta, et sehän ei hyväksynyt läheisyyttä, ei ollenkaan, et sehän ahdistui siitä. Se yritti purra, ja kaikkea raapia, ja mitä se teki. Ja kun mä aina haaveilin, et mä nukutan sen sylissä ja just sillai, et mä annan sille hoivaa, ja mitä se on jäänyt vaille, ja kaikkea, mut eihän se mennyt yhtään niin.”

Kuten yllä olevasta esimerkkistä näkee, sijaisvanhemmista suurin osa koki, että kiintymyssuhteen muodostaminen oli vaikeaa ja hyvin erilaisista, mitä se oli ollut oman biologiseen lapseen verrattuna tai mihin he olivat osanneet varautua. Sijoitettu lapsi käyttäytyi tavalla joka ei ollut mitenkään sijaisvanhempien kokemuksen mukaan ennakoitavissa. Sijaisvanhemmat kertoivat ymmärtäneensä, ettei lapsen rakastaminen ehjäksi ole mahdollista, mutta tunnetasolla tämän hyväksyminen oli vaikeaa, kuten sijaisvanhempi kuvaa oheisessa sitaatissa:

”Tosi kovaa työtä tässä tapauksessa. Ja kovalla työllä mä tarkoitan sitä, että silloin kun lapsi käyttäytyy hyvin haastavasti, niin jaksaa antaa sen ajan kulua. Et kestämistä ja sietämistä on harjoiteltu.”

Toisaalta sijaisvanhempi odotti, että lapsi alkaa näyttämään aitoja tunteitaan, vaikka tunteet olisivat negatiivisiakin. Tunteiden näyttämisen puolin ja toisin koettiin lisäävän kiintymistä. Tämä sama asia tulee esiin myös Valkosen (2014, 20) tutkimuksessa, jossa todetaan, että moni sijaisvanhempi mainitsi myös lapsen kyvyttömyyden osoittaa tunteitaan. Yksi haastateltavista kuvaileekin näin:

”.. et mun on ainakin helppo kiintyä keneen tahansa lapseen. Mitä enemmän se näyttää niitä aitoja hetkiä, et tavallaan tavoittaa sen, et olkoonkin se mitä tahansa, vaikka se aidosti vihais mua, tai ois vihainen mulle, ja vaikka tunteet sinällään ois negatiivisia tai torjuvia tavallaan, niin se lisää kiintymystä. Kunhan ne on aitoja tunteita, niin se lisää sitä kiintymystä. Et se on ainoa, joka niin ku liittää.”

A. Freud on tutkinut lasten erilaisia puolustusmekanismeja ja löytänyt lasten käyttäytymisestä monia varoitusmerkkejä. Hän on muun muassa todennut, että lapsi on kakkien haavoittuvimmillaan juuri menetettyään yhden rakastamansa ihmisen ja ennen kuin lapsi on solminut suhteen uuteen läheiseen ihmiseen (Andersson 1989, 25). Yhtenä tärkeänä tekijänä kiintymyssuhteen muodostumiselle oli sijaisvanhempien kokemusten mukaan se, että sijaisvanhempi otti huomioon, mihin lapsi itse oli valmis ja kykenevä. Tästä kertoo eräs haastateltava esimerkiksi seuraavasti:

” Ja sit se hellyyden vastaanottaminen, et siihen on niin ku jo itse sopeutunut, et se on niin kuin Piiasta lähtöisin. Et mä en voi mennä, ja halailla sitä..”

Sijaisvanhemman täytyi olla valmis sietämään pitkäänkin jatkuvaa epävarmuutta siitä, onnistuuko molemminpuolinen kiintymyssuhde lainkaan. Varsinkin sellaiselle sijaisvanhemmalle, jolla oli ennestään omia lapsia, oli aluksi vaikea hyväksyä sitä, ettei sijoitettu lapsi ole halukas, tai kykenevä hellyyden vastaan ottamiseen. Kuten eräs haastateltava kertoo:

”Et täytyy ottaa huomioon se, et mihin se lapsi on valmis. Et jos lapsi on tosi rikki, niin sitä kiintymyskäyttäytymistä on myös se, että sä luet sensitiivisesti sitä lasta, et mä en meekään nyt tohon, kun se leikkii tos, et nyt mä katonkin tästä vähän kauemepaa.”

Kiintymyssuhteen muodostumisen tukemiseen useimmat sijaisvanhemmista olivat tarvinneet ulkopuolista ammattiapua. Kiintymyssuhdehäiriöisten lasten kohdalla

erityisesti theraplayterapeutti sekä psykologit olivat auttaneet sijaisvanhempia rakentamaan kiiintymyssuhdetta sijoitettuun lapseen, kuten haastateltavat kertovat:

”Niin mä painin sen kans, et voinko mä nyt halata ja muuta, kun musta ei yhtään tunnu siltä, niin kuin biologisen lapsen kans. Ja kun tällaiset tunteet puuttui, niin mä painin sen kans, et onko se niin ku hyvä, ku mä ikään kuin näyttelen. Theraplay-terapeutti oli fiksu ja sanoi, et nimenomaan kannattaa, ku se tekee sit sen, et siitä tulee totta pikku hiljaa.”

”Vaikka meidän aina pitäisi anna, anna, rakasta enemmän, ei, niin se ei tuu nappia painamalla. Ja kyllä se niin ku Ilmarin kohdalla, joka on ollut vaikea lapsi, niin käytiin 1,5 vuotta psykologilla, niin siihen tarvittiin jotenkin se ihminen meidän väliin. Jotenkin, että se rakentui, ja sitä rakennetaan vieläkin.”

Toisinaan sijaisvanhemmat kokivat raskaaksi juuri sen, että heidän tuli olla valmiita antamaan kaikkensa lapselle ja tekemään kaikki mahdollinen työ kiintymyssuhteen syntymiseksi. Tästä huolimatta ei ollut olemassa minkäänlaista varmuutta siitä, muodostuuko kiintymyssuhde lopulta ja alkaako lapsi kiintyä sijaisvanhempaansa. Sijaisvanhemmista useimmat nostivat yhdeksi tärkeäksi elementiksi sen, että kiintymyssuhteen muodostumiselle on tärkeää työrauhan takaaminen perhehoitajalle. Tällä tarkoitettiin varsinkin sijoituksen alussa sitä, että lapselle annettiin aikaa ja mahdollisuus rakentaa kiintymyssuhdetta pikku hiljaa uusiin sijaisvanhempiansa siten, ettei alussa ole vielä tiivistä yhteydenpitoa lapsen syntymävanhempien kanssa. Näin asiasta kuvaa yksi haasteltavista:

”Taas päästään tähän mun mielestä helppoon kiintymiseen, kun sulla on niinsanottu työrauha. Kun Ilmarin äiti ja isä ovat molemmat kuolleet, eikä muukaan suku pidä paljon yhteyttä. Kukaan ei lyö kapuloita rattaisiin, kun sillä lapsella ei ole ketään muuta. Silloin se käy helpommin. Eikä sulla ole pelkoa siitä, että se lapsi ikä päivänä lähtee pois. Eikä se, vaikka hän on todella haastava lapsi, niin se ei silti vaikuta siihen kiintymiseen”.

Tuovila (2008, 46) toteaaakin, että voi olla myös niin, että jatkuva kontakti biologisiin vanhempiin repii kerta toisensa jälkeen alas sitä, mitä sijaishoidossa on pystytty rakentamaan. Toisena tärkeänä asiana mainittiin syntymävanhempien antama hyväksyntä sijoitukselle. Tästä kertoo yksi haastateltavista seuraavassa sitaatissa.

”Hänen kohdalla meillä ei ollut mitään semmosta menettämisen pelkoa enää sen kymmenen kuukauden jälkeen, koska vanhemmat antoi sen luvan.

Ja he sanoi sen ääneen, että se on teidän lapsi. Josko se on meidänkin, mutta he antoi luvan, että Ilmari saa kasvaa täällä, ja he on kiitollisia.”

Toisinaan sijaisvanhemmat kokivat, että heiltä vaadittiin melkein ylikuonnollisia kykyjä toimiessaan perhehoitajina. Sijaisvanhemmat kokivat, etteivät he olleet saaneet sijoituksen alussa tarpeeksi tietoa lapsesta ja tämän historiasta. Lapsen kokemusten ymmärtäminen ja tieto lapsen menneisyydessä tapahtuneista asioista voi osaltaan helpottaa kiintymyssuhteen muodostumista ja rakentumista. Myös Back-Kiianmaa ja Hakkarainen (2008, 128) tuovat esiin, että perhehoidossa lapselle tulee tarjota mahdollisuus surra ja käydä läpi menetyksiään. Yksi sijaisvanhempien tärkeä tehtävä on tukea ja auttaa lasta selviämään häntä haavoittaneista sekä traumaattisista kokemuksista ja työstämään läpi tunteita, jotka liittyvät suruprosessiin.

”Oikeastaan sen kyllä tarvis, että sulla ois tietoa siitä, että mitä se lapsi oikein on kokenut ja sen kokemusmaailman. Mä en tästä Ilmarista vieläkään tiedä, eikä sitä varmaan tiedä kukaan muukaan, että mitä hän on kokenut. Et mun mielestä sillä kokemusmaailma ois se merkitys, et mun mielestä me puhutaan tavallaan lasten kanssa eri kieltä..”

Useat sijaisvanhemmat puhuivat edellä mainitusta asiasta eli siitä, ettei heidän kielensä vastannut lasten puhumaa kieltä. Tämän saman asian tuo esiin myös Valkonen (2014, 20) omassa tutkimuksessaan, jossa todetaan, että lapset olivat kasvaneet sellaisessa kodissa, missä heillä oli ollut oma kieli. Lapsilla oli joitakin omia sanoja ja sijaisvanhempien piti saada ymmärrys siitä, mistä lapset puhuivat. Lapset olivat olleet niin paljon keskenään, että heille oli muodostunut oma kieli. Lasten kanssa ei oltu puhuttu tai luettu, minkä vuoksi kieli ei ollut päässyt kunnolla kehittymään.

6.1.2 Ensimmäiset merkit kiintymyssuhteesta

Aineistoni sijaisvanhemmista suurin osa kertoi kokemustensa pohjalta, että lapsen kiintymyssuhteen muodostuminen on sitä helpompaa mitä pienempänä lapsi sijoitetaan sijaisperheeseen. Samoilla linjoilla on myös Kalland (2002, 231). Hänen mukaansa mikäli lapsella ei ole kokemusta tarpeeksi hyvästä hoidosta, tulisi hänet sijoittaa tai adoptoida hyvin varhaisessa vaiheessa (mieluiten ensimmäisen elinvuoden aikana), jotta tällaisia kokemuksia saataisiin vielä syntymään. Jos lapsella on positiivisia kokemuksia

varhaisvaiheista, niin myöhäisemmässäkin vaiheessa toteutuva sijoitus tai adoptio onnistuu. (Kalland 2002, 231.) Tästä kuvaa eräs sijaisvanhempi seuraavasti:

”No kyllähän se näitten pienten kohdalla se tulee jotenkin niin automaattisesti kovan hoivaamisen myötä. Se on niin paljon helpompaa. Ja sä oot pienen lapsen kanssa pakosti enempi, kun se tarvii perusjuttuja. Isompien kans on se vaikeus, et ku ne on tavallaan omatoimisia. Ja se niin hullua onkin, kun ne ois ihan yhtä tarvitsevia, kuin se pieni vauva.”

Toisaalta muutama sijaisvanhempi kyseenalaisti tämän väitteen. He olivat sitä mieltä, ettei ikä ole ainut seikka, jolla saadaan aikaan toimiva kiintymyssuhde sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välille. Siitä yhden sijaisvanhemman kuvaus seuraavassa:

”Et kyl mä luulen, et ne on ne kaikkein varhaisimmat hetket, ja se raskausaikakin on merkittävää sen kannalta, että kuinka toivottu ja rakastettu on. Et niin ku mimmosia adrenaliineja ja muita mylläköitä siellä äidin kehossa on ollut, että mitä se lapsi on jo joutunut sikiöaikana käydä läpi. Et en mä tiedä, onko se siinä mielessä vain se ikä..”

Myös persoonien yhteensopivuutta pidettiin tärkeänä asiana. Seuraavassa sitaatissa sijaisvanhempi kuvaa näin:

”Se alkoi mun mielestä muodostua jokaisen lapsen kohdalla ihan eri tavalla. Et sen täytyy jotenkin olla myös sitä, että miten ne persoonat kohtaa..”

Sijaisvanhemmat nostivatkin esiin, että juuri persoonien kohtaaminen saattaa olla merkittävämpää, kuin lapsen ikä sijoitushetkellä. Persoonien pitää kolahtaa yhteen ja omaa intuitiota on erityisen tärkeää kuunnella. Mikäli persoonat sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välissä eivät kohtaa, on hyvin todennäköistä ettei kiintymyssuhdettakaan saada syntymään. Sijaisvanhemmat kuvailivat kokemuksiaan siitä, miten he huomasivat, että jonkinlaista kiintymystä oli alkanut tapahtua. Monet sijaisvanhemmat muistavat sijoituksesta jonkin konkreettisen hetken, jolloin tunne siitä syntyi, että tässä on meidän uusi perheemme. Toisaalta myös liika yrittäminen oli asia, josta täytyi luopua. Yhteiset kokemukset olivat asioita ja merkkejä siitä, että lapsi alkaa luottamaan sijaisvanhempaansa. Sijaisvanhemmat toivat myös esiin, että toisinaan sijaisvanhemman on tehtävä tietoinen päätös rakastamisesta, ja toisinaan rakkaus tarvitsee syntyäkseen vahvaa stimulointia.

”Ja kun lapsi alkaa lainausmerkeissä parantua pikku hiljaa, et sieltä alkaa tulla lyhyitä hetkiä, et alkaa löytyä yhteyttä, niin siitähän se alkaa pikku hiljaa syntyä, kun tulee niitä kokemuksia. Et saa vaikka katsekontaktin ihan lapseen tai laps antaa laittaa vaikka laastarin jalkaan, kun ei oo siis suostunut tällaiseen aikaisemmin. Et ku se lapsi alkaa parantua pikku hiljaa, niin kyllähän se voimistaa sitä kiintymyssuhdetta.”

”Se oli just se hetki, kun jotenkin antoi ittelleen luvan vähän niin kuin luovuttaa, et se ei vain tapahdu näin, et jos mä hoidan sitä, ja näin, et se pitää mennä just Piian mukaan. Et mä rakastan sitä, et mä tuputan sille ruokaa, ja et mä tuputan sille kaikkea mahdollista mitä se tarvii, koska se ei pysty vastaan ottamaan sitä.”

Ainoastaan kaksi sijaisvanhempaa toi esiin, että merkkejä kiintymyssuhteen muodostumisesta alkaa syntyä melko helposti, kunhan on oma itsensä. Tästä kertoo oheisessa sitaatissa yksi haastateltava:

”Se on varmaankin meikäläiselle semmoinen tietoinen päätös siihen, että nyt minä huolehdin tästä lapsesta. Ja se huolehtiminen, ja hoiva, se saa jo sen kiintymyksen aikaan hyvinkin äkkiä”.

Toisaalta myös lasten tarpeet ja reagointi uuteen tilanteeseen vaihtelivat suuresti. Sijaisvanhempien mukaan jokainen lapsi on yksilö ja jokaisen lapsen tarpeet tuleekin huomioida yksilöllisesti. Lapsi saattaa reagoida hyvinkin vahvasti tai toisaalta päinvastoin käyttäytyä vetäytyvästi. Kaikkein tärkeintä ja oleellisinta on ymmärtää, että lapsen kiintymyssuhteissa on tapahtunut lyhyessä ajassa suuria muutoksia, eikä tämä voi olla välittymättä lapsen käyttäytymisessä. Myös Eaglen (1994) tutkimus tuo esiin, että sijaiskotilapsen mesojärjestelmä on erilainen kuin muiden lasten, koska sitä normaalien siirtymien lisäksi värittävät siirtyminen/ siirtymiset kotikehyksestä toiseen. Kun lapsi siirtyy uuteen kotiin, hän kohtaa isoja uusia haasteita. Lapsi joutuu tekemään surutyötä menettäessään jokapäiväisen kontaktin osaan läheisiään ja yhtä aikaa muodostamaan uusia kiintymyssuhteita (Laurila 2002, 22.)

6.1.3 Kiintymyssuhteen pysyvyys

Kun kiintymyssuhde saatiin muodostumaan sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välille, tämä koettiin melko pysyvänä asiana. Kiintymyssuhteen rakentaminen kuvataan

työlääksi ja aikaa sekä voimia vieväksi, mutta rakentumisen jälkeen sen ajateltiin olevan suhteellisen vahva. Erilaisia takapakkeja tulee yleensä aina, mutta sijaisvanhempien mukaan nämä asiat eivät ole niinkään kiintymyssuhteesta johtuvia. Sijoitettu lapsi, ja varsinkin nuori voi ottaa rajujakin irtiottoja sijaisvanhemmistaan, mutta sijaisvanhemmat kokivat ne enemmänkin kehitykseen kuuluvina asioina, kuin kiintymyssuhteeseen liittyvinä asioina. Back-Kiiänmaa ja Hakkarainen (2008, 127) toteavatkin, että perhehoidon vahvuutena on kiistatta kiintymyssuhteiden syntymisen mahdollisuus, kun lasta hoitavat pysyvät ja häneen sitoutuneet sijaisvanhemmat.

”Takapakkeja tulee, mutta onko se kiintymisestä johtuvaa, vai sitä että tyttö nimenomaan käsittelee asioita, kasvaa ja tulee aikuisemmaksi, ja sieltä syvältä jostain tulee asioita mieleen”.

”Takapakkeja tulee aina. Et ihan samanlaisia kehityksellisiä takapakkeja tulee näilläkin lapsilla. Niitä tulee vain mahdollisesti tiheemmin, ja ne voi olla paljon syvempiä. Niin ku tiputaan tosi syvälle, mut ei se mun mielestä siihen kiintymiseen tai kiinnittymiseen vaikuta.”

Sijaisvanhemmista useimmat kokivat, että erilaiset takapakit kuuluvat oleellisena osana sijoituksen alkuun ja kiintymyssuhteen rakentumiseen. Sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välisen kiintymyssuhteen muodostuminen näyttäytyi haasteelliseksi ja aikaa vieväksi prosessiksi. Sijaisvanhemmat kokivat kiintymyssuhteen rakentamisen paljon vaikeammaksi tehtäväksi, mihin he olivat alun perin osanneet varautua. Aineisto vahvisti entisestään myös sen asian, että sijaisvanhemmat tarvitsevat sijoituksen alussa työrauhan, jolla varmistetaan kiintymyssuhteen muodostuminen. Tämän lisäksi sijaisvanhemmat tarvitsevat mahdollisimman kattavaa tietoa lapsen menneisyydestä sekä valmentautumista ja koulutusta vaativaan tehtäväänsä. Aineistossa tuli näkyväksi, että kiintymyssuhteen muodostuminen vaatii paljon aikaa ja kovaa työtä, mutta erityisesti vaikeista kiintymyssuhdehäiriöistä kärsivien lasten kohdalla tarvitaan lisäksi sosiaalitoimen ulkopuolista ammattiapua, kuten psykologista tukea. Erityisesti sijaisvanhemmat kokivat saaneensa apua kiintymyssuhteen muodostumiseen theraplayterapeutilta. Sijaisvanhemmat toivat esille, että lapsen kiintymyssuhteen syntymistä helpottaa se, mitä pienemmästä lapsesta on kyse. Toisaalta sijaisvanhemmat myös nostivat esiin, ettei lapsen ikä ole ainut asia, joka takaa kiintymyssuhteen syntymisen.

6.2 KIINTYMYSSUHTEEN JATKUVUUS

6.2.1 Kiintymyssuhteen katkeamisen uhka

Sijaisvanhemmista neljällä oli kokemusta sijoituksen katkeamisesta. Myös parhaillaan sijoitettuna olevan lapsen sijoituksen purkamista oli harkinnut useampi sijaisvanhempi. Suurin syy tähän oli se, että perheen muut lapset olivat alkaneet oireilla ja voida huonosti. Myös erilaisten ongelmien ja vaikeuksien kasaantuminen kasvatti sijaisvanhempien riskiä harkita sijoituksen katkaisemista. Sijaisvanhemmat kuvaavatkin asiaa seuraavasti:

”Mä väsyin kylläkin, mutta en olisi itse ollut vielä siinä, että mä katkaisen sijoitusta, mutta meillä alkoi muut perheenjäsenet voida niin huonosti. Et se oli sellanen hälytyskello mulle.”

”Et mä oon tosi poikki! Et nyt mä en tiedä, et kestänks mä, ja onks tää meille hyväks. Et tällaista se elämä nyt sitten onkin hamaan tappiin? Ja että, miten nää meidän muut lapset? Onks tää oikeudenmukaista heitä kohtaan?”

Lapsen vaativahoitoisuus ja oireilu uuvuttivat osaltaan sijaisvanhempia, mutta sijaisvanhemmat eivät silti kokeneet, että he sen takia harkitsisivat sijoituksen purkamista. Oleellisempaa oli sijaisvanhempien mukaan se, pystyvätkö he auttamaan juuri tätä lasta, vai voisiko lasta auttaa paremmin jokin toinen aikuinen, ja jossakin toisenlaisessa ympäristössä, kuten ammatillisessa perhekodissa tai lastensuojelulaitoksessa, kuten seuraavasta sijaisvanhemman kuvauksesta käy ilmi:

”Ja sitten meille tuli vielä vesivahinko, ja mä oikeesti mietin, et tuleeks tästä yhtään mitään. Et siinä tuli niin ku paljon kaikkee, ja me mietittiin sitä tosissaan, et pystytäänkö me auttaa Piiaa. Ja millä tavalla me pystytään sitä auttamaan. Et välillä miettii, et oisko joku toinen, et pystyiskö joku toinen auttamaan enemmän..”

Sijaisvanhemmat nostivat myös esiin, että yksi suurimpia riskejä kiintymyssuhteen jatkuvuudelle oli se, että sijaisvanhempien ja erityisesti lasten elämästä puuttuivat sijoitusta tukevat rakenteet. Rakenteiden toimimattomuudella sijaisvanhemmat tarkoittivat sitä, että lapsi ei yksinkertaisesti saanut niitä palveluita, joita hän olisi tarvinnut. Myös Janhunen (2007, 41) huomioi, että joissakin tapauksissa sijaisperhe ei

ole ottanut heille tarjottua tukea vastaan. Kieltäytymisen syynä saattoi olla vääränlainen tuki tai väärä ajoitus. Myös Ketola (2008, 46) toteaa, että sijaisperheiden tukeminen vaativassa tehtävässä edellyttää perhehoidon rakenteiden olevan kunnossa, sijoittajien työn tarpeeksi resursoitua ja työntekijöiden ammattitaitoisia. Sijaisvanhempien mukaan katsetta pitäisikin laajentaa sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välisestä kiintymyssuhteesta lasta ympäröivään todellisuuteen, eli siihen kontekstiin missä lapsi elää. Toisinaan tämä voi tarkoittaa resurssien lisäämistä esimerkiksi lapsen päivähoitoon tai kouluun. Kun rakenteilla tuetaan sijoitusta, saadaan myös kiintymyssuhteen jatkuvuus varmistettua. Tästä sijaisvanhemmat kertoivat seuraavasti:

”Lapsi joutui vaihtaa päiväkotia ihan kokonaan. Me ei oltais haluttu päiväkodin vaihtoa, vaan me oltais haluttu, että sinne päiväkotiin olis tuotu lisää resusseja. Me oltiin sitä mieltä, et hän olis avustajan kanssa pärjännyt siellä, ja se, että ryhmän aikuiset ois saanut tukea, et miten tää lapsi kohdataan.”

”Kyllä se niin ku sen ekan vuoden jälkeen oli, kun se alkoi hahmottua, et mikä paketti meille on oikein tullut. Ja sitten kun lähdettiin selvittämään, ja kun palloteltiin, ja et kuka maksaa, ja mitä maksaa, ja kuka on se hoitotaso ja näin..”

Kiintymyssuhteen jatkuvuutta kuormittaviksi tekijöiksi sijaisvanhemmat nimesivät sellaiset lapsen syntymävanhemmat, jotka eivät hyväksyneet lapsen sijoitusta, eivätkä kyenneet tunnistamaan lapsen tarpeita. Myös fyysisesti liian lähellä sijaisperhettä asuvat sijaisvanhemmat koettiin uhkana kiintymyssuhteen jatkuvuudelle. Kuten seuraavasta sitaatista ilmenee:

”Me otettiin hänet niin ku pitkäaikaiseen sijoitukseen. Mut sit siinä oli semmonen ongelma, kun nää vanhemmat oli, ja koko suku asuivat tossa kymmenen kilometrin säteellä, niin tottuneet meillä käymään silleen enempi. Niin tavallaan sitä oli hirveen vaikee alkaa rajaamaan.”

Pahimmillaan syntymävanhemmat ja lapsen sukulaiset saattoivat sabotoida sijoitusta, ja he pyrkivät kaikella tavalla tuhoamaan sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välistä kiintymyssuhdetta. Seuraavassa otteessa sijaisvanhempi kuvaa sitä, miten syntymävanhemmat hankaloittivat sijoitusta:

”Et mä vakaasti harkitsin, et me lopetetaan koko paska. Et nyt riitti! Mut se ei ollut lasten syy. Se oli pelkästään biologisten takia. Elikkä meistä on tehty erinäköisiä rikosilmoituksia, useampia..”

Sijaisvanhemmat nostivatkin esiin sen, miten tärkeää kiintymyssuhteen jatkumiselle on se, ettei sijoitusta hankaloiteta sijaisperheen ulkopuolelta. Tällä sijaisvanhemmat tarkoittivat nimenomaan sellaisia syntymävanhempia, jotka eivät ymmärtäneet sitä, miten herkästä ja helposti haavoittuvasta prosessista kiintymyssuhteen muodostumisessa ja säilymisessä lopulta on kyse. Useimmat sijaisvanhemmat toivat esiin myös sen, että ulkoapäin ei saisi tulla sellaista ylimääräistä painetta, joka vie energiaa sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välisen kiintymyssuhteen ylläpitämiseltä.

6.2.2 Kiintymyssuhteen jatkumiseen vaikuttavat tekijät

Sijaisvanhemmilla oli vahva halu ja motivaatio kiintymyssuhteen jatkumisen säilyttämiseen. Kaikissa sijoituksissa esiintyi haasteita ja vaikeuksia sekä lapsen vahvaa oireilua, mutta tämä ei ollut sijaisvanhempien mielestä syy alkaa miettiä sijoituksen purkamista. Sijaisvanhemmat toivat esiin, että mikäli he saavat oikeanlaista ja oikein kohdennettua tukea, he ovat valmiita tekemään kaikkensa, että sijoitus jatkuu, ja lapsen ja sijaisvanhemman välinen kiintymyssuhde saadaan säilymään. Seuraavassa sitaatissa sijaisvanhemmat kuvaavatkin tätä:

”Tää mentori tosissaan, eli ihan sijaisäiti, ja Leila kävi meillä noin kerran kuussa noin kolmen viikon välein, noin vuoden ajan.”

”Mä korostaisin sitä, että se oli, et me pystyttiin jatkaa hänen kanssaan. Et se oli käytännössä mahdollista. Eikä niin, että meidän kiintymyssuhteemme häneen olisi katkennut, kun hän käyttäytyy, kuin pikku piru, niin et sit me ei oltais enää haluttu häntä.”

Sijaisvanhemmat myös näkivät tärkeässä asemassa koulutuksen kiintymyssuhteen jatkuvuudelle. Yksi sijaisvanhempi kertookin tästä seuraavassa sitaatissa:

”..ja lähettiin kuitenkin pian työstään sitä. Ja mä kasvoin sen prosessin aikana. Mietittiin näitä kaikkia juttuja, ja tuli tavallaan semmosta

koulutustakin mulle. Et tavallaan asioita, joita mä olin pitänyt päivän selvänä..”

Useat sijaisvanhemmista toivatkin esiin koulutuksen tärkeyden. Koulutusta pidettiin tärkeänä kaikissa sijoituksen eri vaiheissa, ei ainoastaan sijoituksen alussa. Suurin osa haastatteleistani sijaisvanhemmista suhtautui koulutukseen myönteisesti ja he myös odottivat kyseisiä koulutuksia kovasti. Sijaisvanhemmat myös hankkivat itse aktiivisesti tietoa ja he halusivat kehittyä sijaisvanhemman tehtävässä.

6.2.3 Sijaisvanhemmuuden vaativa pesti

Sijaisvanhemmat kokevat perhehoitajan tehtävät vaativiksi. Perhehoitajina toimiessaan he kuvaavat tarvitsevansa paljon erilaisia taitoja, elämäkokemusta ja tietoa, jota tulee päivittää lapsen kasvun, kehityksen ja erilaisten haasteiden mukaan. Tämä tulee esiin myös useissa eri tutkimuksissa, kuten Höjerin (2001, 186) jossa sijaisvanhemmuuteen liitettiin erityisiä haasteita. Tutkimuksessa ilmeni, että sijaisvanhemmat ajattelevat, että heiltä vaaditaan enemmän lapsen tukemista ja rajojen asettamista, kuin esimerkiksi biologinen vanhemmuus edellyttää.

Haastateltavien mukaan yksi tärkeimpiä asioita oli luottamuksen rakentaminen lapseen, sillä lapsella oli takana useimmiten jo useita hylkäämiskokemuksia, pettymyksiä ja luottamuksen pettämistä. Myös arjen rutiinien ja elämän struktuurien ylläpitoa pidettiin tärkeänä. Sijaisvanhemmat saattoivat puhua arjen theraplaysta, jolla tarkoitettiin, että pyritään elämään mahdollisimman pitkälle tavallista arkea. Ja hyvin tärkeää oli sijaisvanhempien mukaan ymmärrys lapsen käyttäytymisen taustalla olevista syistä, kuten edellä olevasta sitaatista tulee esiin:

”Et täytyy olla hirveän vankka tieto, ja ymmärrys siitä, että miten tällaisen lapsen mieli toimii, mikä sen on niin kuin vaurioittanut, että se ei oo mitään henkilökohtaista tuolta lapselta mulle, vaan se on sairauden tapa toimia ympäristössä missä tahansa, ei vain mua kohtaan. Hän ei vain voi, eikä hänellä ole keinoja. Et hän on vaan rakentunut tuollaiseksi niissä oloissa.”

Suurin osa sijaisvanhemmista kuitenkin nosti esiin, että nykypäivänä sijoitetulle lapselle ei riitä enää, että tarjolla on niin sanottu tavallinen perhe. Lapsilla esiintyy niin moninaisia ongelmia ja haasteita, jotka useimmiten vaativat sijaisvanhemmilta tiivistä yhteistyötä eri ammattilaisten kanssa, sen lisäksi, että lapsi yleensä käy terapiassa. Sijaisperheen haasteista kertovat haastateltavat seuraavasti:

”..se on semmonen meidän sarkastinen toteamus, et joskus kun joku päivä on ollut ihan kaaos tai sellainen, niin kuin pidempi jakso, niin sitten ollaan vaan todettu, et tämä tavallinen perhearki riittää, mut tuota ei se riitä..”

”Se vaatii paljon. Sijaisvanhempihan ei elä mitään normaalia elämää. Ei tää oo mitään normaalia arkea, mitä me eletään. Jos puhutaan heittomerkissä normaalista perheestä, niin nehän on tosi helppoja ihmisiä, verrattuna tämmöiseen sijoitettuun lapseen, joka on revitty ja saatettu hylätä jo useampaan kertaan”.

Useampi sijaisvanhempi toi myös esiin, että vaadittiin oman näkökulman, ehdottomuuden ja asenteen muuttamista, että vaikeista tilanteista päästiin eteenpäin. Lisäksi tarvittiin paljon tietoa ja elämäkokemusta sekä taustalla olevien asioiden analysointia. Sijaisvanhemmat kuvaavatkin seuraavasti:

”Oman näkökulman ja asenteen muuttamista, ja niin kuin sitten sen oman voimavaran, hellyyden, rakkauden ja kiintymyksen uudelleen aktivointia..”

Haastateltavat kertoivat, että sijaisvanhempana itsensä on laitettava likoon sataprosenttisesti. Sijaisvanhempien tulee olla myös erityisen aktiivisia, kun he hoitavat sijoitetun lapsen asioita. Erialaisten palveluiden saaminen lapselle on toisinaan hyvinkin haasteellista, ja palveluiden selvittämiseen ja hakemiseen kuluu paljon aikaa, kuten seuraavassa sitaatissa tulee esiin:

”Kyllä se vaatii aktiivisuutta. Kun haettiin lapselle hoitokontaktia, niin luukulta A sanottiin, et ei oo meidän homma, ja luukulta B sanottiin, et ei oo meidän homma, ja luukulta C sanottiin, et ei oo.. Niin sitten kun palas luukulle A takaisin, niin jossain vaiheessa sieltä luukulta B sitten yhtäkkiä sanottiinkin, että no kun te ootte tän koko rumban läpikäyneet, niin tässä erikoistapauksessa hän tekee tällaisen erikoissairaanhoidollisen lähetteen.”

Sijaisvanhemmat myös korostivat, että itseään ei saa unohtaa vaikeissakaan tilanteissa, vaan täytyy osata ottaa itselleen pieniä omia hetkiä, jolloin lähtee pois kotoa, ja tekee asioita, joilla pystyy irrottautumaan sijaisvanhemmuuden mukanaan tuomista haasteista.

”No se oli just se, et tajus, et pitää vähän antaa itte periksi, ja sitte se, et opetteli sitä vähä, et mä lähen täältä kotoa välillä pois. Siis sitä, että ottaa vähän sitä omaa aikaa, et tekee jotain ihan muuta. Et joku kaupassa käynti, niin se ei oikein paljon lohduttanut siinä vaihees, ku oli aivan töttörrö.”

Jokainen sijaisvanhempi kuitenkin korosti, että suurista haasteista ja vaikeuksista huolimatta he ovat olleet tyytyväisiä siihen, että jatkoivat lapsen sijoitusta. Tästä kertovat haastateltavat esimerkiksi näin:

”Joo todellakin kannatti jatkaa. Ja se on kovaa työtä. Jokainen asia, joka me tehdään, niin kyllä se johonkin vaikuttaa. Et mä tolla lohdutan aina itseäni, ja tsemppaan ja motivoin.”

Joo, ilman muuta. Tavallaan kaikesta näistä uupumisista ja puheista ja keinottomuudesta, mikä on välillä ollut, niin kyllähän se meidän toive on aina ollut, et sitten me pidetään ylioppilasjuhlia tai jotain valmistujaisia täällä. Ja että hän sitten joskus tois lapsensa tänne.”

Vaikka sijaisvanhemmista melkein kaikilla oli ollut erilaisia vaikeuksia sijoituksen eri vaiheissa sijaisvanhemmat kuitenkin toivoivat, että jollakin tavalla he säilyisivät sijoitetun lapsen elämässä myös tulevaisuudessa. Useat sijaisvanhemmista toivoivat olevansa vielä joku päivä sijoitettujen lasten omille lapsille isovanhemman roolissa.

Parhaimmillaan kiintymyssuhde saattoi syventyä sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välillä, kun takana oli pohjia myöten läpi käyty kriisi siitä, pystytäänkö sijoitusta enää jatkamaan. Sijaisvanhemmat kuitenkin korostivat sitä, että sijaisvanhemmuus on erityistä kärsivällisyyttä, sietämistä, kestämistä sekä venymistä vaativa tehtävä, joka kuitenkin palkitsee sijaisvanhemman. Voi kulua useita vuosia ennen kuin työn palkitsevuus ja lapsen paraneminen tulee esiin. Kuten Laurila (1999, 201) huomauttaa, sosiaalityön parissa tulisi entisestään korostaa sijoitettujen lasten kasvattamisen ja biologisten lasten kasvattamisen erilaisuutta, koska heillä on erilaiset tarpeet.

”Se jopa syveni. Vaikeuksia on tullut sittenkin, samoja ja uusia. Useinhan ne kun jälkeenpäin ajattelee, niin ne purkavat sitä omaa tuskaansa, ja pahaa oloaan..”

Joo kannatti. Mie sanoin, et ne lapset antaa kuitenkin niin paljon, et se tavallaan kuittaa ja korvaa sen, et sieltä tulee enemmän hyvää, kuin mitä ne vie.”

Suurin osa aineiston sijaisvanhemmista oli harkinnut, tai ainakin miettinyt jossakin sijoituksen vaiheessa sijoituksen purkamista. Syynä sijoituksen katkeamisen uhkaan oli se, että sijaisvanhempi koki muun perheenjäsenen alkavan voida huonosti. Toinen aineistossa esiin tullut riskitekijä sijoituksen jatkumiselle olivat puutteelliset tai väärin kohdennetut tukitoimet. Sijaisvanhemmat olivat saaneet merkittävää apua sijoituksen jatkumisiin työnohjauksesta, psykologilla käynneistä, vertaistuesta sekä mentorin eli toisen sijaisvanhemman säännöllisistä tapaamisista. On kuitenkin tärkeää arvioida jokaisen sijaisperheen kohdalla erikseen, mitä tukea juuri tämä perhe tarvitsee. Myös koulutusta pidettiin tärkeänä. Aineistossa sijaisvanhemmat nimesivät jatkuvuuteen vaikuttaviksi tekijöiksi muun muassa, että omasta ehdottomuudesta tulee olla valmis luopumaan. Lisäksi tulee olla kykyä ja valmiutta muuttaa omaa näkökulmaa ja asenteita. Täytyy olla aktiivinen, kun etsii ja selvittää lapselle erilaisia palveluita. Lisäksi sijaisvanhemmat toivat esiin, että oman kiintymysmallin läpi käyminen auttaa kiintymyssuhteen säilyttämiseen vaikeissa tilanteissa. Aineistosta selvisi, että sijaisvanhemmat ovat olleet tyytyväisiä siihen, että he ovat erilaisista vaikeuksista ja haasteista huolimatta kuitenkin päättäneet jatkaa sijoitusta.

6.3 SOSIAALITYÖN MERKITYS KIINTYMYSSUHTEEN JATKUVUDELLE

6.3.1 Kokemukset ja toiveet sosiaalityöntekijän tuesta

Sijaisvanhemmilla oli kokemusta hyvin erilaisista sosiaalityöntekijöistä, ja sosiaalityöntekijöiden toimintatavat ja työskentelymuodot saattoivat vaihdella paljon eri sosiaalityöntekijöiden välillä. Pääsääntöisesti sijaisvanhemmat olivat tyytyväisiä sosiaalityöntekijöiltä saamaansa tukeen, mutta melkein jokaisella oli kokemuksia myös siitä, kun yhteistyö ei suju sosiaalityöntekijän kanssa parhaalla mahdollisella tavalla. Sijaisvanhemmat korostivat, että kaikkein hankalinta on, mikäli sosiaalityöntekijä

vaihtuu usein, tai häntä on hankala tavoittaa puhelimitse. Tämä tuli esiin myös Janhusen (2007, 39) selvityksessä, jonka mukaan sijaisvanhemmat kokevat, etteivät saa tarpeeksi tukea sosiaalityöntekijältä. Syynä oli sosiaalityöntekijän tavoittamisen vaikeus sekä se, ettei työntekijä vastaa viesteihin, tai työntekijä vaihtuu koko ajan. Tästä haastateltavat kertoivat seuraavasti:

”Et meidän ensimmäisen vuoden aikana, mitä Piia meillä oli, niin meillä oli 10 tai 11 sosiaalityöntekijää. Me laskettiin niitä kaikkia nimiä, mut en mä enää muistanut, et kuka oli sanonut, ja mitä. Niitä oli siis ihan järkyttävä määrä.”

”Sosiaalityöntekijän tavoitettavuus on nykyään huomattavasti heikompaa, kuin aikaisemmin. Ennen hän istui tuossa noin, ja hänellä oli aikaa. Ja samalla sovittiin, milloin hän tulee seuraavan kerran. Hän oli tosiaan kerran kuussa ainakin, ja sitten tavoitti puhelimellakin helpommin.”

Saman asian tuo esiin myös Valkonen (2014, 42) omassa tutkimuksessaan. Hän toteaa, että sijaisvanhemmat kokivat ongelmallisena sen, että sosiaalityöntekijät olivat vaikeasti tavoitettavissa kiireellisissä asioissa tai yleensäkin. Puheluihin, soittopyyntöihin ja sähköposteihin ei aina vastattu tai vastaamiseen saattoi kulua aikaa viikkoja. Omassa tutkimuksessani sijaisvanhemmat toivat esiin, että joskus voisi auttaa jo pelkästään se, että saisi keskustella sosiaalityöntekijän kanssa. Ongelma on kuitenkin juuri siinä, ettei sosiaalityöntekijää tavoita hädän hetkellä.

Sijaisvanhemmat luettelivat ominaisuuksia, jotka löytyvät hyvältä ja ammattitaitoiselta sosiaalityöntekijältä. Tärkeimpänä hyvän sosiaalityöntekijän taitona sijaisvanhemmat pitivät kykyä kuunnella, ja ymmärtää aidosti sijaisvanhempaa ja tämän kokemusmaailmaa. Tämän jälkeen tulivat keskusteluyhteyden aikaan saaminen, keskinäinen luottamus sekä yhteinen tunnekokemus. Tunnekokemuksella sijaisvanhemmat tarkoittivat, että sosiaalityöntekijältä täytyy oikeasti löytyä ymmärrystä siihen, miten vaikeita ja vaativia tilanteita sijaisvanhemmat arjessa kohtaavat. Lisäksi sijaisvanhemmat toivat esiin, että sosiaalityöntekijällä tulee olla hyvät sosiaaliset taidot, kyky myötäelää ja asettua sijaisvanhempien asemaan, kuten haastateltavat kuvaavat seuraavissa sitaateissa:

”..ja sitten hän oli oikein pahoillaan, ja sanoi, et hänen mielestään te olisitte kyllä tarvinneet sitä työnohjausta. Se on ollut tosi tärkeä siinä, et

hän on sillai meidän puolella, ja hän näkee ne tarpeet. Ja sit, jos hän ei pysty antaa, niin hän on aidosti pahoillaan, et hän ei oo niin ku pystynyt siihen. Niin sekin on sitä tukea, et asetut sosiaalityöntekijänä sijaisvanhemman asemaan.”

”Et jotenkin sen varmistaminen, että sijaisvanhemmalla on se tunne, et häntä ymmärretään. Ja sitä kautta vasta kun ymmärretään, mikä on kuvio, niin voi oikeasti edes odottaa saavansa tukea. Et tavallaan, et mikään tuki ei auta, jos ei koe sitä, että noi oikeasti ees tajuaa, mitä tääl tapahtuu. Siitähän se lähtee.”

Sijaisvanhemmista useimmat painottivat sitä, etteivät he välttämättä edes odottaneet, että sosiaalityöntekijällä olisi antaa heille jokin suora ratkaisu käsillä olevaan ongelmaan. Ongelman ratkaisemisen sijaan paljon tärkeämpänä sijaisvanhemmat kokivat sen, että heistä ja heidän tilanteestaan oltiin aidosti kiinnostuneita. Ja että, sosiaalityöntekijällä oli aikaa ja mahdollisuus jakaa tämä tilanne ja tunne heidän kanssaan. Sijaisvanhempien mukaan tämä pitäisi tapahtua mieluiten juuri silloin kun sijaisvanhemmalla on suurin tarve käydä asia läpi yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Mikäli sosiaalityöntekijä on yhteydessä sijaisvanhempaan vaikkapa viikon kuluttua, ei yhteiselle tunnekokemukselle ole enää mahdollisuutta.

Sijaisvanhemmat toivoivat, että sosiaalityöntekijä tekisi työtä omalla persoonallaan, mutta olisi kuitenkin napakka, selkeä ja jämpä. Erittäin huonoksi sosiaalityöntekijän ominaisuudeksi sijaisvanhemmat nimesivät sen, mikäli sosiaalityöntekijä asettuu sijoituksen alussa liiaksi syntymävanhempien puolelle, tai on muuten arka tekemään päätöksiä tai rajoituksia.

”Hän on ollut oikeasti sellainen napakka, ja jämpä, joka on vienyt asioita eteenpäin. Niin tuota sen apu on ollut tosi, tosi arvokas, ja on saanut sitä tukea..”

Sijaisvanhemmat eivät halua sosiaalityöntekijää, joka pelästyy ja hätääntyy pienistä. Sosiaalityöntekijältä sijaisvanhemmat toivoivat löytyvän kykyä ottaa heidän psyykkistä tuulettamista vastaan, siten ettei kyseessä ole halu katkaista sijoitusta, vaan tarve puhaltaa välillä negatiivisia ajatuksia ilmaan. Sijaisvanhemmat myös korostivat, että on tärkeää voida korjata sanomisiaan sosiaalityöntekijälle, mikäli on syntynyt väärinymmärrystä. Tästä eräs haastateltava kuvaa seuraavassa sitaatissa näin:

”Mun mielestä molemmat meidän sosiaalityöntekijät on olleet sellaisia, et ne ei ihan pienestä pelästy. Ja jos on ollut jotakin, niin me ollaan aina jotenkin, vaikka molemmin puolin voitu korjata sanomisia. Et jos on vaikka huomannut, et toinen on tulkinnut eri tavalla, kuin on ajatellut, niin sitten on voinut sanoa, et itse asiassa mä tarkoitin näin.”

Sijaisvanhemmista yksi painottikin sitä, että myös sijaisvanhemman ja sosiaalityöntekijän välinen suhde on ihmissuhde. Ja kuten edellä olevasta sitaatista voi huomata, niin on tärkeää, että sanomisia ja puheita voidaan tarkentaa sekä korjata puolin ja toisin. Varsinkin jos huomaa, että jompikumpi ei ole ymmärtänyt toista oikein, tai informaatiossa on syntynyt katkos tai väärinymmärrys, niin on tärkeää voida korjata tilanne. Muuten on mahdollista, että puhumattomat asiat tai korjaamattomat sanomiset aiheuttavat ylimääräistä hankaluutta sijaisvanhemman ja sosiaalityöntekijän välille.

Sijaisvanhemmat kokivat, että suurena apuna sosiaalityöntekijä oli silloin, kun hän järjesti sijaisvanhemmille tai lapselle tarvittavan avun, tuen ja palvelut. Erityisesti tukea tarvittiin työnohjauksen, lapsen terapian ja tutkimusten järjestämiseen.

”Mulle oli äärettömän kova paikka, et mä en saanut sitä työnohjausta. Et siinä mä koin, et mä ymmärrän täysin sen, et resurssit on rajalliset, mutta se ei lohduta siinä pahimmissa syövereissä, kun on näin isoista asioista kysymys, et pystytäänkö me jatkaa tän lapsen kanssa, vai ei.”

Sijaisvanhempien mielestä lapsen saamat diagnoosit auttavat heitä sietämään paremmin vaikeuksia ja haasteita, kun sijaisvanhemmalla on tieto ja ymmärrys siitä, mistä lapsen oireilu ja käyttäytyminen johtuvat. Kalland (2002, 233) nostaa esiin, että silloin kun lapsen oireita yritetään ymmärtää lapsen tapana kertoa kokemuksistaan ja tuskastaan, niitä on helpompi kestää, säilöä ja muokata takaisin lapselle sanallisesti, lapsen kannalta ymmärrettävään muotoon.

”Hirveen tärkeä on saada lapselle oikeat diagnoosit. Se auttaa mua ainakin hirveästi sietämään, kun tietää, et mistä mikäkin johtuu. Ja sitten voi jo päättää, et tälle ei voida tällä hetkellä mitään, niin sitten mun on vaan alettava vääntää omaa mieltäni venymään, sietämään, kestäämään ja jaksamaan..”

Kaikkein hankalinta oli sijaisvanhempien mukaan tunne siitä, ettei sosiaalityöntekijä ymmärrä oikeasti sijaisvanhempaa, ja yhteinen kokemus jää saamatta. Tästä yksi sijaisvanhempi kuvaa seuraavassa sitaatissa seuraavasti:

”Et kaikki semmonen, josta tulee semmonen tunne, et toi ei tajua ollenkaan, niin se on ihan sama sen jälkeen, mitä sellainen sosiaalityöntekijä antaa apua, kun ei se apu tavoita mitään. Se ei tue mitään. Ei se oo ne sanat, vaan se on se juttu siellä, että täytyy voida kokea se tunne.

Useampi sijaisvanhempi totesi, että sosiaalityöntekijältä vaaditaan paljon. Sosiaalityöntekijällä tulee olla sijaisvanhemman kokemuksen mukaan vahvaa osaamista ja kokemusta sijaisvanhemmuudesta. Lisäksi tulee olla paljon tietoa ja taitoa erilaisista sijaisvanhemmuuteen liittyvistä asioista. Kuitenkin kaikkea kokemusta, tietoja, taitoja ja osaamista tärkeämmäksi asiaksi useampi sijaisvanhempi nosti sen, että sosiaalityöntekijällä täytyy löytyä aito kiinnostus sijaisvanhempaa ja tämän kokemusta kohtaan. Ilman näitä kahta asiaa, ei kokemuksella, tiedoilla ja taidoilla ole mitään merkitystä.

Sijaisvanhemmat olisivat toivoneet sosiaalityöntekijöiltä tiukempaa rajausta syntymävanhempien ja sukulaisten yhteydenpitoon ja tapaamisiin, varsinkin sijoituksen alkuvaiheessa, jolloin sijaisvanhempi ja sijoitettu lapsi vasta muodostavat kiintymyssuhdetta. Sijaisvanhemmista useampi koki, että sosiaalityöntekijä ei varmistanut sijoituksen alussa sijaisvanhemman ja lapsen välistä työrauhaa.

”Heti alkuvaiheessa sijoitusta pitää olla rauhoittumisaika, joka saattaa olla pari kuukautta, ja sitten voidaan pienin askelin lähteä tapaamisiin. Heti kättelyssä ensimmäisen kuukauden jälkeen alkoi tulla tämmösiä päivätapaamisia, ja kohta alkoi tulla viikonloppuvierailujakin. Mikä taas omalta osaltaan vaikutti siihen, et se lapsen sitoutuminen katkeaa, tavallaan. Tulee eräällä tavalla taas uus hylkääminen, et se ei tiedä yhtään, missä mennään.”

”Ja nää pitäis miettiä sijoituksen alkuvaiheessa, kun ensin ne antaa niille maat ja mannut, ja näin, ja sitten se homma ei vain toimi, ja sitten ruvetaan niitä rajailemaan. Et sitten ollaan ongelmassa, ku otettais ensin kaikki pois, ja sitten aleittais rakentaa sitä hommaa pikku hiljaa..”

Sijaisvanhempien mukaan erityisesti sijoituksen alkuvaiheessa olisi tarvinnut vielä enemmän lapsen kokemusmaailman avaamista, sosiaalityöntekijän säännöllisempää yhteydenpitoa sekä sosiaalityöntekijän puskurina toimimista lapsen syntymävanhempien ja suvun ja sijaisvanhempien välissä. Tästä eräs haastateltava kertoo seuraavassa sitaatissa näin:

”Varmaan se, että kaikesta tulisi parempaa, niin sijoituksen alkuvaiheessa tulis tarkempaa tietoa siitä, et oikeesti joku ammatti-ihminen avais sen lapsen kokemusmaailman, kun sä et oikeasti välttämättä edes ymmärrä, vaikka sä luet niistä papereista. Niin ehkä jotenkin sen avaaminen, ja sit semmosta jotenkin säännöllistä yhteydenpitoa, jotta se sosiaalityöntekijä pystyis pysyä kartalla..”

Useampi sijaisvanhempi nosti esiin sen, että mikäli työskentely vastuusosiaalityöntekijän kanssa ei suju, niin sijaisvanhemmalla täytyisi olla mahdollisuus ja oikeus työntekijän vaihtamiseen. Sijaisvanhemmat korostivat, että kyseessä on kuitenkin yksi ihmissuhde, ja joskus henkilökemiat eivät vain kohtaa. Tällöin sijaisvanhempien mielestä on lapsenkin etu, että sijaisvanhempi uskaltaisi tuoda esiin toiveensa työntekijän vaihdoksesta.

”Silloin meillä vaihtui sosiaalityöntekijä ja johtava sosiaalityöntekijä meidän omasta vaatimuksesta. Nyt meihin luotetaan, ja me luotetaan isosti työntekijöihin. Aikaisemmat työntekijät oli omalta osaltaan kaatamassa tätä meidän hommaa. Jos meillä ois ollu nykyiset sosiaalityöntekijät heti alusta lähtien, niin tällaista ei ois ikinä tapahtunut..”

”Mä ajattelen, että jos työntekijää ei voi vaihtaa, niin siinä on joku vanhanaikainen hierarkisuuden jämä, että me määräämme täällä, ja ajatus, että näin meillä on aina tehty. Mä toivon, et oltais jatkossa valmiimmat joustamaan, ja tuomaan siihen sellaista, et kuitenkin se lapsi on se kärsijä nimittäin siinä.”

Laurila (1999, 255) toteaa, että sosiaalityöntekijät voivat olla hyvin erilaisia, heillä kullakin on omat kokemuksensa ja persoonallisuudenpiirteensä, joiden kautta he ovat vuorovaikutuksessa asiakkaaseen. Jokaisella sosiaalityöntekijällä on oma elämäkokemuksensa, joka osaltaan vaikuttaa sosiaalityöntekijän tapaan toimia työssään. Mielestäni on kuitenkin tärkeää, sosiaalityöntekijät käyttävät rohkeasti persoonaansa työssään, eivätkä piiloudu liikaa viranomaisroolinsa taakse. Mielestäni se onkin välttämätöntä, kun sosiaalityöntekijä tutustuu esimerkiksi uuteen asiakkaaseen.

6.3.2 Kokemukset muilta ammattiauttajilta saadusta tuesta

Sijaisvanhemmat kertoivat, että he olivat saaneet apua ja tukea sijoituksen jatkumiseen myös muilta ammattiauttajilta, jotka olivat toimineet työparina yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Näitä olivat esimerkiksi erityissosiaalityöntekijä, psykologi ja sosiaaliohjaaja. Sijaisvanhemmat olivat saaneet lisäksi apua sosiaaliviraston ulkopuolisilta ammattilaisilta. Näitä olivat esimerkiksi työnohjaus, vertaistuki, perheneuvola sekä toinen sijaisäiti, eli mentori. Suuri tuki sijoituksen jatkumiselle oli myös lapselle kohdennettu apu, esimerkiksi terapia. Sijaisvanhemmat kuitenkin painottivat, että pieneten lasten kohdalla tukeminen tapahtuu ensisijaisesti tukemalla sijaisvanhempaa.

”Toinen sijaisäiti, tai se mentori oli paras tuki, koska en mä voinut mennä tohon hiekkalaatikolle puistoon muiden äitien kanssa, ja rupee kerton. Et sit sä olit ittekses, ja mietit niitä..”

”Se oli theraplayterapeutti. Se ei hätäntynyt, tai lähtenyt korjaamaan mitään. Et todettiin yhdessä, et kas, näin on. Niin parhaimmillaan on se kuka tahansa ammattilainen täs ympärillä, niin parhaimmillaan se on niin ku tätä se apu, et todetaan yhdessä, et näin se muuten on. Ja sit voidaan ihan rauhassa kellua siinä, ja sit ehkä miettiä, et pitääkö lähteä jotain ratkaisemaan.”

Aineistossa lapsen vastuusosiaalityöntekijällä oli suuri merkitys ja rooli sijoituksen jatkumiselle. Kaikkein hankalimpana sijaisvanhemmat kokivat sen, mikäli sosiaalityöntekijä vaihtui toistuvasti tai häntä ei tavoittanut puhelimitse. Tärkeimpänä ammattitaitoisen sosiaalityöntekijän ominaisuutena sijaisvanhemmat pitivät sosiaalityöntekijän kuuntelemisen taitoa. Sijaisvanhemmat haluavat tehdä yhteistyötä sosiaalityöntekijän kanssa, joka ymmärtää aidosti sijaisvanhempaa sekä hänen kokemusmaailmaa. Keskusteluyhteys, molemmin puolinen luottamus sekä yhteinen tunnekokemus ovat myös tärkeitä asioita. Sosiaalityöntekijän antaman tuen merkitys korostui erityisesti sijoituksen alkuvaiheessa. Sijaisvanhemmat toivoivat, että sosiaalityöntekijä on se taho, joka varmistaa, että sijaisvanhemmat saavat työskentelyrauhan. Aineistossa nousi esiin, että sijaisvanhemmilla toiveena oli mahdollisuus tarvittaessa vaihtaa sosiaalityöntekijä toiseen, mikäli yhteistyö ei suju. Sijaisvanhemmat toivat esille myös sen, että mikäli sijaisvanhemman ja

sosiaalityöntekijän yhteistyö ei suju, niin viime kädessä suurin kärsijä on sijoituksessa oleva lapsi.

6.4 SYNTYMÄVANHEMPIEN MERKITYS KIINTYMYSSUHTEEN MUODOSTUMISELLE

6.4.1 Syntymävanhempi kiintymyssuhdetta tukemassa

Haastateltavien mukaan syntymävanhemmillä on suuri merkitys, miten kiintymyssuhde alkaa muodostua sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välille. Suurin osa sijaisvanhemmista oli sitä mieltä, että mikäli lapsella on hyvä ja toimiva tai edes jonkinlainen kiintymyssuhde syntymävanhempiiinsa, niin se helpottaa myös lapsen kiintymistä sijaisvanhempiiinsa. Myös Valkonen (2008, 115) toteaa saman, että sijoitettujen lasten vanhempi- ja perhesuhteita koskevissa tutkimuksissa on tullut esiin, ettei yhteydenpito ole uhka, vaan se pääsääntöisesti toimii lapsen kiintymyssuhteita vahvistavana tekijänä.

”Mitä enemmän lapsi on saanut syntymävanhemmiltaan vauva-aikana hyvää, ja pienenä lapsena, niin sen helpompi hänen on ylipäätään kiintyä keneen tahansa.”

”Kyllä mä uskon, että terve kiintyminen biologisiin vanhempiin, niin se edesauttaa, et pystyy kiinnittymään muihin ihmisiin. Et jos lapsella ei oo minkäänlaista kiintymyssuhdemallia, niin ei se pysty kiinnittymään, tai sanotaan et se kiinnittymisen rakentaminen on tosi vaikeaa.”

Yksi sijaisvanhemmista toi esiin, että myös sillä on suuri merkitys, mikäli syntymävanhemmat eivät ole läsnä ja mukana lapsen elämässä millään tavalla. Tällöin lapselta jää saamatta lupa kiintyä sijaisvanhempiiinsa.

”Kyllä se vaikuttaa, et myöskään se, vaikka hän on ollut poissa, niin hän ei ole voinut antaa tälle lapselle lupaa esimerkiksi kiintyä miehin. Me ollaan sitten jollain lailla yritetty rakentaa, ja pidetty puheissa äitiä..”

Kuten yllä olevasta sitaatista tulee esille, niin sijaisvanhemmat yrittivät monella tavalla pitää syntymävanhempia mukana edes sanallisesti sijoitetun lapsen elämässä. Tämä ei ollut monestikaan helppoa, sillä syntymävanhemman konkreettinen poissa olo lapsen

elämästä ei voinut olla vaikuttamatta lapseen. Sijaisvanhemmat toivatkin esiin sen, että mikäli lapsi ei saa edes syntymäpäiväkorttia syntymäpäivänään tai onnittelukortissa on väärä ikä tai vanhempi ei pidä milloinkaan mahdollisuuksista huolimatta yhteyttä lapseen, on sitä tosiasiaa lapselle hyvin vaikea selittää.

Haastateltavien mukaan kaikkein tärkeintä oli, että syntymävanhempi hyväksyy lapsen sijoituksen ja sijaisvanhemmat, ja antaa lapselle luvan elää ja nauttia elämästään sijaisperheessä. Tämä tulee esiin myös Mantila, Mikkonen ja Väinölä (2008, 66) heidän todetessaan, että sijoituksen laatuun ja kestävyYTEEN vaikuttaa oleellisesti se, kykeneekö vanhempi antamaan lapselle luvan kiintyä sijaisvanhempiansa. Ne vanhemmat jotka eivät ole hyväksyneet lapsensa sijoitusta, saattavat kasvattaa entisestään sijaisvanhempien taakkaa omalla käytöksellään. Aineistossani tuli esiin, että myös sillä on merkitystä, että lapsi saa kutsua sijaisvanhempia äidiksi ja isäksi, jos hän itse haluaa. Sijaisvanhemmat ajattelivat, että kun syntymävanhempi ei asetu sijoituksen esteeksi, eikä kiellä lasta viihtymästä sijaiskodissa, niin lapsen on myös helpompi itse hyväksyä sijoitus. Tällöin lapsi ei myöskään koe olevansa suuressa ristiriidassa sijaisvanhempien ja syntymävanhempien välissä.

”Ei nyt asetu esteeksi. Ei kiellä lasta viihtymästä. Ja antaa lapsen kutsua sijaisvanhempia sillä nimillä, kuin haluaa.”

”Kyllä mä uskon, et se helpottaa sen lapsen olemista, et vanhempi niin ku antaa lapselleen luvan just kiintyä, ja nauttia elämästään siellä, missä hän joutuu olemaan.”

Haastateltavat kuvaavat, että oleellista myös on, että syntymävanhempi hyväksyy sijaisperheen elämäntavan, säännöt, ympäristön ja sijainnin. Eikä hauku tai arvostele sijaisvanhempia, heidän kotiaan, tai sitä kaupunkia tai paikkakuntaa, missä sijaisperhe asuu. Sijaisvanhempien mukaan tällainen arvostelu loukkaa suuresti lasta. Tärkeää myös olisi, että syntymävanhempi kykenisi rajaamaan omia puheitaan ja nauttimaan ja keskittymään niihin hetkiin, jotka hän saa viettää yhdessä lapsen kanssa.

”Ja sitten me pyydettiin äitiä syömään, niin se kattoi, ja sanoi, et makaronilaatikkoa, et tuskin muistan aikaa, jolloin oon syönyt makaronilaatikkoa. Oisit nähnyt Pekan ilmeen. Mulle nyt on ihan sama,

mitä se sanoo, mut se kohdistui niin ku tavallaan se arvostelu niin ku Pekkaan.”

”Et pikkaisen rajaa niitä omia puheitaan. Et ei nyt rupeekaan vaikka aina haastamaan niitä sijaisvanhempia sen lapsen kuullen. Et hän huomaa, et mä pystyn tän ajan, minkä mä tän lapsen kanssa saan käyttää, niin se menee paljon mukavammin, ja meil on kivaa yhdessä, kun mä pystyn vaikka rajaan näitä puheitani.”

Sijaisvanhempien kokemusten mukaan kaikkein harmillisinta olikin, jos syntymävanhempä jäi jumiin omiin negatiivisiin tunnetiloihinsa, eikä kyennyt laittamaan lapsen tarpeita omiensa edelle. Tällöin syntymävanhemman ja lapsen välisessä tapaamisessa unohtui pääasia, eli lapsen ja vanhemman välinen tapaaminen. Keskiöön saattoikin nousta syntymävanhemman syyllisyys, kateus tai pettymys lapsen sijoittamisesta, joka nousikin lopulta itse lapsen tapaamista tärkeämpään rooliin.

Sijaisvanhempien kertoman mukaan, syntymävanhemman tulee käydä oma menetyksensä täysin läpi, vasta tämän jälkeen hän voi tukea lapsen ja sijaisvanhemman välisen kiintymyssuhteen muodostumista. Kun syntymävanhempä on työstänyt pohjia myöten oman tilanteensa, hän voi parhaimmillaan hyväksyä sen, ettei lapsen rakkaus syntymävanhempää kohtaan vähene, vaikka lapsi muodostaisi kiintymyssuhteen myös sijaisvanhempiinsa. Tästä kertovat haastateltavat seuraavissa sitaateissa näin:

”Ja tietysti sit ihan parhaimmillaan syntymävanhempä voi todeta, et valitettavasti me ei voida nyt asua yhdessä, mutta kyllä mä oon iloinen, et sä voit asua näiden ihmisten kanssa. Et mä oon iloinen, et ne pitää susta huolen.”

” Antaa lapselle luvan sitoutua sijaisvanhempiinsa. Se on varmaan aika vaikeaa. Äiti saattaa pelätä, et jos se nyt alkaa rakastaa tuota sijaisäitiä, niin se on häneltä pois, ja se unohtaa hänet. Mut eihän lapsi koskaan unohda omaa äitiään. Rakkaus on vain eri muodossa ja eri tavalla eri ihmisiä kohtaan.”

Parhaimmillaan syntymävanhempä luottaa sijaisvanhempiin, ja välittää tämän tunteen ja kokemuksen myös lapselleen.

”Se on juurikin se, että hyväksyy itse sen oman tilanteensa. Ja sitten se, että se luottaa meihin, ja pystyy välittämään sen sille lapselle, että sulla on hyvä koti, ja susta välitetään, ja ei tee siihen sellaista kuilua..”

”Se lupa toimii, kun vanhempi on käsitellyt sen ihan pohjaan saakka. Jos se on kiintynyt siihen lapseen, niin se lähtee mukaan siihen lapsen iloiseen tarinaan, eikä voi olla iloitsematta siitä, että lapsi on saanut kokea näin ihanan asian..”

Sijaisvanhemmillä oli kokemusta myös siitä, kun yhteystyö sujui hyvin syntymävanhempien kanssa, kuten yllä olevista esimerkeistä voi huomata. Tällaisissa tilanteissa syntymävanhempi oli työstänyt omat negatiiviset tunteensa ja päässyt eteenpäin pettymyksessään. Sijaisvanhemmista useimmat myös toivat esiin, että he suhtautuvat empaattisesti tai ainakin ymmärtävästi syntymävanhempiä kohtaan. Yksi sijaisvanhempi totesikin, että jos häneltä vietäisiin lapset ja sijoitettaisiin ne sijaisperheeseen, niin hän huutaisi suoraa huutoa tuskasta ensimmäisen puolivuotta. Sijaisvanhemmilta tulikin löytyä heidän oman kokemuksensa lisäksi aitoa ymmärrystä myös sijaisvanhempien kokemuksista kohtaan, että he voivat aidosti ja kunnioittavasti suhtautua lasten syntymävanhempiin.

6.4.2 Syntymävanhempi kiintymyssuhdetta hankaloittamassa

Sijaisvanhempien kokemuksen mukaan pahimmillaan syntymävanhempi voi hankaloittaa lapsen ja sijaisvanhemman välisen kiintymyssuhteen syntymistä. Syntymävanhempi voi tuoda lapselle toistuvasti esiin, ettei perhekoti ole lapsen oikea koti, eivätkä sijaisvanhemmat ole lapsen oikeita vanhempia. Äiti voi esimerkiksi muistuttaa lasta siitä kuka hänet on synnyttänyt. Sijaisvanhemmat myös kokivat, että lasta stressaa ja rasittaa toistuvat puheet kotiin takaisin muutosta. Myös Tuovila (2008, 48) toteaa, että vanhempien suhtautuminen sijoitukseen on oleellinen asia. Tärkeää on, ettei vanhempi pidä yllä epärealistista toivetta lapsen kotiinpaluusta, vaan tukee lasta kiinnittymään uuteen kotiin ja uusiin vanhempiin. Tärkeää olisi myös, että vanhempi kykenisi näkemään, ettei huostaanotto ollut turha, ja yhteiskunta toiminut väärin häntä vastaan. Lapsen kiintymyssuhteen muodostuminen sijaisvanhempiin hankaloituu myös, kun syntymävanhempi kyseenalaistaa sijaisperheen säännöt ja päätökset, mitä sijaisperheissä tehdään.

”Et jos vanhempi ei hyväksy sitä, ja tavallaan myönnä sitä, et mä en pystynyt.. Ja sitä asioista oikeilla nimillä puhumista, ja et miksi sä oot siellä sijaisperhees, ja tavallaan ne turhat lupaukset, et hei ny mulla menee niin hyvin, et sä varmaan ens kuus muutat, tai ainakin ens keväänä sä muutat takas kotio.”

”Se, että Tytti sijoitettiin meille, ja biologinen äiti kävi meillä, ja hyväksyi sijoituksen, mut se ei ikinä hyväksynyt Seijaa niin ku tavallaan äitinä. Biologinen äiti ei antanut lupaa Tytille ottaa Seijaa äidikseen..”

Sijaisvanhempien kokemusten mukaan myös rakenteet saattavat hankaloittaa kiintymyssuhteen muodostumista. Sosiaalitoimella on suuri merkitys siinä, että syntymävanhemman ja sijoitetun lapsen tapaamiset hoidetaan tavalla, josta ei synny lapselle ylimääräistä stressiä, sillä tämäkin hankaloittaa kiintymyssuhteen muodostumista. On myös oleellista, etteivät syntymävanhemmat pääse kaatamaan omaa pahaa oloaan lapsen niskaan.

”Tässäkin tulee nämä rakenteet. Ihan jo se, et jos siin tapaamises on liikaa stressaavia tekijöitä, niin se ei edistä sen syntymävanhemman, eikä sen lapsen suhdetta, mutta se voi myös haitata sitä sijaisvanhemman ja lapsen suhdetta. Et tavallaan stressi on se, et sitä energiaa menee.”

”Ja sitä oman pahan olon kaatamista pienten lasten niskaan, jota ne varmaan on tehnyt koko ajan arjessa, mikä on ihan sairasta. Et ei ne mitään aikuisia ole, vaan ne on ihan itte tarvitsevia pieniä lapsia, jotka omista lapsistaan yrittää saada sen, mitä ne tarvitsee.”

Syntymävanhempi voi myös antaa lapselle suullisesti luvan kiintyä sijaisvanhempiinsa, mutta vanhemman kehonkieli kertoo kuitenkin päinvastaista.

”Sitten joku voi sanoa, että sulla on lupa, mutta se välittyy kireytenä äänensävyssä. Moni vanhempi voi sanoa, että kyllä minä olen antanut luvan, mutta kun lapsi kertoo vanhemmalle, että vähän oli kivaa kun me tehtiin sitä, ja sitä, niin vanhempi kiristyy. Mitä se lupa sitten on?”

Sijaisvanhempien kokemusten mukaan aito lupa välittyy syntymävanhemmalta lapselle siten, että vanhempi oikeasti hyväksyy lapsen sijoituksen ja myös ilmaisee tämän lapselle. Tällöin lapselle ei synny lojaliteettiristiriitaa, eikä lapsen tarvitse olla koko ajan todistamassa syntymävanhemmalleen rakastavansa tätä, vaikka ei nyt parhaillaan

voikaan asua yhdessä vanhemman kanssa. Parhaimmillaan lapsi saa keskittyä elämäänsä tässä ja nyt. Samalla lapsi voi olla varma siitä, ettei äiti tai isä suutu tai loukkaannu, vaikka lapsi jopa viihtyisi uudessa sijaisperheessä.

6.4.3 Lapsen kiintymyssuhde syntymävanhempiin

Sijaisvanhempien kertoman mukaan kiintymyssuhteen muodostuminen sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välille on herkkä prosessi, joka vaatii asioiden syvää ymmärrystä ja tiedon ja kokemuksen välittämistä sekä syntymävanhemmille, että sijaisvanhemmille. Parhaimpaan lopputulokseen päästään sillä, että työskentelyn keskiössä säilyy lapsi, mutta myöskään syntymävanhempi ei putoaisi pois lapsen elämästä sijoituksen alettua. Sijaisvanhemmille tulee antaa kaikki mahdollinen tietoa lapsen taustoista ja historiasta, ja sijaisvanhemmille tulee saada ymmärrys siitä, miten tärkeää heidän on kunnioittaa lapsen syntymävanhempia. Vanhempien teot sinällään voivat olla tuomittavia, ja lapselle tulee aina kertoa, ettei lapsen huostaan otto, ja sijoittaminen johtunut lapsesta. Kuitenkin yhtä tärkeää on säilyttää lapsen vanhemmat ainakin puheissa, jos he eivät itse ole valmiita tai pysty pitämään lapseen yhteyttä. Tästä kertovat kaksi haastateltavaa seuraavissa sitaateissa näin:

”Et me ei ikinä alkais haukkua noita vanhempia noille lapsille, että koittaa aina pitää ne mölyt mahassaan. Se on semmonen, ja et lapsille välittyy semmonen tunne, et me arvostetaan niitä vanhempia.”

”Mä luulen, et siinä auttoi se, et mä puhuin koko ajan myönteisesti vanhemmista. Et ne teot, mitä ne tekee on kamalia, ja vääriä, ja tuntuu Keijosta varmaan hirveiltä, mutta mun näkökulma siihen asiaan on, et alkoholisti on sairas, ja jollain tavalla olin tuomitsematta heitä. Et ei he siitä sairaudesta oo vastuussa.”

Tärkeää on myös löytää syntymävanhemmista jotakin positiivista, jonka voi välittää lapselle. Tämä voi osaltaan tukea lapsen itsetunnon kehittymistä, ja identiteetin rakentamista.

”Ja Keijo on varmaan perinyt taiteellisuuden äidiltään, kun äitikin on taitava, et toin tämmösiä myönteisiä asioita. Hän on perinyt ihan biologisia positiivisia asioita.”

”..et nää ulkonäköjutut, et mitä me puhuttiin siellä koulutuksessa, et sulla on sun isän nenä, tai äidin kasvot, niin ku mitkä sitä identiteetin kehittymistä tukee. Niin se on ehkä semmonen.”

Haastateltavat sijaisvanhemmat kertoivat, että sijaisvanhempi voi myös kysellä syntymävanhemmilta lapsen historiassa tapahtuneita kivoja ja hauskoja asioita, joita sijaisvanhempi voi muistella sitten yhdessä lapsen kanssa. On tärkeää tuoda esiin, ettei lapsi ole kokenut ainoastaan negatiivisia asioita syntymävanhempiensä kanssa. Syntymävanhemmillä voi olla myös taitoja, joita he ovat opettaneet lapsilleen, tai lapsen luonteesta voi löytyä positiivisia asioita, jotka lapsi on perinyt syntymävanhemmiltaan. Näitä on hyvä käydä läpi yhdessä lapsen kanssa. Sijoitetut lapset ovat yleensä tunneälykkäitä, ja he saattavat aistia hyvinkin pienestä asiasta, mikäli sijaisvanhempi ei aidosti hyväksy lapsen syntymävanhempia. Tämä ei ainakaan helpota sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välisen kiintymyssuhteen muodostumista.

”ja just sellaista, et mitä miettii esim. tuon Piian kohdalla, kun Piia on siellä kuitenkin kolmen viikon välein, niin mä niin ku kerron, ja muistellaan meidän perheen juttuja, niin sieltä tulee kans sitä, et isä pystyy Piialle kertoon, et sinä ja sinä kesänä, kun sä olit täällä meillä, niin me käytiin siellä, ja siellä.”

”Ihan oikeesti mä voin sanoa käsi sydämellä, et mä nään näis kaikis vanhemmis jotain hyvää, tosi hyvää, et ne ois ehkä pitäny aikoinaan huostaan ottaa, et kaikissa meissä on hyvää, ja me ollaan se koetettu niille lapsille tuoda siitä omasta vanhemmasta.”

Sijaisvanhempien kokemusten mukaan yksi sijaisvanhemman vaikeimpia tehtäviä on käydä realistisesti läpi lapsen kanssa lapsen kokemaa hylkäämistä. Lapsen kokema hylkääminen on lapsen elämän kipein kokemus, joka aiheuttaa lapselle suunnatonta surua, tuskaa ja häpeää. Vaikeat tunteet saattavat ajan kuluessa helpottua, mutta koskaan ne eivät pyyhkiydy täysin pois. Hylkäämiskokemus nousee pintaan lapsen ja nuoren eri kehitysvaiheissa uudelleen, ja erilaisissa kriisitilanteissa hylkääminen pitää kohdata ja käsitellä uudelleen. Sijaisvanhemmilta vaaditaan paljon kykyä myötäelää lapsen ja nuoren rinnalla sekä hyviä verbaalisia taitoja käydä läpi toistuvasti hylkäämiseen liittyviä kysymyksiä, tunteita ja pohdintoja.

”Me ollaan sitten jollain lailla yritetty rakentaa ja pidetty puheissa äitiä, ja yritetty sanallistaa sitä, että se on tämä äidin sairaus, joka tekee tän. Et se ei ole tän lapsen vika. Et se ei ole hänestä johtuvaa. Et kyllä siinä saa aika suu vaahdos puhuu, kun se aina palaa kuitenkin se tosi asia, että äiti on minut hylännyt.”

”Me tehtiin tosi paljon aluksi sen eteen töitä, että istuttiin kaikki yhdessä tuossa olohuoneessa, ja jokainen vuorollaan kertoi, että se ei oo ollu mun syy, että mut otettiin huostaan. Äiti syyllisti Pekkaa, että jos sä olisit käyttäytynyt toisella tavalla, niin sua ei ois viety. Pekka piti saada ymmärtämään, että koskaan ei oo lapsen syy, jos on jouduttu ottamaan huostaan.”

Aineiston mukaan loppujen lopuksi sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välisen kiintymyssuhteen syntyminen on kiinni monesta eri asiasta. Yksi sijaisvanhempi myös toi esiin, ettei hän usko, että kiintymyssuhteen muodostuminen saadaan yksinkertaisesti varmistettua sillä, että syntymävanhempi antaa lapselle luvan kiintyä. Sijaisvanhempi kertoi, että hänellä on kokemusta siitä, että syntymävanhempi antoi luvan, mutta lapsi ei siitä huolimatta kiintynyt, ja kun syntymävanhempi ei antanut lupaa, niin lapsi kiintyi siitä huolimatta sijaisvanhempaansa. Sijaisvanhemman kokemuksen mukaan kiintymyssuhde syntyy nimenomaan sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välisessä vuorovaikutussuhteessa.

”Mä oon ennen ajatellut, et se on se lupa juttu, mut mä en enää oo ihan varma, et pidäkö mä sitä niin merkittävänä. Koska se ei oo meillä mennyt niin, et lapset jotka eivät ole saaneet lupaa, niin ovat kiintyneet, ja lapset, jotka ovat saaneet luvan, niin eivät kiintyneet.”

Sijaisvanhemmat myös painottivat sitä, että erityisen tärkeää on, että sijaisvanhemmalla ja lapsella kolahtaa jo tutustumisen aikana. Tällöin sijaisvanhemman intuitiolla sijoituksen onnistumiselle on suuri merkitys. Mikäli sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman temperamentit ovat hyvin erilaiset, voi lähtökohta onnistuneelle sijoitukselle olla epätodennäköinen. Tästä kertoo eräs haastateltava esimerkiksi näin:

”Et meitä sijaisvanhemiakin on erilaisia, ja meilläkin on se omanlainen temperamentti, ja tausta, ja muuta, ja sitä kautta tullaan siihen, et miten se onnistuu sit se mätsäys tavallaan, et kun ainahan ei tiedetä lapsesta hirveesti.”

Syntymävanhemmillä oli aineiston mukaan suuri merkitys sille, miten sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välinen kiintymyssuhde alkaa muodostua. Suurin osa sijaisvanhemmista ajatteli, että mikäli lapsella on hyvä tai edes jonkinasteinen kiintymyssuhde omiin syntymävanhempiinsa, lapsen kiintyminen sijaisvanhempiin helpottuu. Tärkeimpänä kiintymyssuhteen onnistuneelle syntymiselle sijaisvanhemmat pitivät syntymävanhempien aitoa lupaa lapselle, että hän saa kiintyä uusiin sijaisvanhempiinsa ja että hän saa elää ja nauttia sijaisperheessä olostaan. Oleellisena aineiston sijaisvanhemmat kokivat myös sen, että syntymävanhemmat hyväksyvät sijaisvanhemmat ja heidän elämäntavan, eivätkä puhu pahaa näistä lapselle. Parhaimmillaan syntymävanhempi hyväksyy sijoituksen ja on työstänyt oman menneisyytensä sekä tuo esiin lapselle sen, että hän luottaa sijaisvanhempiin. Sijaisvanhempien näkökulmasta toisinaan käy niin, että syntymävanhemmat hankaloittavat sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välisen kiintymyssuhteen muodostumista. Tällöin syntymävanhemmat tuovat toistuvasti esiin, ettei perhekoti ole lapsen oikea koti, eivätkä sijaisvanhemmat ole lapsen oikeita vanhempia.

6.5 KORJAAVAT KOKEMUKSET

6.5.1 Perhehoito korjaavien kokemusten mahdollistajana

Perhehoito voi parhaimmillaan tarjota lapselle korjaavia kokemuksia, joilla pyritään paikkaamaan ennen sijoitusta tapahtuneita vaille jäämisiä. Korjaavat kokemukset voivat parhaimmillaan edistää ja nopeuttaa lasten kuntoutumista. Myös Janhunen (2007, 85) nostaa esiin, että perhehoito pystyy ainoana sijaishuollon muotona tarjoamaan lapselle mahdollisuuden uuteen lapsi-vanhempi kiintymyssuhteen muodostamiseen. Ja parhaimmassa tapauksessa perheessä kasvava lapsi saa osakseen korvaavia ja korjaavia kokemuksia. Aineistoni sijaisvanhempien kokemusten mukaan normaali huolenpito ja strukturoitu arki mahdollistavat korjaavien kokemusten syntymisen. Sijaisvanhemmat painottivat, että perhehoidossa lapsi saa kokemuksen perhe-elämästä, kodista, parisuhteesta sekä siitä, että lupauksista pidetään kiinni. Sijaisvanhemmista oli tärkeää, että lapsilla on rajat ja säännöt, joita tulee noudattaa. Tästä kertovat eräät haastateltavat esimerkiksi näin:

”No kyl mä haluan uskoa, et se on se perhe, ja sitten se periaatteessa tavallinen arki. Ja sit niin ku rutiinit.”

”Tietenkin tuttu, tasainen perhe-elämä ilman mitään ihmeellisiä kommervenkkejä. Kaikkein eniten tavallaan koostaa tyttöä se, että koti on tasainen, tavallinen, turvallinen ympäristö, et ei tuu mitään ihmeellisyyksiä.”

”Et kun sovitaan näin, niin siitä myös pidetään kiinni. Et mitä me tarjotaan tälle lapselle, et asioilla on syy ja seuraus. Ja se, ettei se koske vain häntä, vaan ne koskee tätä elämää.”

Sijaisvanhemmat halusivat opettaa sijoitetuille lapsille erilaisia taitoja, joita pitivät välttämättöminä elämänhallinnan kannalta. Sijaisvanhemmat pitivät tärkeinä, että lapsi oppii huolehtimaan niin itsestään, kodistaan kuin taloudellisista asioistaan. Sijoitetulla lapselle halutaan antaa eväitä itsenäistä elämää varten. Useilla sijaisvanhemmilla oli toiveena, että tulevaisuudessa lapsi hoitaa sinnikkäästi omia asioitaan, ja että hän oppii itse huomaamaan, että jokainen tehty päätös johtaa aina johonkin lopputulokseen.

”Ja samoin raha-asioden hoitoa koitan opettaa, ja se on hirmuisen vaikeaa. Se ei sais mennä saman tien, vaan pitäisi voida ennakoida sitä, että mitä tulee. Osan kohdalla on varmaan mennyt perille, ja osan kohdalla ei. Lapsi saattaa kysyä, että miksi olen joutunut näin köyhään sijaisperheeseen.”

”Ja toiveena on se, että hän oppis jossain vaiheessa itse, niin kuin muutkin lapset, niin hahmottamaan sitä, että mitä hänen kannattaa tehdä, ja mitä ei. Et kun hän selkeesti koko ajan kuntoutuu, niin jossain vaihees rupee oleen niin, et hänen täytyy valita se, et mihin suuntaan hän lähtee elämänsä viemään.”

Aineistossa esiin nousi myös, että korjaavana kokemuksena sijaisvanhemmat halusivat tarjota lapselle kokemuksen lapsena olemisesta sekä lapsen asemasta. Ilman tätä kokemusta sijoitetut lapset eivät voineet kuntoutua, eikä matka tasapainoiseksi aikuiseksi ollut mahdollista saavuttaa.

”Se, mistä mä oon iloinen, et me on pystytty tarjoamaan näissä puitteissa, mitä meillä on, niin on pystytty tarjoamaan hänelle se lapsen asema tässä perheessä, et hänellä on samat oikeudet ja velvollisuudet, kuin meidän muillakin lapsilla on meidän perheen systeemissä.”

”.. että löytäisi sellaista positiivista asennetta elämään, eikä aina se, miksi mulle aina tapahtuu näin, ja mulla on kaikista kurjin elämä. Etteivät he uhriutuisi.”

Tämä edellä kuvattu esimerkki lasten uhriutumisesta toistui useampien sijaisvanhempien kokemuksissa. Sijaisvanhempien kokemusten mukaan lasten ja nuorten oli toisinaan liiankin helppo piiloutua menneisyytensä viittaaan. Tällöin nuori saattoi esimerkiksi jokaisen vastoinkäymisen selittää menneisyydellä tai sillä, että hän oli lastensuojelulapsi. Tällainen uhriutuminen johti pahimmillaan siihen, ettei nuori ollut halukas ja valmis ottamaan itsestään ja tekemisistään vastuuta.

Sijaisvanhemmat halusivat tarjota lapselle mahdollisuuden oppia tuntemaan itsensä, ja omat tunteensa, ja oppia arvostamaan itseään omana itsenään. Lisäksi sijaisvanhemmat toivoivat, että lapsella olisi mahdollisuus päästä kiinni parempaan tulevaisuuteen, eikä menneisyyden tarvitsisi viitoittaa tulevaisuutta.

”..se, että hän on tärkeä yksilönä, ja että hänet niin ku yksilönä huomioidaan. Se on tosi tärkeää, et miten hän on arvokas, et miten hän oppis tuntemaan sen oman arvonsa. Siinä menee aikaa, et he ihan oikeesti tajuaa, et he on arvokkaita.”

Useampi sijaisvanhempi toi esiin sen, että lasten arvottomuudentunne oli jotain niin syvälle menevää, ettei sellaista tunnetta ja ajatusta itsestä muuteta hetkessä. Sijaisvanhempien kokemuksen mukaan tarvitaankin paljon hyviä kokemuksia ja niiden toistamisia ennen kuin lapsen arvottomuudentunne voi alkaa muuttua arvostuksen tunteeksi itseään kohtaan. Useampi sijaisvanhempi kertoikin, että aivan ensimmäiseksi sijoitettu lapsi tarvitsee tunteen itsestään arvokkaana. Vasta tämän jälkeen ja tämän päälle on mahdollista alkaa rakentamaan lapselle hyvää tulevaisuutta. Lapsi tarvitsee osakseen erityisesti hyväksyntää ja kokemuksen siitä, että hänet hyväksytään omana itsenään.

6.5.2 Korjaavat kokemukset nykyhetkessä ja tulevaisuudessa

Korjaavat kokemukset näkyvät sijaisvanhempien mukaan monella tapaa lapsen elämässä. Joitakin korjaantumisen merkkejä alkaa ilmaantua hyvin nopeasti sijoituksen

jälkeen, ja osalla perhehoidon hyvät vaikutukset näkyvät vasta vuosien kuluttua. Lapset ovat oppineet siivoamaan, ja huolehtimaan omasta hygieniastaan. Lisäksi lapset ovat oppineet hoitamaan kotieläimiä.

”Se riippuu tietty lapsesta, mut se kans tulee palasina, vuosien kulues. Se menee hyvin mun mielestä sen kiintymyssuhteenkin kans, et sillai pitkän ajan jälkeen, ja jotenkin alkaa näkyä hirveen konkreettisesti.”

”Valtava määrä puutteellisia taitoja oli taidoissa, ja ne alkoivat heti muuttua, vaikka psyykkisessä puolessa ei näkynyt muutoksia. Ymmärsi kuitenkin, kuinka kodissa toimitaan, ja kuinka itseä hoidetaan. Et varmasti kaikki saavat jotain.”

Sijaisvanhemmat olivat nähneet kuntoutumista myös sosiaalisissa taidoissa, ja monet lapset ja nuoret olivat luopuneet itseään vahingoittavasta käyttäytymisestä, kuten itsensä viiltelystä, ja itseään tupakalla polttamisesta. Tästä kertoo eräs haastateltava esimerkiksi näin:

”Lapsi kärsi massiivisista sosiaalisten tilanteiden peloista. Patistin kauppaan, ja sanoin, että täytyy lähteä, ja kyllä sinä pärjää. Ja näillä mentiin. Myöhemmin Asko sanoi, et sä et varmaan tiennytkään, etten mä ollut käynyt kahteen vuoteen missään.”

Useampi sijaisvanhempi myös ajatteli, että täyttä varmuutta korjaavien kokemusten vaikutuksesta ei aina ole. Sijaisvanhemmat toivat esiin, että jotkut lapset ovat kokeneet niin raskaista ja toistuvia hylkäämiskokemuksia, ettei lapsen eheytyminen, ole välttämättä enää mahdollista. Voi käydä myös niin, että lapsi ensin kuntoutuu, mutta romahtaa kuitenkin myöhemmin aikuisena elämässään. Tämä tulee esiin myös Tuovilan (2008, 34) tutkimuksessa, jossa hän toteaa, että usein joudumme toteamaan, että jotakin on rikkoutunut lopullisesti tai aikoinaan jäänyt kehittymättä. Silloinkin lapsen elämänlaatua pystytään useimmiten nostamaan huomattavasti.

”Osalla se löytyy. Osalla se näkyy. Ja osalla se kaikkoaa. Ja yleensä ne erilaiset riippuvuudet näkyy. Ja jollakin näyttää, että menee pitkäänkin hyvin, ja sitten tulee täyteen 40 – 50 –vuotta, ja tapahtuu jotain..”

”Riinan kohdalla en oo varma, että onko loppujen lopuksi tapahtunut mitään myönteistä. Hän on niin kipee meidän lapsista, et en ole välttämättä pystynyt auttaa häntä.”

Kuten yllä olevista sitaateista huomaa, useampi sijaisvanhempi pohti sitä, miksi kaikkia sijoitettuja lapsia ei aina pystytty auttamaan. Toisaalta sijaisvanhemmat toivat esiin sen, että joidenkin lasten tai nuorten kohdalla olosuhteet ennen sijoitusta olivat olleet niin lasta haavoittavia ja kuormittavia. Huostaanotto ja lapsen sijoitus aikaisemmassa vaiheessa olisi saattanut auttaa lasta kuntoutumaan paremmin.

Sijaisvanhemmat kuvailivat lapsissa ja nuorissa tapahtuneita muutoksia, kun korjaavien kokemusten ja kuntoutumisen vaikutukset alkoivat tulla näkyviin. Yleensä lapset alkoivat huolehtia enemmän itsestään, ja koulunkäynnistä sekä alkoivat ottaa enemmän vastuuta rahan käytöstä. Yksi mikä sijaisvanhempia palkitsi, oli lapsen huumorintajun kehittyminen.

”Meidän tapauksessa pari vuotta meni, et alkoi tulemaan sitä, et oppi nauramaan itselleen, ja omille kömmähdyksilleen. Et se oli hiton iso kynnys, et oppi nauraan omille kömmähdyksilleen.”

”Ja sit se, et se itse tuntee jo itsensä. Et se pystyy jo sanomaan, et millainen tyttö se on. Sillä ei oo ollut mitään käsitystä itsestään, et millainen tyttö se välttämättä on. Se on ollut niin jäsentymätöntä se koko hänen olemuksensa. Et ehkä siihen on tullut pientä semmoista, joka kantaa eteenpäin.”

Lapset myös oppivat elämän hallintaa, ja tunteiden nimeämistä sekä alkoivat sietämään pettymyksiä paremmin. Myös lapsen itsetunto alkoi vahvistua. Sijaisvanhempien kertoman mukaan eheytymistä tapahtuu parhaimmillaan lapsen kaikilla elämän osa-alueilla, kuten seuraavissa sitaateissa tulee esiin:

”Hän sietää ja kestää tavanomaiset asiat, ja hän kykenee ottamaan ohjausta ja kaikkea aika lailla vastaan.”

”Kyllähän se näkyy lapsen eheytymisessä. Tytössä ei ollut pinnaa yhtään, ei ollut aikaisemmin paineensietokykyä.”

Useimmat sijaisvanhemmista toivatkin esiin, että erilaisten negatiivisten tunteiden sietäminen ja hallinta oli vahva merkki lapsen kuntoutumisesta. Yksi sijaisvanhempi

kertoi, miten lapsi ei kestänyt pienintäkään vastoinkäymistä, vaan pelkästään kiven meneminen kenkään sai lapsen tunnemaailman sekaisin. Kun lapsi alkoi vähitellen kuntoutua, hän myös oppi ymmärtämään, ettei hän ole ainut ihminen maailmassa, jolla menee välillä kivi kenkään.

Perhehoidon tavoitteena on tarjota lapselle pysyvät ihmissuhteet ja korjaavia kokemuksia, joilla paikataan ennen sijoitusta syntyneitä vaille jäämisiä. Aineistossa tuli esiin, että perhehoidolla pystytään edistämään ja nopeuttamaan lasten kuntoutumista. Parhaimmillaan sijaisvanhemmat olivat voineet tarjota sijoitetulle lapselle perheessä lapsen aseman ja kokemuksen lapsena olemisesta, joka lapselta saattoi puuttua kokonaan.

Korjaavien kokemusten merkitykset tulivat esiin lapsessa yleensä lapsen kaikilla eri kehityksen osa-alueilla. Tämä näkyy myös Mikkosen (2008, 43) tutkimuksessa, jossa todetaan, että vaikka lapset oli otettu huostaan vaikeista olosuhteista, heidän elämänsä oli pääosin kuitenkin korjaantunut. Aineistoni sijaisvanhemmat kokivat, että lapset alkoivat huolehtia itsestään aikaisempaa enemmän, ja koulukäyntiin ja raha-asioiden hoitoon liittyvät asiat paranivat. Tämän lisäksi korjaavien kokemusten vaikutukset alkoivat näkyä lasten elämönhallinnassa, kyvyssä nimetä tunteita ja sietää pettymyksiä. Sijaisvanhemmat olivat hyvin realistisia korjaavien kokemusten suhteen. Suurin osa koki, että on hyvin todennäköistä, että korjaavien kokemusten vaikutukset alkavat näkyä vasta tulevaisuudessa. Myös Mikkonen (2008, 43) toteaa, että pitkät perhesijoitukset tarjosivat lapsille korjaavia kokemuksia ja mahdollisuuden normaalin elämänmallin oppimiseen. Aineistoni sijaisvanhemmat pitivät myös mahdollisena, ettei täyttä varmuutta korjaavien kokemusten vaikutuksesta aina ole ollenkaan. Toisinaan lapset ovat joutuneet kokemaan niin traumatisoivia hylkäämiskokemuksia, ettei lapsen korjaantuminen ja eheytyminen välttämättä ole enää täysin mahdollista

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä tutkimuksessa tarkoitukseni oli selvittää, millaisia kokemuksia sijaisvanhemmilla on kiintymyssuhteen muodostumisesta sekä jatkumisesta haasteellisten tilanteiden jälkeen. Lisäksi selvitin sitä, mikä on sosiaalityön- ja syntymävanhempien merkitys kiintymyssuhteen jatkuvuudelle. Tarkoitukseni oli lisätä ymmärrystä myös siitä, minkälaisia korjaavia kokemuksia sijaisvanhemmat ovat kenneet perhesijoituksessa tarjoamaan lapselle. Tutkimuksessani oli mukana seitsemän sijaisvanhempaa ympäri Suomea. Tässä luvussa esittelen tutkimukseni yhteenvetoa keskeisistä johtopäätöksistä sekä pohdin tutkimuksessani esiin nousseita asioita. Tutkimuksissa ei ole aikaisemmin juurikaan huomioitu sijaisvanhempien kokemuksia sijoituksen jatkumisesta sijoituksessa esiintyneiden vaikeiden tilanteiden jälkeen.

Tutkimuksessani sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välisen kiintymyssuhteen muodostuminen näyttäytyi haasteelliseksi ja aikaa vieväksi prosessiksi. Sijaisvanhemmat kokivat kiintymyssuhteen rakentamisen paljon vaikeammaksi tehtäväksi, mihin he olivat alun perin osanneet varautua. Sijaisvanhemmat olivat saaneet koulutusta tehtävänsä, mutta tästä huolimatta kiintymyssuhteen muodostumisen vaikeus yllätti useimmat sijaisvanhemmat. Tämän toteaa myös Huges (2011, 15), eli sellaiset lapset, joita on kaltoin kohdeltu ja laimin lyöty omassa kodissaan, eivät sen vuoksi ole kykeneviä luottamaan aikuisiin, kuten sijais- tai adoptiovanhempiinsa.

Sijaisvanhemmat joutuivat tekemään usein tietoisien päätöksen lapsen rakastamisesta. Saadakseen aikaan aidon ja toimivan kiintymyssuhteen lapseen sijaisvanhemmat tarvitsivat usein vahvaa ja tietoista tunteiden stimulointia lasta kohtaan. Tällöin he tietoisella päätöksellä päättivät rakastaa lasta siitäkin huolimatta, että varsinainen aito tunne rakkaudesta ja kiintymisestä vielä puuttui. Tämä kuitenkin saattaa parhaimmillaan ajan kuluessa mahdollistaa sen, että ensin esillä olevat tunteet muuttuvat pikku hiljaa oikeiksi ja aidoiksi tunteiksi ja kiintymyssuhteeksi lasta kohtaan.

Tutkimuksessani tuli esiin, että sijoitetut lapset tarvitsevat paljon aikaa ja luottamusta, ennen kuin kiintymyssuhteen muodostaminen sijaisvanhempaan on mahdollista. Yksi tutkimuksessani esiin tullut keino kiintymyssuhteen muodostumiselle oli, että

sijaisvanhempi päästi irti ja lopetti liian yrittämisen. Tutkimukseni sijaisvanhemmat kokivat vaikeana asiana, ettei lapsella ole kykyä näyttää ja ilmaista tunteitaan. Sijaisvanhemmat odottivat lapsen ensimmäisiä tunteen ilmaisuja, vaikkakin kyseessä olisivat kielteiset tunteet. Sijaisvanhempien kokemuksissa tulikin esille, että lapsen tunteiden näytön ajatellaan olevan merkki kiintymyssuhteen muodostumisesta.

Tutkimusprosessin kuluessa vahvistui entisestään se asia, että sijaisvanhemmat tarvitsevat sijoituksen alussa työrauhan. Useimmat sijaisvanhemmista kokivat, että puutteellinen työrauha sijoituksen alussa voi johtaa siihen, ettei kiintymyssuhde pääse lainkaan syntyään. Tämä voitaisiin estää siten, että sijoituksen alkuvaiheessa koko sijoitustilanne rauhoitetaan. Parhaiten se toteutetaan siten, että sijoitetun lapsen ja syntymävanhempien tapaamiset lakkautetaan sovituksi ajaksi. Tämän lisäksi sijaisvanhemmat tarvitsevat mahdollisimman kattavaa tietoa lapsen menneisyydestä sekä valmentautumista ja koulutusta. Tämän tuo esiin myös Kalland (2002, 223), joka toteaa, että vaikka sijaisperhe on tarkoin valittu ja yleensä myös koulutettu tehtäväänsä, ei se silti tarkoita sitä, etteikö perheessä voisi esiintyä ongelmia, jotka nousevat pintaan uuden sijoituksen myötä.

Tutkimuksessani tuli näkyväksi, että kiintymyssuhteen muodostuminen vaatii paljon aikaa ja kovaa työtä. Erityisesti vaikeista kiintymyssuhdehäiriöistä kärsivien lasten kohdalla tarvitaan lisäksi sosiaalitoimen ulkopuolista ammattiapua, kuten psykologista tukea. Erityisesti sijaisvanhemmat kokivat saaneensa apua kiintymyssuhteen muodostumiseen theraplayterapeutilta. Myös Hughes (2008, 22) kuvaa, että theraplayterapissa ohjataan lapsen vanhempia toimimaan vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa samalla tavoin kuin terapeutti ja lapsi toimivat. Sijaisvanhemmat toivatkin tutkimuksessa esiin, että parhaimmillaan theraplayterapeutti lisäsi sijaisvanhempien ymmärrystä lasten kokemista kaltoin kohteluista ja laiminlyönneistä, ja he saivat konkreettisia työvälineitä toimivampaan vuorovaikutukseen arjessa lapsen kanssa.

Osa haastateltavistani sijaisvanhemmista toivat esille myös sen, että lapsen kiintymyssuhteen syntymistä helpottaa se mitä pienemmästä lapsesta on kyse. Pienten lasten kohdalla kiintymyssuhdetta rakennetaan perushoivan ja huolenpidon toteuttamisen myötä. Toisaalta eräät sijaisvanhemmista nostivat esiin myös sen, ettei lapsen ikä ole ainut asia, joka takaa kiintymyssuhteen syntymisen. Kuitenkin osa

haastattelemistani sijaisvanhemmista uskoivat, että lapsen kaikkein varhaisimmillakin kokemuksilla oli merkitystä kiintymyssuhteen muodostumiselle. Tärkeämpää kuin ikä on se miten lasta on rakastettu jo syntymäperheessä.

Suurin osa tutkimukseni sijaisvanhemmista oli harkinnut, tai ainakin miettinyt jossakin sijoituksen vaiheessa sijoituksen purkamista. Tämä ei johtunut kuitenkaan siitä, että sijaisvanhemmat olisivat kokeneet itsensä täysin uupuneiksi tai lasten oireilun liian vaativaksi. Syynä sijoituksen katkeamisen uhkaan oli se, että sijaisvanhempi koki muun perheenjäsenen alkavan voida huonosti. Useampi sijaisvanhempi myös pohti, että voitaisiinko lasta auttaa paremmin jossakin muualla. Toinen tutkimuksessa esiin tullut riskitekijä sijoituksen jatkumiselle olivat puutteelliset tai väärin kohdennetut tukitoimet. Kuten Janhunen (2007, 62) toteaa, varhaisen tuen avulla sijoitusten katkeamista voidaan ennaltaehkäistä ja sijaisvanhempia vahvistaa toimessaan. Sijaisvanhemmista useimmat kokivat sijoituksen purkamista harkitessaan, että he ovat kiintyneitä lapseen, mutta rakenteet ja käytäntö eivät tukeneet sijoituksen jatkumista. Kaikkein tärkeintä oli, että sijaisvanhemmat ja sijoitettu lapsi saavat tarvitsemansa tuen ja avun. Tähän tarvitaan rakenteita, joilla varmistetaan tarpeellisen avun saanti. Kiintymyssuhteen merkityksestä on turha puhua, mikäli rakenteet ovat puutteelliset.

Tutkimukseni sijaisvanhemmat olivat saaneet merkittävää apua sijoituksen jatkumisiin työnohjauksesta, psykologilla käynneistä, vertaistuesta sekä mentorin eli toisen sijaisvanhemman säännöllisistä tapaamisista. Kaikkein tärkeimpänä sijaisvanhemmat kokivat, että he saisivat itse esittää toiveensa ja näkemyksensä siitä, mikä heille itselleen ja heidän perheelleen on toimivin tukimuoto juuri heidän senhetkisessä elämäntilanteessa. Tämä tuli esiin myös Kallandin ja Sinkkosen (2001) toteuttamassa tutkimusprojektissa, jossa painotettiin, että sijaisperheitä tukiessa on syytä muistaa, etteivät sijaisperheet ole homogeeninen ryhmä. On siis tärkeää arvioida jokaisen sijaisperheen kohdalla erikseen, mitä tukea juuri tämä perhe tarvitsee. Myös koulutusta pidettiin tärkeänä. Sijaisvanhempien mukaan koulutusta tulee tarjota säännöllisesti, eikä se saa rajoittua ainoastaan sijoituksen alkuvaiheeseen.

Tutkimuksessani tarkastelin myös sitä, mitä sijaisvanhemmilta vaaditaan jotta sijoitus sekä lapsen ja sijaisvanhemman kiintymyssuhde saataisiin jatkumaan. Sijaisvanhemmat nimesivät jatkuvuuteen vaikuttaviksi tekijöiksi muun muassa, että omasta

ehdottomuudesta tulee olla valmis luopumaan. Täytyy olla aktiivinen, kun etsii ja selvittää lapselle erilaisia palveluita. Lisäksi eräät sijaisvanhemmista toivat esiin, että oman kiintymysmallin läpi käyminen auttaa kiintymyssuhteen säilyttämiseen vaikeissa tilanteissa. Tämän saman tuo esiin myös Huges (2008, 26 - 27), joka esittää, että sijaisvanhempien oma kiintymyshistoria vaikuttaa erittäin voimakkaasti siihen, millä tavoin he kykenevät auttamaan lasta, jolla on kiintymyshistoriastaan johtuvia ongelmia. Myös Tuovila (2008, 52) on päätenyt samaan todeten, että lapset ja etenkin monella tavalla oirehtivat lapset herättävät meissä suuren kirjon tunteita laidasta laitaan. Miten selviämme omista suurista tunnemyrskyistämme samalla auttamalla siinä lasta? Tässä on pitkälti kyseessä se, minkälainen meidän oma kiintymysmallimme on ollut omassa lapsuudessamme.

Tutkimukseni edetessä kävi varsin selväksi, että sijaisvanhemmat ovat olleet tyytyväisiä siihen, että he ovat erilaisista vaikeuksista ja haasteista huolimatta päättäneet jatkaa sijoitusta. Osa sijaisvanhemmista myös koki, ettei voi olla koskaan täyttä varmuutta siitä, milloin kiintymyssuhdevaurioisen lapsen sisäinen maailmaa alkaa täytyä enemmän hyvistä ja korjaavista kokemuksista. Vasta tällöin lapsen eheytyminen voi alkaa toteutua. Toisinaan kuitenkin käy niin, että sijoitus katkeaa kaikesta yrityksistä huolimatta. Tällöinkin sijaisvanhemmista olisi kaikkein tärkeintä, että suhde entisiin sijaisvanhempiin säilytettäisiin. Tämä tulee esiin myös Janhusen (2007, 79) tutkimuksessa, jossa erityisesti pienten lasten kohdalla sijoituksen katkeamisen jälkeen lapset joutuvat kokemaan uuden hylkäämisen. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että sijaisvanhemmat eivät kyenneet epäonnistumisen, pettymyksen ja syyllisyyden tunteiden takia pitämään enää yhtyettä lapsiin. Toisaalta taas omassa tutkimuksessani sijaisvanhemmat nostivat esiin toiveen pitää sijoitettuun lapseen yhteyttä, mikäli sijoitus jostain syystä katkeaa. Tässä tullaan jälleen rakenteiden merkitykseen, eli sijoituksen katketessa sosiaalitoimella on merkittävä asema siinä, että entiset sijaisvanhemmat eivät häviä lapsen elämästä. Tulee olla valmiiksi olemassa olevat rakenteet, jotka mahdollistaisivat entisen sijaisperheen jatkamisen lapsen elämässä esimerkiksi tukiperheenä. Tärkeintä on juuri lapsen kannalta säilyttää tämä ihmissuhde, vaikka ensisijainen kiintymyssuhde ei olisikaan enää sijaisvanhempiin.

Tutkimusaineistostani selvisi, että lapsen vastuusosiaalityöntekijällä oli suuri merkitys sijoituksen jatkumiselle. Kaikkein hankalimpana sijaisvanhemmat kokivat

sosiaalityöntekijän vaihtuvuuden tai sen, että sosiaalityöntekijää ei tavoittanut puhelimitse. Tärkeimpänä ammattitaitoisen sosiaalityöntekijän ominaisuutena sijaisvanhemmat pitivät sosiaalityöntekijän kuuntelemisen taitoa. Sijaisvanhemmat haluavat tehdä yhteistyötä sosiaalityöntekijän kanssa, joka ymmärtää aidosti sijaisvanhempaa sekä hänen kokemusmaailmaa. Keskusteluyhteys, molemmin puolinen luottamus sekä yhteinen tunnekokemus ovat myös tärkeitä asioita. Sosiaalityöntekijän antaman tuen merkitys korostui erityisesti sijoituksen alkuvaiheessa. Sijaisvanhemmat toivoivat, että sosiaalityöntekijä on se taho, joka varmistaa, että sijaisvanhemmat saavat työskentelyrauhan. Toinen asia, jonka sijaisvanhemmat nostivat esiin, oli mahdollisuus tarvittaessa vaihtaa sosiaalityöntekijä toiseen, mikäli yhteistyö ei suju.

Perhehoidon tavoitteena on tarjota lapselle pysyvät ihmissuhteet ja korjaavia kokemuksia, joilla paikataan ennen sijoitusta syntyneitä vaille jäämisiä. Sijaisvanhemmat toivat esiin, että perhehoidolla pystytään edistämään ja nopeuttamaan lasten kuntoutumista. Parhaimmillaan sijaisvanhemmat olivat voineet tarjota sijoitetulle lapselle kokemuksen lapsena olemisesta, joka lapselta saattoi puuttua kokonaan. Korjaavien kokemusten merkitykset tulivat esiin lapsessa yleensä lapsen kaikilla eri kehityksen osa-alueilla. Tämä näkyy myös Mikkosen (2008, 43) tutkimuksessa, jossa todetaan, että vaikka lapset oli otettu huostaan vaikeista olosuhteista, heidän elämänsä oli pääosin kuitenkin korjaantunut. Tutkimukseni sijaisvanhemmat kokivat, että korjaavien kokemusten vaikutukset alkoivat näkyä lasten elämänhallinnassa, kyvyssä nimetä tunteita ja sietää pettymyksiä. Myös Mikkonen (2008, 43) toteaa, että pitkät perhesijoitukset tarjosivat lapsille korjaavia kokemuksia ja mahdollisuuden normaalin elämänmallin oppimiseen. Tutkimukseni sijaisvanhemmat pitivät myös mahdollisena, ettei täyttä varmuutta korjaavien kokemusten vaikutuksesta aina ole ollenkaan.

Syntymävanhemmilla oli tutkimukseni mukaan suuri merkitys sille, miten sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välinen kiintymyssuhde alkaa muodostua. Suurin osa sijaisvanhemmista ajatteli, että mikäli lapsella on hyvä tai edes jonkinasteinen kiintymyssuhde omiin syntymävanhempiinsa, lapsen kiintyminen sijaisvanhempiin helpottuu. Tärkeimpänä kiintymyssuhteen onnistuneelle syntymiselle sijaisvanhemmat pitivät syntymävanhempien aitoa lupaa lapselle, että hän saa kiintyä uusiin sijaisvanhempiinsa ja että hän saa elää ja nauttia sijaisperheessä olostaan. Oleellisena sijaisvanhemmat kokivat myös sen, että syntymävanhemmat hyväksyvät

sijaisvanhemmat ja heidän elämäntavan. Parhaimmillaan syntymävanhempi hyväksyy sijoituksen ja on työstänyt oman menneisyytensä. Sijaisvanhempien näkökulmasta toisinaan kävi niin, että syntymävanhemmat hankaloittivat sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välisen kiintymyssuhteen muodostumista. Tällöin syntymävanhemmat toivat toistuvasti esiin, ettei perhekoti ole lapsen oikea koti, eivätkä sijaisvanhemmat ole lapsen oikeita vanhempia.

Tutkimukseni perusteella voidaan todeta, että sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välinen kiintymyssuhteen muodostuminen on herkkä ja paljon aikaa vievä prosessi. Tarvitaan useamman asian paikalleen kolahtamista, jotta kiintymyssuhde saadaan syntymään. Sijaisvanhemmille tulee tarjota kaikki mahdollinen tieto lapsen taustoista. Sijaisvanhempien tulee myös saada ymmärrys siitä, miten tärkeää heidän on kunnioittaa lapsen syntymävanhempia. Sijaisvanhemmilta vaaditaan paljon, eikä vähäisin asia ole se, että he joutuvat toistuvasti käymään läpi lapsen kanssa lapsen kokeman hylkäämisen. Hylkäämiskokemus nousee lapsen erilaisissa kehitysvaiheissa esiin toistuvasti. Sijaisvanhemmilta vaaditaan taitavia verbaalisia kykyjä vastata lasten ja nuorten esittämiin vaikeisiin kysymyksiin koskien hylkäämisen kokemusta. Kaikesta huolimatta sijaisvanhemmat kokivat, että sijaisvanhemmuus on palkitsevaa ja se antaa enemmän, kuin se vie.

Pohdin erityisesti tutkimuksen edetessä sitä, että onko sijaisvanhemmilta vaaditut valmiudet liian vaativia. Sijaisvanhemmilta odotetaan nykyään moninaista osaamista ja koko ajan tulee kehittyä tehtävässään. Ei riitä, että sijaisvanhemmalla on tarjota lapselle riittävästi tilaa ja rakkautta, vaan sijaisvanhemmilta vaaditaan erityisiä valmiuksia, erityisiä taitoja, paljon tietoa ja erittäin pitkää pinnaa. Sijaisvanhemmuudessa on kyseessä vaativa pesti. Lisäksi sijaisvanhemmilla täytyy olla iso sydän tässä tehtävässä toimiessaan. Aiheellista olisikin mielestäni jatkossakin kiinnittää suurta huomioita sijaisvanhempien Pride-koulutukseen, perheselvitykseen sekä kaikkeen siihen, millä tavalla sijaisvanhemmat valitaan sekä koulutetaan tehtävänsä. Ei riitä, että on tavallinen perhe, jolla on tarjota lapselle koti. Tarvitaan erityistä osaamista, erityisiä taitoja sekä tunneälyä. Huostassa oleva lapsi, ei tarvitse osakseen enää yhtäkään ylimääräistä hylkäämiskokemusta, kaltoin kohtelua tai väille jäämistä.

Tutkimusprosessin aikana olen miettinyt myös sijaishuollon ja perhehoidon väliaikaisuutta. Erityisesti sitä kenen etu lopulta on, että lapsen ollessa huostassa sijoitus sijaisperheeseen on voimassa vain toistaiseksi? Eikö juuri tämä väliaikaisuuden tunne saata pahimmillaan haitata ja hankaloittaa lapsen sekä sijaisvanhemman välisen kiintymyssuhteen muodostumista ja säilymistä vaativissa tilanteissa? Olisiko kuitenkin lapsen korjaavien kokemusten ja eheytyksen kannalta tärkeää, että Suomalaisessa perhehoidossa luovuttaisiin lasten välitilassa elämisestä ja luotaisiinkin rakenteet, jotka olisivat selkeämmät sekä lapselle itselleen että sijaisvanhemmille ja syntymävanhemmille? Tätä samaa asiaa on pohtinut myös Hämäläinen (2012, 190, 187), joka huomauttaakin, että suomalainen lastensuojelun sijaishuolto on väliaikaista ja välitilassa olemista. Hämäläisen mielestä lapsia säilytetään perhehoidossa, ja osa palaa takaisin entiseen perheeseensä ja osa taas ei. Hämäläisestä lasten tulevaisuus onkin hyvin epävarma, ja hänen mukaansa suomalaisen lastensuojelun sijaishuollon pyrkimys jää epäselväksi sen toteuttaessa sijaishuoltoa väliaikaisena sijoitusmuotona. Hämäläinen toteaa, että tavoitteena on pyrkimys lastensuojelulain (417/2007) mukaiseen perheen jälleenyhdistämiseen, jonka onnistuminen on hyvin epävarmaa. Hämäläinen ehdottaakin, että perhehoitosijoituksesta voitaisiin tulevaisuudessa tehdä pysyvämpi sijoitusmuoto, sillä todellisuudessa useat lapset eivät elä väliaikaisesti sijaisperheessä, vaan useimmiten täysi-ikäisyyteen asti.

Samaa on pohtinut myös Laurila (1999, 192), joka miettii lasten hoidon ja kuntoutumisen kannalta keskeistä kysymystä: voiko terapeutistyyppinen korjaavan emotionaalisen kokemuksen tarjoava suhde kehittyä, jos suhteen jatkuvuus on uhattuna? Terapiasuhteessa se on mahdollista, mutta millä edellytyksin se saataisiin mahdolliseksi myös sijaiskotihoitossa? Laurila ehdottaakin, että lapsen sijoituksesta tehtäisiin pysyvä vuoden kuluttua sijoituksesta. Samalla mahdollistettaisiin se, että kaikki osapuolet asennoituisivat lopulliseen sijoitukseen. Olisiko tulevaisuudessa mahdollista muuttaa lastensuojelulakia siten, että vanhemmilla olisi vuosi aikaa korjata elämäntilanteensa siten, että joko lapsi voisi muuttaa takaisin asumaan omien syntymävanhempiensä luokse, tai lapsen sijoitus sijaisperheessä muutettaisiin pysyväksi sijoitukseksi? Olisiko tämä parhaimmillaan lapsen edun toteuttamista? Tällöin lapsen mahdollisesti koko lapsuus ei kuluisi välitilassa odottaessa syntymävanhempien kuntoutumista ja omaan kotiin takaisin muuttoa. Lapsi voisi elää tässä hetkessä ja keskittyä lapsen arkeen ja

omaan kuntoutumiseen. Tällöin perhehoidon kuntoutumisen keskiössä olisi lapsi, eikä syntymävanhempi, jonka kuntoutumista sekä lapsi että sijaisvanhempi odottavat.

Lasten vaativahoitoisuus ja oireilu nousivat esiin kaikissa haastatteluissa. Sijaisvanhemmat myös korostivat toistuvasti sitä, ettei sijaisperhe ole mikään tavallinen perhe. Tämä onkin asia, jota jäin myös pohtimaan. Mietin, tuetaanko lapsen kotona asumisen mahdollisuutta liian pitkään ehkäpä jopa lapsen kustannuksella avohuollon tukitoimin? Miksi lasten huostaan ottoja ei tehdä tarpeeksi varhaisessa vaiheessa, jolloin lapsen kuntoutuminen ja eheytyminen voitaisiin turvata paremmin? Ovatko vanhempien oikeudet omiin lapsiinsa painavammalla, kuin lasten oikeudet kasvaa ja kehittyä turvallisissa ja vakaissa olosuhteissa? Tarjotaanko Suomessa liian pitkään ja toistuvasti vanhemmille mahdollisuus saada asiansa ja elämänsä kuntoon, kun se kuitenkin tapahtuu ikävä kyllä usein lapsen kustannuksella.

Kiintymyssuhteen muodostaminen kahden toisilleen ennestään vieraan ihmisen välille, ei ole mutkatonta. Myös Mantila (ym., 2008, 37) tuovat esiin, että lapsen näkökulmasta sopeutuminen sijaisperheeseen on haasteellista, koska lapsen täytyy kohdata erilainen perhekulttuuri ja tunnemaailma. Juurikin tämän vuoksi meillä tulisi olla käytössä kaikki mahdollinen tutkittu tieto ja ymmärrys siitä, miten sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman kiintymyssuhteen muodostumista voitaisiin helpottaa. Yhtä tärkeää, kuin kiintymyssuhteen muodostuminen ja sen tukeminen, on tietää, millä tavalla sijaisvanhempia voidaan tukea, ettei sijoitus ja kiintymyssuhde sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välillä pääsisi sijoituksen purkautumisen vuoksi katkeamaan.

Tutkimukseni aihe oli sekä mielenkiintoinen, tärkeä että erityisen ajankohtainen. Uusin lastensuojelulaki (417/2007) painottaa perhesijoitusten ensisijaisuutta. Vuoden 2012 alusta alkaen lapsen sijaishuolto on järjestettävä ensisijaisesti perhehoidossa. Tämä osaltaan sitoo perhehoidon ja sijaisvanhemmat tiiviisti mukaan tämän hetkiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Perhehoito vaihtoehtona laitoshoidolle on taloudellisempaa, ja kustannustehokkaampaa, ja tämän asia kiinnostaa varmasti Suomessa päättäjiä. Mielestäni perhehoidon ensisijaisuus on selvä viesti päättäjiltä siitä, että jokaisella lapsella tulisi olla oikeus elää, kasvaa ja kehittyä perheessä. Toisaalta on kuitenkin selvää, että on tilanteita, jolloin on perusteltua, että lapsi sijoitetaankin laitoshuoltoon perhehoidon sijaista. Lapsen saama hyöty perheessä kasvamisesta on

kuitenkin todellinen. Ainoastaan perhehoidolla voidaan tarjota lapselle pysyvät ihmissuhteet, ja korjaavia kokemuksia.

Tarvitaan rakenteita, jotka tukevat perhekotitoimintaa ja sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välisen kiintymyssuhteen säilymistä. Lisäksi tarvitaan koulutettuja sosiaalityöntekijöitä, joilla on myös ammatillisen osaamisensa lisäksi kyky kuunnella ja myötäelää sijaisvanhempien rinnalla. Huostaan otto on äärimmäinen toimenpide ja suurin mahdollinen puuttuminen lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen. Ei siis riitä, että lapsi siirretään säilöön perhehoitoon, vaan perhehoidon tulee tarjota lapselle parhaimmillaan elinikäiset ihmissuhteet ja korjaavia kokemuksia. Jokainen pelastettu lapsi on tärkeä teko yhteiskunnassamme ja jokainen pelastettu lapsi vähentää inhimillistä kärsimystä ja lisää yhteiskuntamme hyvinvointisuutta. Parhaimmillaan perhekodissa kasvanut lapsi lisää sukupolvelta toiselle siirtyvää hyväosaaisuutta.

Riitta Granfeltiä (2000, 104) lainatakseni; Lähtökohtani on koko tutkimusprosessin läpikulkeva subjektiivisuus. Olen valinnut kohderyhmän, josta välitän ja josta olen kiinnostunut. Mielestäni tämä on asetelma, joka on erityinen ja joka tulee ottaa huomioon, kun tutkitaan itselle ennestään tuttua aihepiiriä. Perhesijoitusten onnistuminen ja sijaisvanhempien kokemukset, ovat siten erityinen ja rajattu aihealue, että siihen on tutkijallakin oltava aito kiinnostus ja siitä tulee olla etukäteen tarpeeksi kattava tietomäärä, että aihetta voi tutkia ja ymmärtää. Olen tietoinen siitä, että minulla ei ole ollut täyttä mahdollisuutta asettua tutkittavien maailman ulkopuolelle. Olen kuitenkin pyrkinyt siihen, että kuvaukseni on mahdollisimman tarkka ja tuomaan tutkimuksessa esiin myös oman ääneni tutkijana unohtamatta kuitenkaan kokemuksiani sosiaalityöntekijänä. Lopulta lukija kuitenkin itse päättää, kuuluuko oma ääneni tarpeeksi ja ovatko tekemäni tulkinnat vakuuttavia.

Aineistosta kertyneen tulkinnan uskottavuuden lisäämiseksi harkitsin, että olisin voinut toimittaa tutkimusraportin tutkittaville itselleen luettavaksi ja arvioitavaksi. Mietinkin sitä, mutta eteen tulivat niin ajanpuute sekä se, että ei ole kuitenkaan varmaa, että tutkimuksen uskottavuutta voitaisiin lisätä viemällä tulkinnat tutkittavien arvioitaviksi. Tutkittavat saattavat olla sokeita kokemukselleen tai tilanteelleen. Realistisessa luotettavuusnäkemyksessä on kysymys siitä kuinka vakuuttavasti tutkimustekstissä

kuvataan tutkittua kohdetta. Lisäksi tulee muistaa toisaalta aineiston ja toisaalta siitä tehtävien päätelmien luotettavuuden erottaminen. (Eskola & Suoranta 1998, 212 - 213.)

Tutkimuksen tehtyäni tunnen kiitollisuutta. Olen iloinen, että sain toteuttaa tutkimukseni sellaisen aiheen parissa jonka koin mielenkiintoiseksi ja tärkeäksi. Oppimisympäristöni tutkimusprosessia tehdessäni oli kannustava ja kehittävä. Olen myös erittäin kiitollinen niille sijaisvanhemmille, jotka avoimesti ja rohkeasti kertoivat minulle elämästään sijaisperheessä ja sen mukanaan tuomista iloista, suruista ja haasteista. Kiitollinen olen myös Helsingin kaupungin perhehoidolle, jossa ensimmäinen kipinä tutkimuksen tekemiseen syttyi. Lisäksi olen kiitollinen Perhehoitoliitolle, josta sain vielä materiaalia ja kannustusta tutkimukseni tekemiseen. Olin myös tyytyväinen siihen, että olin täysipäiväinen opiskelija, jolloin tutkimusta tehdessäni koin itseni identiteetiltäni opiskelijaksi ja tutkimuksen tekijäksi, enkä sosiaalityöntekijäksi. Mielestäni tämä antoi tutkimukselleni tietynlaista luotettavuutta, sillä pystyin etäännyttämään itseäni sosiaalityöntekijän roolista. Tutkimusprosessin aikana olen saanut sukeltaa sijaisvanhempien kokemusten maailmaan. Ilman näitä sijaisvanhempia tämä tutkimus ei olisi ollut mahdollinen.

Tutkimusprosessin aikana minulla on herännyt useita ajatuksia siitä, mistä näkökulmasta tätä tutkimusta voisi vielä jatkaa. Mielestäni yksi tärkeä osa-alue, jota ei ole tutkittu vielä tarpeeksi on lasten ja nuorten omat kokemukset sijoituksista perhekodissa. Olisi tärkeää saada nimenomaan lasten ja nuorten kokemukset ja äänet kuuluviin. Olisi tärkeää tutkia sitä, että mitä hyvää sijoitettuina olleet lapset ja nuoret ovat omasta mielestään saaneet perhekotisijoituksesta. Ja entäpä mitä huonoja kokemuksia heillä on perhesijoituksista? Tässä tutkimuksessa kyseessä olivat sijaisvanhempien kokemukset. Tulokset voisivat olla hyvin erilaisia, jos kyseessä olisivat lasten tai sosiaalityöntekijöiden kokemukset kiintymyssuhteesta perhekotisijoituksissa.

LÄHTEET

- Ahonen, Sirkka 1994. Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa Syrjälä, Leena, Ahonen, Sirkka, Syrjäläinen, Eija & Saari, Seppo. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä, 114-156.
- Ahto, Anja & Mikkola, Pirjo 1999. Perhehoito lastensuojelussa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 13. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Ainsworth, Mary; Blehar, Mary C.; Waters, Everett; Wall, Sally 1978. Patterns of Attachments: A Psychological Study of the Strange Situation. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum
- Ajoissa kotiin –kampanja 2013. <<http://sijaisvanhemmaksi.fi/ajoiissa-kotiin-kampanja>> [Viittauspäivä 25.3.2014.].
- Andersson, Gunvor 2005. Family relations, adjustment and well-being in a longitudinal study of children care. *Child and Family Social Work* 10, 43 -56.
- Andersson, Gunvor 1989. Pieni ja poissa kotoa. Tutkimus pikkulapsista ja heidän suhteestaan aikuisiin laitoksissa, sijaiskodeissa ja kotona. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Back-Kiiänmaa, Raili & Hakkarainen, Pirjo 2008. Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet. Teoksessa Jari Ketola (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus. 121 – 144.
- Bardy, Marjatta 2001. Pikkulapsen sijoitus oman kodin ulkopuolelle – syrjäytymisen ja liittymisen risteyskohtia. Teoksessa Irmeli Järventie & Hannele Sauli (toim.) Eriarvoinen lapsuus. Porvoo: WSOY. 47 – 81.
- Bowlby, John 1957. Lasten hoivan ja hellyyden tarve. Helsinki: WSOY.
- Brandell Jerrold R. & Ringel Shoshana 2007. Attachment & Dynamic Practice An Integrative Guide for Social Workers & Other Clinicians. New York. Columbia University Press.
- Broberg, Anders, Kjerstin, Almqvist & Tomas Tjus 2005. Kliininen lapsipsykologia. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Buehler, Cheryl.; Rhodes, Kathryn. W.; Orme, John. G. & Cuddeback, Gary. 2006. The potential for succesful family foster care: conceptualizing competency domains for foster parents. *Child Welfare*. 85, 523 – 558.
- Clark, Craig W 2008. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia pitkäaikaisessa sijaishoidossa. Teoksessa Arthur Becker-Weidman & Deborah Shell (toim.). Auta lasta kiintymään. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia traumaperäisen kiintymyshäiriön hoidossa. Tampere: PT-Kustannus. 216 -240.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari 2007. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus. 159 – 184.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2010. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus. 26 - 44.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2001. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-Kustannus. 26 - 44.

Garner, Helen (1996). The Concept of Family: Perceptions of Children in Family Foster Care. *Child Welfare* 75. 161 – 82.

Granfelt, Riitta 2000. Kertomuksia kodittomuudesta. Teoksessa Karvinen, Synnöve, Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.) Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Gröhn, Terttu 1993. Fenomenografinen tutkimusote. Teoksessa Gröhn, Terttu & Jussila, Juhani (toim.) Laadullisia lähestymistapoja koulutuksen tutkimuksessa. Helsinki: Yliopistopaino, 1- 32.

Hautamäki, Airi 2005. Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.). Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY. 13 – 59.

Hautamäki, Airi 2001. Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.). Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY. 13 – 59.

Helsingin kaupunki sosiaalivirasto. <<http://www.hel.fi/www/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=3335>> [Viittauspäivä 15.4.2015.].

Hiilamo, Heikki & Kangas, Olli 2010. Liiallista huolta vai todellista hätää? Kodin ulkopuolelle sijoittamisen kuntatason taustatekijät suomalaisissa kunnissa 1998 – 2008. *Yhteiskuntapolitiikka* 75 (5), 488 – 497. <<http://www.sosiaaliportti.fi>> [Viittauspäivä 26.3.2014.].

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 1993. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 1995. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Howe David 1995. Attachment Theory for Social Work Practice. London. Macmillan.
- Huges, Daniel A. 2011. Kiintymyskeskeinen vanhemmuus. Toimivuutta kasvatukseen. Tampere: Tammerprint Oy.
- Hughes, Daniel A. 2006. Tie traumasta tervehtymiseen. Rakkauden herättäminen syvästi vaurioituneissa lapsissa. Tampere: Tammer-paino.
- Huges, Daniel 2008. Vuorovaikutteisen kehitypsykoterapian kehittäminen. Teoksessa Becker-Weidman Arthur & Shell Deborah (toim.) Auta lasta kiintymään. Vuorovaikutteinen kehitypsykoterapia traumaperäisen kiintymyshäiriön hoidossa. Tampere: PT-kutsannus. 19 – 30.
- Hämäläinen, Kati 2012. ”Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen”. Helsinki: Väestöliitto.
- Höjer, Ingrid 2001. Fosterfamiljens inre liv. Göteborgs Universitet. Institutionen för socialt arbete.
- Janhunen, Tarja 2008. Jotta sijoitukset kestäisivät. Teoksessa Ketola, Jari (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoito lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus. 123 - 146.
- Janhunen, Tarja 2007. Sijoitusten purkautuminen pitkäaikaisessa perhehoidossa. Jyväskylä: Perhehoitoliitto.
- Kaipio, Heidi 2008. Sijaisvanhemmuuteen kasvamisen prosessi. Opinnäytetyö. Ylempi ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Helsingin ammattikorkeakoulu.
- Kakkori, Leena & Huttunen, Rauno 2011. Fenomenologia, hermeneutiikka ja fenomenografinen tutkimus. <<http://users.utu.fi/rakahu/fenomenografia2011.pdf>> [Viittauspäivä 29.4.2015.].
- Kalland, Mirjam 2001. Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: Soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Vantaa: WSOY. 198 – 233.
- Kalland, Mirjam 2002. Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: Soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Vantaa: WSOY. 198 – 233.
- Kalland, Mirjam 2011. Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja sijoitettu lapsi. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.). Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY. 207 – 236.

Kalland, Mirjam 2004. Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, Annamaija, Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.). Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi. 119 – 140.

Ketola, Jari 2008. Lasten ja nuorten perhehoito. Teoksessa Ketola Jari (toim.). Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-Kustannus. 27 - 60.

Klap, Kaija 2005. Perheen merkitys sijoitetun lapsen kuntoutumisprosessissa. Teoksessa Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Laituri-projetti. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Kuula, Arja 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Laakso, Riitta 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset. Etnografia lastenkotityöstä. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Lastensuojelun Keskusliitto. <http://www.lskl.fi/keskusliitto/mita_temme/lapsi_ ja_perhekohtainen_lastensuojelu> [Viittauspäivä 15.4.2015.].

Lastensuojelu. Suomen virallinen tilasto. Stakes 2013. <<https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu>> [Viittauspäivä 13.4.2015.].

Laurila, Anja 2002. ”Huominen voi olla parempi mitä eilinen”. Tutkimus sijaiskotitipojista. Forssa: Sote-Psykologiapalvelu.

Laurila, Anja 1993. Lainaksi annettu lapsi. Sijaiskoti – kokemuksia ja ajatuksia. Helsinki: Kirjapaja.

Laurila, Anja 1999. Toinen mahdollisuus. Pitkäaikainen sijaiskotihoito ja aikuistuneen tytön identiteetti, minäkäsitys ja sijaisäitirepresentaatio. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Manninen, Nina 2001. Vanhemmaksi vanhemman paikalle. Sijaisvanhempien kokemuksia tehtävästään. Pro gradu –tutkielma. Yhteiskuntatieteiden- ja filosofian laitos. Yhteiskuntapolitiikka. Jyväskylän yliopisto.

Mantila, Ritva, Mikkonen, Marjo & Väinölä, LeenaMaaria (toim.) 2008. Onnistuneen sijoituksen siltaa rakentamassa. Lastensuojelun perhehoidon työkirja. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja 2008:6.

Metsämuuronen, Jari 2006. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa Metsämuuronen, Jari (toim.). Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Kirjapaino Oy. 81 – 145.

Mikkonen, Marjo 2008. Helsinkiläistä lastensuojelun perhehoitoa kolmelta vuosikymmeneltä. Helsingin sosiaaliviraston tutkimuksia (2008:1).

Mäkelä, Jukka 2003. Aivojen varhainen kehitys vuorovaikutussuhteissa. Teoksessa Jari Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY. 13 – 43.

Mäkelä, Jukka 2003. Piirteitä aivojen varhaisesta kehityksestä. Teoksessa Pirkko Niemelä, Pirkko Siltala & Tuula Tamminen (toim.). Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY. 107 – 124.

Mäkelä, Iina 2009. Tilaa kotona ja sydämessä. Perhesijoitus kiintymyssuhteiden ja korjaavien kokemusten näkökulmasta. Pro gradu-tutkielma. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto.

Niemelä, Hilka 2005. Lapsikeskeinen sijaishuolto. Mitä tekisin, jos tämä olisi oma lapseni? Teoksessa Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Laituri-projekti. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Lastensuojelun Keskusliitto. Jyväskylä: Gummerus. 57 – 78.

Page, Timothy 2011. Attachment Theory and Social Work Treatment. Teoksessa Francis J. Turner Social Work Treatment Interlocking Theoretical Approaches. Fifth Edition. New York: Oxford University Press.

Pelastakaa lapset Ry, 2014.

<<http://www.pelastakaalapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/perhehoitotoiminta/sijaisvanhemmuus/>> [Viittauspäivä 16.2.2014.].

Pesäpuu 2010. <<http://www.pesapuu.fi/pride-ohjelma/pride-valmennus>> [Viittauspäivä 6.2.2014.].

Pirkanen, Eija 2007. Sijaisvanhempien kokemuksia jaetusta vanhemmuudesta. Pro gradu –tutkielma. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityö. Tampereen yliopisto.

Pösö, Tarja 2004. Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa Puonti, Annamaija, Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi. 202 – 203.

Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokannas, Elina. Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Pehkonen A. & Väänänen-Fomin, M. (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus. 235–255.

Rautio, Paula 2004. ”Kyllä se varmaan silleen välittää” – kiintymyssuhdehaastattelu välineenä sijoitetun lapsen kuulemisessa. Lisensiaatin tutkimus. Lapin yliopisto.

Rusanen, Erja 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Finn Lectura.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.). Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 22 – 56.

Saarinen, Suvi 2006. Arjen ammattilaiset – sijaisvanhemmuus työnä. Pro gradu – tutkielma. Yhteiskunta ja filosofian laitos. Sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto.

Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Helsinki: Edita.

Sinkkonen, Jari 2001. Kiintymyssuhteen häiriöiden yhteydet psykopatologiaan. Teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY. 146 – 173.

Sinkkonen, Jari 2012. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2014. <<http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/-/view/1870180>> [Viittauspäivät 15.2.2014 ja 24.2.2015.].

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuovila, Pirjo 2008. Menetykset ja lapsen kehitys. Teoksessa Ketola, Jari (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus. 29 – 76.

Valkonen, Leena 1995. Kuka on minun vanhempani? Perhehoitotuorten vanhempi-suhteet. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 52.

Valkonen, Leena 2008. Mitä perhehoidosta tiedetään tutkimusten perusteella? Ketola, Jari (toim.) Teoksessa sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus. 99 -120.

Valkonen, Leena 2014. Sijaisvanhemmat. Turku: Perhehoitoliitto.

Vähämaa, Pirjo 2008. Tavallisuutta epätavallisissa olosuhteissa. Lastensuojelun perhesijoituksen onnistuminen sosiaalityön kokemustietona. Lisensiaatin tutkimus. Tampereen yliopisto.

Välivaara, Christine 2004. Sijoitettu lapsi tunnepyörässä. Menetelmiä ja välineitä lapsilähtöiseen lastensuojeluun. Raportit 1/2003. Pesäpuu ry.

Washington, Karla T. 2008. Attachment and Alternatives: Theory in Child Welfare Research. *Advances in Social Work*, vol. 9, 8-16.

LIITTEET

LIITE 1: Yhteydenotto perhehoitoon haastateltavia varten

Hei,

Opiskelen sosiaalityötä Tampereen yliopistossa Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikössä ja teen pro gradu -tutkielmaani kiintymyssuhteesta perhesijoituksissa. Tutkimukseni tavoitteena on saada tietoa, millaisia kokemuksia sijaisvanhemmilla on kiintymyssuhteen muodostumisesta sijoitettuun lapseen sekä sijoituksen jatkumisesta. Erityisesti minua kiinnostavat sijaisvanhempien kokemukset tekijöistä, joilla sijoitus on saatu jatkumaan vaikeista ja haasteellisista tilanteista huolimatta.

Etsin tutkimukseeni haastateltavaksi sijaisvanhempia, jotka toimivat parhaillaan sijaisvanhempina huostassa olevalle sijoitetulle lapselle. Lisäksi toivon, että sijaisvanhemmalla olisi kokemusta haasteellisista ja vaativista sijoitustilanteista, mutta jotka ovat vaikeuksista huolimatta päättäneet jatkaa sijoitusta.

Haastattelut on tavoitteena toteuttaa kesän ja alkusyksyn 2014 aikana, ja ajankohdasta voidaan sopia joustavasti. Aion tehdä haastattelut sijaisvanhempien kotona. Toivon löytäväni haastateltavaksi kahdeksan henkilöä. Olen valmis toteuttamaan haastatteluita X-paikoissa.

Lähestyessänne mahdollisia tutkimukseen osallistuvia sijaisvanhempia, heille voi antaa yhteystietoni mahdollisia kysymyksiä varten sekä haastatteluaiakataulujen sopimiseksi. Tutkimukseni on luottamuksellinen.

Ystävällisesti,

Maria

Hirn

maria.hirn@uta.fi

puh.

Liite 2: Yhteydenottopyyntö haastateltavalle

Hei,

Sain yhteystietosi X:n kaupungin .... Hienoa, että olet halukas osallistumaan haastateltavaksi pro gradu -tutkielmaani, joka koskee sijaisvanhempien kokemuksia. Olen suunnitellut, että toteutan haastattelut elo- ja syyskuun aikana. Aikatauluni ovat vielä auki, mutta voimme palata niihin tässä lähiviikkoina. Halutessasi voit kertoa aikataulutoiveesi minulle.

Hyvää ja lämmintä kesää.

Ystävällisin terveisin

Maria Hirn

maria.hirn@uta.fi

p.

Hyvä sijaisvanhempi

Opiskelen sosiaalityötä Tampereen yliopistossa yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikössä ja teen pro gradu -tutkielmaani kiintymyssuhteesta perhesijoituksessa. Tutkimukseni tavoitteena on saada tietoa, miten sijaisvanhempi kokee kiintymyssuhteen muodostumisen ja jatkumisen sijoitettuun lapseen vaikeista ja haasteellisista tilanteista huolimatta. Kiinnostukseni kohdistuu erityisesti siihen, mitkä tekijät sijaisvanhemman mielestä tukevat kiintymyssuhteen jatkuvuutta. Lisäksi haluan saada lisäselvyyttä siihen, miten sosiaalityöntekijä voi tukea kiintymyssuhteen jatkumista sekä mitä korjaavia kokemuksia sijaisvanhempi on omasta mielestä tarjonnut sijoitetulle lapselle. Tämän lisäksi olen kiinnostunut syntymävanhempien merkityksestä kiintymyssuhteen muodostumiselle.

Aineisto kerätään haastattelemalla. Haastattelu nauhoitetaan suostumuksellanne. Haastatteluaineisto on luottamuksellinen, ja sitä käsitellään nimettöminä. Tutkimusraportista ei ole mahdollista tunnistaa tutkimukseen osallistuneita. Haastattelusta kertynyt aineiston säilytän itselläni mahdollisia jatkotutkimuksia varten. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, ja osallistujien on halutessaan mahdollista peruuttaa osallistuminen milloin tahansa.

Yhteistyöstä kiittäen,

Maria Hirn
maria.hirn@uta.fi

TEEMAHAASTATTELURUNKO

Teema 1: KIINTYMISEN MUODOSTUMINEN (Kiintymyssuhteen muodostuminen)

Kiintymyssuhteen muodostuminen on edellytys perhesijoituksen onnistumiselle. Sijaisvanhemman tulee olla valmis kiintymään sijoitettuun lapseen siitäkin huolimatta, että sijoituspäätös tehdään aina toistaiseksi voimassa olevaksi, ja se sisältää aina mahdollisuuden siitä, että sijaisperhe joutuukin luopumaan lapsesta.

KYSYMYKSET:

- 1. Millä tavalla sinun (sijaisvanhemman) ja sijoitetun lapsen välinen kiintyminen ja suhde alkoi muodostua?**
- 2. Missä vaiheessa sijoitusta tämä suhde ja kiintyminen alkoi tapahtua?**
- 3. Miten paljon aikaa ja työtä luottamuksellisen suhteen aikaan saaminen vaati?**
- 4. Onko kiintymisessä tullut ”takapakkeja”? Minkälaisia nämä ovat olleet, ja missä vaiheessa nämä ovat tulleet, ja missä vaiheessa sijoitusta niitä on tullut?**

Teema 2: (KIINTYMYSSUHTEEN) SIJOITUKSEN JATKUMINEN

(Sijoituksen jatkuminen vaikeista ja haasteellisista tilanteista huolimatta)

Sijoitus ja kiintyminen ja sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välinen suhde koituu koetukselle, kun sijoituksessa alkaa esiintyä vaikeita tilanteita ja haasteita. Sijaisvanhemmat ovat saaneet ennen sijoitusta koulutusta vaativaan tehtäväänsä, silti lasten ja nuorten vaikeahoitoisuus ja sijoituksessa esiin tulevat erilaiset haasteet laittavat sijaisperheen tilanteisiin, joissa osa sijaisvanhemmista alkaa miettiä sijoituksen purkamista.

KYSYMYKSET :

- 1. Oletko harkinnut sijoituksen purkamista? Millainen tämä tilanne oli?**
- 2. Mitkä asiat vaikuttivat sijoituksen jatkumiseen?**
- 3. Mitä sijoituksen jatkaminen vaati sijaisvanhemmalta?**
- 4. Oletko ollut tyytyväisiä, että päätit vaikeuksista ja haasteista huolimatta jatkaa sijoitusta?**

Teema 3: SOSIAALITYÖN MERKITYS

Sosiaalityöntekijän tulee perhehoidossa tukea ja ohjata sijaisvanhempaa tämän vaativassa tehtävässä. Sosiaalityöntekijän rooli on erityisen tärkeä sijoituksen alkuvaiheessa sekä sijoituksen kriisivaiheessa. Aina sosiaalityöntekijän tuki ei kuitenkaan tavoita sijaisvanhempaa, tai ohjaus ja tuki koetaan puutteellisena tai riittämättömänä.

KYSYMYKSET:

- 1 Miten sosiaalityöntekijä on tukenut sijoituksen jatkumista?**
- 2. Oliko tuki riittävää?**
- 3. Millaista tukea olisi tarvittu?**
- 4. Oliko olemassa jokin muu /toinen ammattilainen, jolta saitte tukea sijoituksen jatkumiseen?**

Teema 4: KORJAAVAT KOKEMUKSET

Korjaava kokemus = pyritään tarjoamaan lapselle tavallista arkea, normaaleja ihmissuhteita ja läheisyyttä, joka paikkaa varhaislapsuuden kipeitä kokemuksia. Perhehoidon tavoitteena on tarjota lapselle kokemus läheisistä ja turvallisista ihmissuhteista sekä korjaavista kokemuksista. Korjaavat kokemukset ja läheiset ihmissuhteet voivat parhaimmillaan hoitaa ja korvata niitä puutteita ja vaille jäämisiä, joita lapsi on joutunut kokemaan aikaisemmassa elämässään ennen perhekotisijoitusta.

KYSYMYKSET:

- 1. Mitä olette (sijaisvanhempana) pystyneet omasta mielestänne parhaimmillaan tarjoamaan ja antamaan sijoitetulle lapselle?**
- 2. Millä tavalla lapsen saama hyvä (perushoito, kasvatus ja korjaavat kokemukset ym.) näkyvät lapsen elämässä**
- 3. Missä vaiheessa sijoitusta perhehoidon positiiviset vaikutukset alkavat näkyä?**

Teema 5: SYNTYMÄVANHEMMAT

Sijaisvanhemmille järjestetyssä koulutuksessa puhutaan syntymävanhempien merkityksestä ja yhteydenpidon tärkeydestä sijoitetulle lapselle ja koko sijoituksen onnistumiselle. Tavoitteena on sijoituksen aikana tukea yhteydenpidon säilymistä syntymävanhempiin ja toteuttaa jaettua vanhemmuutta. Sijaisvanhempien odotetaan ymmärtävän lapsen syntymävanhempiin liittyvän yhteydenpidon tärkeys ja lapsen taustan merkityksellisyys.

KYSYMYKSET:

- 1. Mikä merkitys syntymävanhemmilla on sijoitetun lapsen ja sijaisvanhemman välisen kiintymisen muodostumiselle?**
- 2. Miten syntymävanhempi voi hankaloittaa sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välisen kiintymisen muodostumista**
- 3. Miten syntymävanhempi voi tukea kiintymisen muodostumista (sijaisvanhempi lapsi)?**
- 4. Mikä merkitys lapsen kiintymisellä syntymävanhempiin on sijoituksen onnistumiselle?**